

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2023–2024

---

36 560 V

**Jaarverslag en Slotwet Ministerie van Buitenlandse
Zaken 2023**

Nr. 1

JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN
Ontvangen 15 mei 2024

INHOUDSOPGAVE

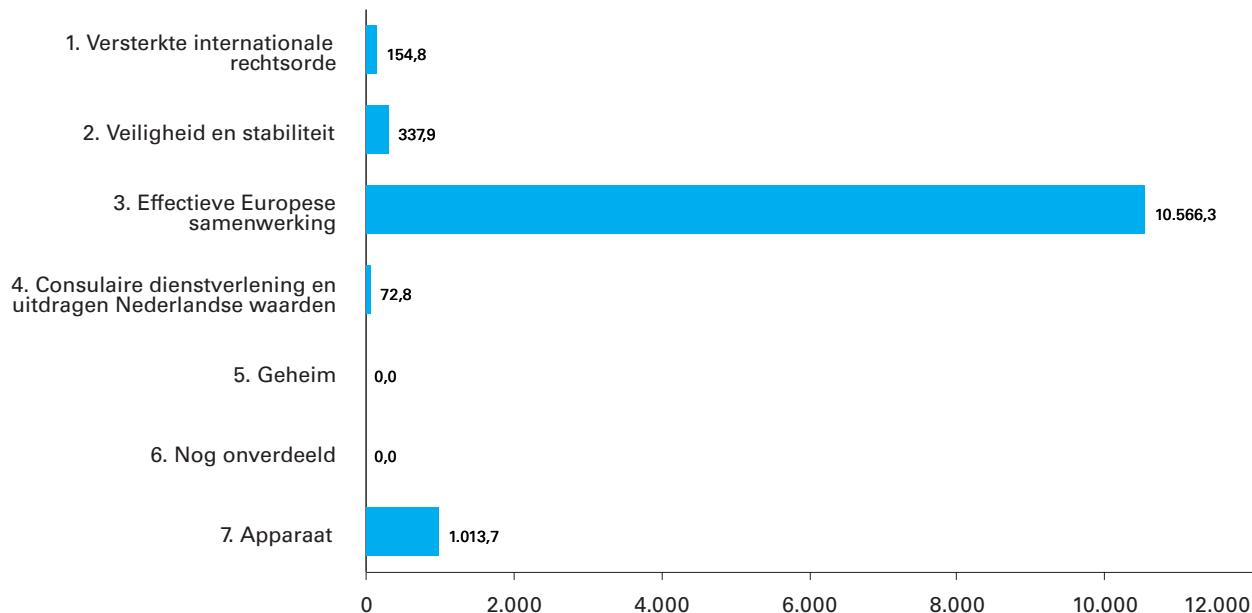
Gerealiseerde uitgaven en ontvangst	4
A. Algemeen	5
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	5
Dechargeverlening door de Tweede Kamer	7
Dechargeverlening door de Eerste Kamer	7
2. Leeswijzer	8
B. Beleidsverslag	11
3. Beleidsprioriteiten	11
1 Realisatie periodieke rapportages/beleidsdoorlichtingen	28
2 Openbaarheidsparagraaf	29
3 Overzicht risicoregelingen	30
4 Budgettair overzicht Oekraïne	31
4. Beleidsartikelen	34
4.1 Artikel 1: Versterkte internationale rechtsorde	34
4.2 Artikel 2: Veiligheid en stabiliteit	38
4.3 Artikel 3: Effectieve Europese samenwerking	46
4.4 Artikel 4: Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden	53
5. Niet-beleidsartikelen	62
5.1 Artikel 5: Geheim	62
5.2 Artikel 6: Nog onverdeeld (HGIS)	63
5.3 Artikel 7: Apparaat	64
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	70
C. Jaarrekening	80
7. Departementale verantwoordingsstaat	80
8. Saldibalans per 31 december 2023 en toelichting begroting Buitenlandse Zaken (V)	81
9. WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Buitenlandse Zaken	91
D. Bijlagen	93
Bijlage 1: Toezichtrelaties rwt's en zbo's	94
Bijlage 2: Moties en toezeggingen	95
Bijlage 3: Afgerond evaluatie en overig onderzoek	109
Bijlage 4: Inhuur externen	111
Bijlage 5: Focusonderwerp 2023, onderuitputting	112

Bijlage 6: Sancties en Misbruik en oneigenlijk gebruik 114

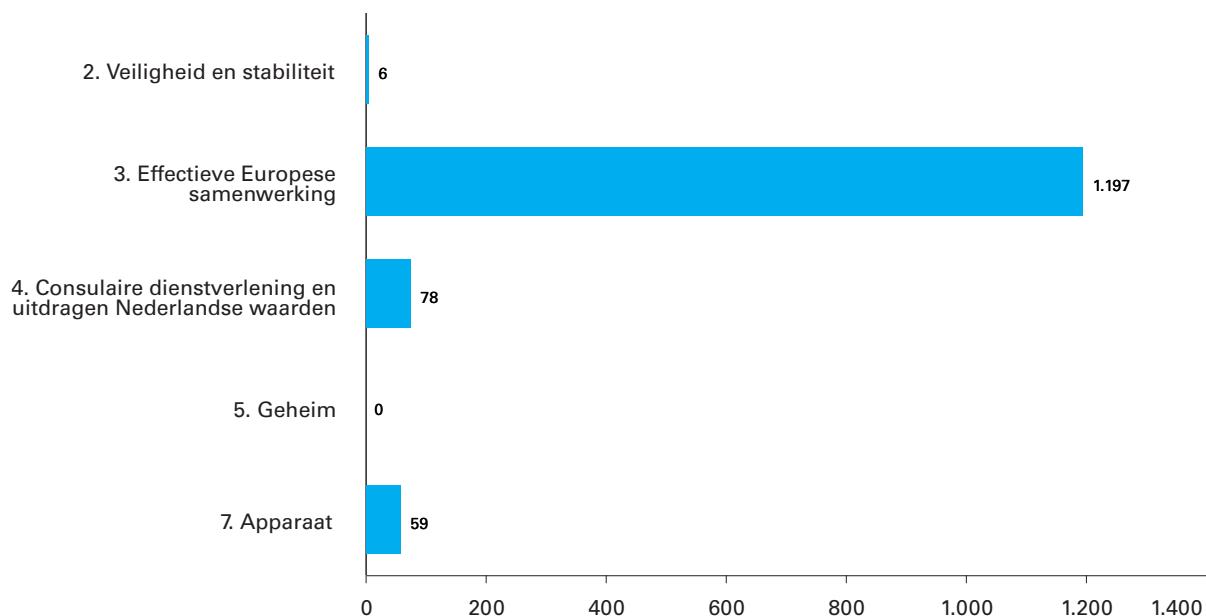
Bijlage 7: Lijst van afkortingen 117

GEREALISEERDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.).

Figuur 2 Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.).

A. ALGEMEEN

1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik het departementale jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) over het jaar 2023 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen [2.37](#) en [2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Buitenlandse Zaken decharge te verlenen over het in het jaar 2023 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van [artikel 7.14](#) van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van [artikel 7.15](#) van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

- a. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
- b. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
- c. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
- d. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
- e. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2023
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2023 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2023, alsmede over de saldibalans over 2023 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in [artikel 7.14](#), tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

Minister van Buitenlandse Zaken,

H.G.J. Bruins Slot

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. Leeswijzer

Inleiding

In deze leeswijzer wordt de indeling en opbouw van het jaarverslag voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken toegelicht. In die gevallen, waarin afwijkingen van de Rijksbegrotingsvoorschriften voorkomen, wordt dit beschreven.

Het jaarverslag 2023 vormt in principe een spiegel van de memorie van toelichting zoals deze op Prinsjesdag 2022 aan de Kamer is aangeboden.

De jaarverslagen van Buitenlandse Zaken (BZ) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) dienen in nauwe samenhang te worden bezien. De inzet op het Nederlandse buitenlandbeleid komt tot uitdrukking in de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Door deze bundeling wordt de onderlinge samenhang geïllustreerd en samenwerking en afstemming binnen de betrokken ministeries bevorderd.

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar dit jaarverslag spreekt over «Nederland» of «Nederlands» wordt daarmee bedoeld: «(van) het Koninkrijk der Nederlanden», tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

Focusonderwerp

De Tweede Kamer heeft als **focusonderwerp** van de Algemene Rekenkamer voor het Jaarverslag 2023 aangewezen «Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting, als gevolg van bijvoorbeeld arbeidskrapte». Hierop wordt ingegaan onder bijlage 5 en in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Beleidsverslag

Het beleidsverslag begint met de beleidsprioriteiten van Buitenlandse Zaken waarbij thematisch wordt ingegaan op de belangrijkste resultaten die bereikt zijn in 2023. Daarnaast is een tabel opgenomen met daarin de realisatie van de periodieke rapportages/beleidsdoorlichtingen, de openbaarheidsparagraaf, een overzicht risicoregelingen en een budgettair overzicht Oekraïne.

Vervolgens wordt op hoofdlijnen ingegaan op de algemene doelstelling, de rol en verantwoordelijkheid van de minister en de beleidsconclusies. In de beleidsconclusies is per artikel aangegeven welke beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden in de uitvoering van het beleid en welke beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden als gevolg van in 2023 afgerond evaluatieonderzoek. Daarbij wordt met name ingegaan op beleidsdoorlichtingen. Kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren zijn – daar waar zinvol en haalbaar – naast en in de teksten bij de beleidsartikelen opgenomen, om de voortgang op de doelstellingen van het beleidsprogramma te laten zien.

Budgettaire gevolgen van beleid en toelichting

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid zijn de opmerkelijke verschillen tussen de begroting en de realisatie 2023 opgenomen. Voor de uitgaven worden ondergrenzen gehanteerd zoals vermeld in de [Rijksbegrotingsvoorschriften 2024](#). EUR 2 miljoen voor beleidsmatige mutaties en EUR 4 miljoen voor technische mutaties bij een begrotingsartikel met een omvang tussen EUR 50 miljoen en EUR 200 miljoen, en resp. EUR 5 miljoen

en EUR 10 miljoen bij een begrotingsartikel met een omvang tussen EUR 200 miljoen en EUR 1.000 miljoen. Bij de verplichtingen en ontvangsten is een afwijking groter dan 10% op artikelniveau toegelicht. Waar nodig is verwezen naar de eerste, tweede of incidentele suppleoire begroting.

In de budgettaire tabellen in het jaarverslag is geen onderscheid gemaakt tussen decommitteringen op oude en nieuwe verplichtingen. Alle decommitteringen worden ten gunste van de begroting gebracht.

Departementale verantwoordingsstaat en saldibalans

Verschillen in de totalen tussen de verantwoordingsstaat en de saldibalans zijn het gevolg van afrondingen.

Overige onderdelen van het beleidsverslag

Na de beleidsprioriteiten en beleidsartikelen volgen de niet-beleidsartikelen. Het artikel 5 is het onderdeel «Geheim». Dit artikel is bestemd voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking via toedeling aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de Staat is. Artikel 6 «Nog onverdeeld» bevat de reservering voor loon- en prijsstijgingen en niet voorziene tegenvallers binnen de HGIS. Ten slotte worden op artikel 7 de apparaatsuitgaven verantwoord. In de bedrijfsvoeringsparagraaf worden de belangrijkste tekortkomingen en risico's in het begrotingsjaar benoemd. Verder wordt aandacht besteed aan de riksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen en worden de belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering besproken. Het jaarverslag wordt afgesloten met de jaarrekening van Buitenlandse Zaken en zeven bijlagen: 1) Toezichtsrelaties RWT's en ZBO's 2) Moties en toezeggingen, 3) Afgerond evaluatie- en overig onderzoek, 4) externe inhuur, 5) Focusonderwerp 2023, onderuitputting per begerotingsartikel 6) Sancties en misbruik en oneigenlijk gebruik 7) de lijst van afkortingen.

Bedrijfsvoeringsparagraaf

In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt verslag gedaan van de opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering. De bedrijfsvoeringparagraaf in het departementaal jaarverslag wijkt af van de bepaling van de Rijksbegrotingsvoorschriften dat in het jaarverslag integraal verantwoording wordt aangelegd over de bedrijfsvoering. Bij de splitsing van de begroting in 2013 in het begrotingshoofdstuk V Buitenlandse Zaken en het begrotingshoofdstuk XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zijn in navolging van een verzoek van de Algemene Rekenkamer de verantwoordelijkheden van de ministers ten aanzien van de bedrijfsvoering explicet vastgelegd. De minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de integrale bedrijfsvoering, met uitzondering van de procesmatige beheersing van de activiteitencyclus. De belangrijkste reden voor deze splitsing is dat het merendeel van de projecten en programma's in het kader van ontwikkelingssamenwerking worden uitgevoerd. Daarnaast is de huidige opzet van het activiteitenbeheer gestoeld op de afspraken die de toenmalige minister voor Ontwikkelingssamenwerking met de Tweede Kamer in 1998 heeft gemaakt over de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid voor de rechtmatigheid van besteding van middelen (Kamerstukken 1997–1998 25 860, nr. 2). Het is daarom dat het voorschottenbeleid en -beheer in het onderdeel financieel en materieelbeheer in de bedrijfsvoeringsparagraaf van hoofdstuk XVII zijn opgenomen.

Groeiparagraaf

Er zijn geen noemenswaardige aanpassingen.

HGIS-jaarverslag

De Nederlandse uitgaven voor buitenlands beleid, die op verschillende departementale begrotingen staan, zijn gebundeld in de Homogene Groep Internationale Samenwerking. In aanvulling op de departementale jaarverslagen geeft het HGIS-jaarverslag een integraal overzicht van de besteding van middelen voor buitenlands beleid. Samen met de jaarverslagen van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, wordt het HGIS-jaarverslag 2023 aangeboden aan het parlement.

Grondslagen voor de vastlegging en de waardering

De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de [Comptabiliteitswet 2016](#) en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling [riksbegrotingsvoorschriften](#). Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast. Verder werkt het ministerie van Buitenlandse Zaken met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de *corporate rate*). Deze koers wordt samen met de presentatie van de begroting vastgesteld. Ontvangsten worden waar van toepassing verantwoord op de ontvangsten artikelonderdelen van beleidsartikel 2, 3, 4, 5 en 7 met uitzondering van ontvangsten zijn de restituties van *Official Development Assistance* (ODA)-programma's die op beleidsartikel 5 van de begroting van BHOS worden verantwoord.

Controleverklaring en auditrapport

In het kader van de wettelijke controletaak voert de Auditdienst Rijk (ADR) jaarlijks onderzoek uit naar:

- a. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen, bedoeld in de artikelen 1.1 en 2.31 van de Comptabiliteitswet 2016;
- b. de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen, bedoeld in de artikelen 1.1 en 2.31 van de Comptabiliteitswet 2016.

Daarnaast voert de Auditdienst Rijk onderzoek uit naar het begrotingsbeheer, het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk.

Over de belangrijkste bevindingen van deze onderzoeken en van eventuele onderzoeken naar overige aspecten van de bedrijfsvoering brengt de ADR verslag uit in het jaarlijkse auditrapport waarin zowel hoofdstuk V als XVII zijn opgenomen.

B. BELEIDSVERSLAG

3. Beleidsprioriteiten

De noodzaak van verbinding en weerbaarheid in een gepolariseerde wereld

2023 was in veel opzichten een geopolitiek onzeker jaar en liet eens te meer zien dat internationale ontwikkelingen een directe impact op Nederland hebben en vragen om meer diplomatie en verbinding.

Na het uitbreken van een oorlog op het Europese continent door de Russische inval in Oekraïne in 2022, werd de wereld in 2023 geconfronteerd met een nieuw conflict. Na de verschrikkelijke aanval en de gijzeling van Israëliërs door Hamas op 7 oktober, is in Gaza een desastreuze humanitaire situatie ontstaan. Daardoor bestaat het risico van regionale escalatie en zijn de mondiale verhoudingen verder op scherp gezet. Ook verder weg van Europa nam de instabiliteit toe door militaire coups en conflicten in de Sahel en de Hoorn van Afrika.

Deze ontwikkelingen spelen zich af tegen een achtergrond van grote demografische en economische verschuivingen naar het oosten en zuiden. Grootmachten Rusland en China en opkomende machten zoals India, Brazilië en Zuid-Afrika, maar ook de nieuwe BRICS-leden¹ en landen van de G77, eisen hun plek op het wereldtoneel op. De wereld wordt daardoor toenemend gekenmerkt door strategische competitie en complexe veiligheidsuitdagingen.² Als gevolg van toenemende multipolariteit en de toenemende assertiviteit van opkomende landen, nemen het relatieve gewicht en de invloed van Europa en Nederland af. Landen hebben meer keuzemogelijkheden in een multipolaire wereld. De kosten van onze keuzes worden hoger. Het behalen van dezelfde resultaten als voorheen vraagt om een grotere inspanning, of is helemaal niet meer mogelijk. Het internationale systeem staat onder druk, terwijl Nederland voor zijn veiligheid en welvaart grotendeels afhankelijk is van een open en op regels gebaseerde wereldorde. Uitdagingen zoals klimaatverandering, disruptieve technologieën, vrede en veiligheid, of armoedebestrijding kunnen het beste worden opgelost in een goed functionerend multilateraal systeem waarin internationale afspraken nageleefd worden.

We kunnen ons hier niet voor afsluiten: de ontwikkelingen in de wereld om ons heen hebben directe impact op ons en op onze manier van leven. Zo waren de gevolgen voor Nederlanders in het buitenland en de consulaire dienstverlening in 2023 groot, bijvoorbeeld toen Nederlanders geëvacueerd moesten worden uit het door oorlog geteisterde Soedan. Ook merkten we in Nederland direct de consequenties van het conflict in het Midden-Oosten – zo heeft de oorlog een aanzienlijke impact op de sociale stabiliteit vanwege de toegenomen dreiging bij Israëlische en Joodse gemeenschappen en bij islamitische gemeenschappen.

Om onze weerbaarheid te versterken en ons handelingsvermogen te vergroten heeft Nederland meer dan ooit de samenwerking en verbinding met andere landen nodig. Dat betekent dat Nederland met oude en nieuwe partners gezamenlijk moet optrekken om deze uitdagingen het hoofd te

---

¹ ARG, ETH, EGY, IRA, VAE, KSA

² Strategische competitie en complexe veiligheidsuitdagingen zijn centrale noties in het EU Strategisch Kompass

bieden, via de EU, NAVO, VN en andere verbanden. Zo heeft Nederland in 2023 als gast wederom actief deelgenomen aan de G20 onder voorzitterschap van India.

Met nadrukkelijk oog voor de belangen van partnerlanden probeerde Nederland bestaande en nieuwe relaties te ontwikkelen op basis van gelijkwaardigheid. De Afrikastrategie ademt deze nieuwe benadering, maar ook de intensivering van partnerschappen in Zuidoost-Azië, met Japan, Zuid-Korea en ASEAN. We doen actief outreach naar partners op alle niveaus, met als doel elkaar beter te begrijpen en de samenwerking te intensiveren op gebieden van wederzijds belang.

De EU is en blijft het primaire handelingspodium van het Nederlandse buitenlandbeleid. Alleen door krachten te bundelen kunnen we onze weerbaarheid vergroten, belangen effectief behartigen, opkomen voor onze kernwaarden, en inspelen op ontwikkelingen in een verhardende internationale omgeving. Door de geopolitieke instabiliteit werd de EU in 2023 gedwongen om zich verder te positioneren als machtspolitieke speler op het wereldtoneel en daarbij te investeren in haar defensie en eigen concurrentiekracht en risicovolle ongewenste afhankelijkheden af te bouwen. Mede door de Nederlandse inzet is migratie hoog op de Europese agenda komen te staan en zijn er stappen genomen om ook op dat terrein het gewicht en de instrumenten van de EU gerichter en effectiever in te zetten.

Europese samenwerking

De EU is essentieel voor de Nederlandse vrijheid, veiligheid en welvaart. In 2023 heeft Nederland een leidende rol gespeeld om de EU slagvaardiger, economisch sterker, groener en veiliger te maken. Tegelijkertijd werkte het kabinet aan transparantie over, en draagvlak voor, onze EU-inzet in de samenleving.³

Rechtsstatelijkheid

Dankzij de inzet van het financiële EU-rechtstaat instrumentarium tegen Hongarije (MFK-rechtsstaatverordening, rechtsstaatmijlpalen in het Herstelfonds en de Common Provisions Regulation (CPR)) en Polen (rechtsstaatmijlpalen in het Herstelfonds en de CPR), is er in 2023 aanzienlijke financiële druk op deze twee lidstaten uitgeoefend om rechtsstaathervormingen af te dwingen. Nederland heeft bij de Commissie aangedrongen zorgvuldig te toetsen of aan alle voorwaarden van de verschillende rechtsstaatinstrumenten wordt voldaan alvorens de bevroren EU-middelen vrij te geven.⁴ Ten behoeve van de verdere aanscherping van het EU-rechtsstaatsinstrumentarium is het mede door de inzet van Nederland gelukt om in de herziening van het Financieel Reglement een expliciete verwijzing op te nemen naar de verplichting van lidstaten om bij de implementatie van het Uniebudget de naleving van het EU Handvest van de Grondrechten te garanderen.⁵

---

³ Initiatieven vormen bijvoorbeeld de Europawet, het EU Back to School sprekersprogramma en de voorbereiding van de uitvoering van motie Koole II (35982, G) waarmee het kabinet de burgerdialogen voortzet. Zie voor de uitwerking van de motie Kamerstukken I, 2021-2022. [Kamerstuk 35403-G](#).

⁴ Zie voor meer informatie over Hongarije o.a. [Kamerstuk 21501-20, nr. 1970](#), [Kamerstuk 21501-02, nr. 2713](#), [Kamerstuk 21501-02, nr. 2773](#), [Kamerstuk 21501-02, nr. 2788](#) en [Kamerstuk 21501-07 nr. 1995](#). Zie voor meer informatie over Polen o.a. [Kamerstuk 21 501-07, nr. 1861](#) en [Kamerstuk 21501-07 nr. 1995](#)

⁵ [Kamerstuk 21501-07, nr. 2001](#)

Ook heeft Nederland zich ingezet voor de deelname van een grote groep EU-lidstaten aan de zijde van de Commissie in de EU-Hofzaak over de Hongaarse anti-LGBTIQ wetgeving.⁶

Klimaat, energie en digitalisering

Een belangrijke leidraad voor het kabinet om de EU slagschutter, economisch sterker, groener en veiliger te maken is de kabinetsvisie⁷ op de Open Strategische Autonomie van de Unie, die in juli 2023 is vervat in een onder Nederlands leiderschap gepubliceerd Europees non-paper. In lijn met deze visie zijn in 2023 wezenlijke stappen gezet om de weerbaarheid van de EU te verstevigen, zoals de maatregelen om het Europese concurrentievermogen te versterken in het kader van het Green Deal Industrial Plan⁸ en de succesvolle afronding van de onderhandelingen over de EU Critical Raw Materials Act. Ook op het gebied van klimaat en energie is in 2023 voortgang geboekt. Het behalen van het Europese klimaatdoel van ten minste 55% reductie in 2030 kwam dichterbij door succesvolle afronding van het merendeel van de nog resterende voorstellen van het Fit for F55 pakket.⁹ Mede als gevolg van Europese afspraken en samenwerking ten aanzien van energie bleven de energieprijzen in 2023 redelijk constant. Nederland heeft in wetgevingsonderhandelingen over klimaat nadrukkelijk aandacht besteed aan uitvoerbaarheid in de nationale context. Ten aanzien van digitalisering heeft Nederland een actieve rol gespeeld in de onderhandelingen over onder andere de Data Act, de AI Act, de Europese digitale identiteit en de Cyber Resilience Act. Voorts heeft het kabinet in het najaar van 2023 een Agenda Digitale Open Strategische Autonomie¹⁰ gepubliceerd, die verder richting geeft aan de Nederlandse inspanningen op Europees niveau.

Sancties

Het EU sanctie-instrumentarium is een belangrijke pijler van het Europese buitenlandbeleid. Met de versterkte sanctie-capaciteit op het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft Nederland effectief kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van het instrument en van nieuwe restrictieve maatregelen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om onderdelen van de sanctiepakketten naar aanleiding van de Russische agressie in Oekraïne, mensenrechtenschendingen in, en drone-leverenties door Iran en mensenrechtenschendingen wereldwijd inclusief tegen daders verantwoordelijken voor seksueel en gender-gerelateerd geweld en grootschalige schendingen van vrouwenrechten. Nederland nam het voortouw in de aanpak van omzeiling van sancties met een non-paper waarmee een agenda is neergelegd en deels ook al uitgevoerd, waaronder versterkte coördinatie en analysecapaciteit in Brussel, diplomatische outreach, bewustwording bij het bedrijfsleven en maatregelen tegen tussenhandelaren in derde landen. Tevens is de coördinatie van naleving binnen de Rijksoverheid versterkt middels een coördinerende rol als aanjager en facilitator van de Rijksbrede uitvoering van de gedeelde taak ten aanzien van het sanctiestelsel. De aanbevelingen van het rapport Blok zijn inmiddels gerealiseerd, naar hun aard doorlopend, of onderdeel van de modernisering van het sanctiestelsel. Deze modernisering is momenteel een van de voornaamste werkzaamheden en krijgt gestalte door de aanpassing van de Sanctiewet 1977 en aanpalende wet- en regelgeving. In 2023 zijn hierop belangrijke stappen gezet, zoals een

⁶ Kamerstuk 30 420, nr. 388. .

⁷ Kamerstuk 35982-9.

⁸ Kamerbrief met kabinetsappreciatie commissie mededeling Green Deal Industrial Plan

⁹ Kamerbrief over stand van zaken Fit for 55-pakket

¹⁰ Kamerstuk 36259-21

openbare preconsultatie op de hoofdlijnen voor de nieuwe Sanctiewet en gesprekken met experts. Het kabinet is voornemens de consultatie van het volledige wetsvoorstel in het voorjaar van 2024 te starten.

Migratie

Mede door de inzet van Nederland zijn bestaande migratieafspraken in februari 2023 opnieuw vastgelegd in conclusies van de Europese Raad,¹¹ en informeert Commissievoorzitter Von der Leyen de regeringsleiders sindsdien regelmatig over de implementatie van deze conclusies.¹² Daarnaast heeft Nederland zich ingezet voor de totstandkoming van een Asiel en Migratie Pact, waarover in december 2023 een politiek triloogakkoord werd bereikt.¹³ Het Asiel en Migratie Pact draagt door verder ontwikkelde screening en registratie en verplichte grensprocedures gecombineerd met verplichte solidariteit van lidstaten onderling bij aan meer grip op migratie. Verder heeft Nederland zich in de EU hard gemaakt voor brede en solidaire partnerschappen met partnerlanden om irreguliere migratie te beperken, terugkeer te bevorderen, reguliere migratie te versterken en migranten en vluchtelingen te beschermen. Op basis van gelijkwaardigheid en wederzijdse belangen. Naar aanleiding van vrijgemaakt budget op de BZ begroting 2023¹⁴ is een nieuwe informatiecampagne voor (potentiële) migranten vormgegeven die in 2024 van start zal gaan. Tot slot hebben EU-lidstaten in 2023 wederom een veilige haven geboden aan Oekraïense ontheemden.

Westelijke Balkan

Gezien de voortdurende negatieve effecten van de situatie in Oekraïne op de Westelijke Balkan en het directe Nederlandse en EU-belang bij de regio heeft Nederland de relaties het afgelopen jaar verder versterkt, in de eerste plaats via de Europese band. De nadruk ligt daarbij op drie sporen: rechtstaatshervormingen, stabiliteit en veiligheid en economische samenwerking. Hier werd onder meer invulling aan gegeven middels de Nederlandse inzet met betrekking tot het EU toetredingstraject van Westelijke Balkan landen en het door de Commissie voorgestelde Groeiplan droegen bij aan versterkte betrekkingen met de regio. Daarnaast is de politieke dialoog geïntensiveerd. Zo nam de minister-president deel aan het Berlijn Proces in Tirana dat voor de eerste maal in de regio zelf plaatsvond. Ook bezocht hij samen met zijn Luxemburgse collega Servië en Kosovo ter ondersteuning van de EU-gefeliciteerde Belgrado-Pristina dialoog. Daarnaast bracht de minister van Buitenlandse Zaken een bezoek aan Skopje voor de Ministeriële Raad van de OVSE en de minister van Defensie bezocht Bosnië en Herzegovina. Nederland heeft over de hele linie strategische communicatie ten aanzien van de Westelijk Balkan via EU-kanalen geprioriteerd.

EU-uitbreiding

Nederland bleef vasthouden aan het strikt, fair en betrokken uitbreidingsbeleid.¹⁵ De vervulling van de Kopenhagencriteria, met nadruk op de Fundamentals, bleef daarbij centraal staan. Nederland bleef ook een

---

¹¹ Conclusies van de Europese Raad, 9 februari 2023 - Consilium (europa.eu)

¹² Brieven CIE voorzitter Von der Leyen nav de Europese Raden in 2023. Maart: [Brief](#) van Commissievoorzitter Von der Leyen over migratie; Juni: [Brief](#) voorzitter Europese Commissie over migratie; Oktober: Migration [letter](#) December: [Letter](#) to EU leaders on migration EUCO December 2023

¹³ [Kamerbrief](#) over akkoord op hoofdlijnen over het EU Asiel en Migratiepact

¹⁴ [Amendement](#) Brekelmans 36200-V nr. 24 over middelen voor informatiecampagnes in relatie tot irreguliere migratie - Vaststelling van de [begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken \(V\) voor het jaar 2023](#)

¹⁵ [Kamerbrief](#) over kabinetsappreciatie uitbreidingspakket 2023 en Groeiplan voor de Westelijke Balkan

betrokken partner voor kandidaat-lidstaten, onder andere bij rechtsstaathervormingen, corruptiebestrijding en het functioneren van democratische instellingen. Ook werd aandacht besteed aan de mate van aansluiting bij het EU gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) en migratiesamenwerking. In deze turbulente tijden is de EU zich bewust van het positieve signaal dat uitgaat van Europees perspectief. In lijn met de aanbeveling van de Commissie stemde Nederland in met het openen van toetredingsonderhandelingen met Oekraïne en Moldavië, gezien de voortgang die beide landen in afzienbare tijd boekten. De Europese Raad besloot tevens kandidaat-lid-status te verlenen aan Georgië, met dien verstande dat het land nog een aantal belangrijke stappen zet. Met deze beslissingen stelde de EU een visie van vrede en vooruitgang tegenover het Russische alternatief van oorlog en vernietiging. Tegelijkertijd is er een serieuze start gemaakt met een reflectie over welke hervormingen binnen de EU noodzakelijk zijn om voorbereid te zijn op een toekomstige uitbreiding.

MATRA

Alle voor 2023 geplande NFRP-MATRA projecten zijn uitgevoerd. Nederland heeft zichtbaar bijdragen aan het versterken van rechtsstaat en democratie in de kandidaat lidstaten en de landen van het Oostelijk Partnerschap. Nederland speelt onder meer een leidende rol in verschillende EU delegated cooperation projecten. Deze richten zich in de Westelijke Balkan op de strijd tegen mensensmokkel en mensenhandel en in Moldavië op de justitiehervormingen. Ter ere van het dertigjarig bestaan van het MATRA-programma werd, in samenwerking met Instituut Clingendael, een conferentie georganiseerd, waarbij werd vooruitgeblakt op de toekomst van het MATRA-programma.

Bilaterale relaties

In 2023 zijn de bilaterale relaties met EU-lidstaten verder verdiept en verstevigd, met bijzondere aandacht voor de buurlanden. Onder Nederlands voorzitterschap van de Benelux zijn concrete resultaten geboekt, zoals het in werking treden van het politieverdrag. De eerste regeringsconsultaties met Frankrijk in maart illustreren dat de samenwerking met Frankrijk als belangrijke strategische partner is verdiept. Ook is er geïnvesteerd in de samenwerking met Spanje, Italië en het VK. Door de samenwerking met Tsjechië en Polen te versterken werd binnen de EU ingezet op bredere coalities op onderwerpen met gedeelde belangen. Ook vonden uitgaande staatsbezoeken plaats aan Slowakije en België en was er een inkomen staatsbezoek uit Frankrijk.

Oekraïne/Rusland

De houding van de EU richting de Russische invasie van Oekraïne was dit jaar ongewijzigd. Hiermee heeft de EU opnieuw solidariteit en geopolitieke slagkracht getoond. Oekraïne moet gesteund worden in haar onafhankelijkheid, soevereiniteit en territoriale integriteit, binnen de internationaal erkende grenzen en het Oekraïense recht op zelfverdediging tegen de Russische agressie. De EU stond ook in 2023 Oekraïne met politieke, humanitaire, financiële, diplomatieke en militaire steun bij. Via UNCTAD ondersteunde Nederland de VN in haar coördinerende rol om de impact van de oorlog op de armste landen te mitigeren zowel in relatie tot voedsel en energie als financieel, inclusief haar inspanningen voor de graandeal in de Zwarte Zee.

Ook bilateraal heeft Nederland Oekraïne gesteund, zowel militair, financieel, humanitair alsmede in het kader van wederopbouw.¹⁶ Op het gebied van accountability steunt Nederland Oekraïne door een leidende rol te spelen op punt 7, 'restoration of justice', van het vredesplan van President Zelensky: het register voor oorlogsschade in Oekraïne is opgericht en in Den Haag gevestigd en ook het International Centre for the Prosecution of the Crime of Aggression against Ukraine bij Eurojust is in Den Haag ondergebracht. Nederland heeft aangegeven een toekomstig tribunaal te kunnen huisvesten. Daarnaast laat Nederland ook door deel te nemen aan de werkgroepen en bijeenkomsten in Jeddah en Malta zien achter Zelensky's vredesplan te staan. De nauwe band tussen Oekraïne en Nederland blijkt uit de meerdere bezoeken van de minister-president en de ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, alsook de bezoeken van de Oekraïnse President Zelensky aan Nederland.

Turkije

Het kabinet erkent de belangrijke geopolitieke rol van Turkije op het wereldtoneel en als NAVO bondgenoot en zet in op duurzame samenwerking op terreinen van wederzijds belang zoals veiligheid, terrorismebestrijding, migratie en klimaat. Mensenrechten en de rechtstaat blijven integraal onderdeel van de gesprekken met Turkije. Speciale aandacht ging uit naar de aardbevingen die plaatsvonden in Turkije en Syrië in februari 2023. Nederland kon Turkije snel helpen bij de reddingsoperaties en met humanitaire hulp. Zo werden o.a. een luchtmacht-vliegtuig en medische capaciteit ingezet om gewonden binnen Turkije te verplaatsen. Ook stelde Buitenlandse zaken een regeling in voor het met voorrang behandelen van visumaanvragen van mensen in het getroffen gebied. Op verzoek van de Europese Raad van juni publiceerden de Commissie en EDEO in november een rapport met aanbevelingen om de samenwerking tussen de EU en Turkije verder te ontwikkelen. De EU verleende Turkije ook noodhulp na de aardbevingen in Zuidoost Turkije: in maart werd 3 miljard euro aan noodhulp toegezegd.

Zuidelijk Nabuurschap

In 2023 heeft de EU een versterkt strategisch partnerschap met Tunesië gesloten en toegeworpen naar een partnerschap met Egypte. Tevens heeft de EU ingespeeld op onvoorzienbare ontwikkelingen waaronder de aardbeving in Marokko, overstromingen in Libië en het conflict tussen Israël en Hamas.

Veiligheid: vrede, veiligheid en defensie

Investeren in een veilige wereld

Het voortduren van de oorlog in Oekraïne in 2023 liet zien dat veiligheid en vrijheid niet vanzelfsprekend zijn. De steun die Nederland aan Oekraïne geeft is niet alleen een investering in de vrijheid van de Oekraïners, maar ook in de vrijheid en veiligheid van Europa en van Nederland. Het kabinetsoornemen om Oekraïne in 2023 te blijven steunen op militair vlak is gestand gedaan. Nederland doneerde dit jaar EUR 75 miljoen aan het *Ukraine Comprehensive Assistance Package*. Tevens ondersteunde Nederland Oekraïne middels de Europese Vredesfaciliteit. Verder werd Nederland mede-oprichter van het Tallinn Mechanisme, een donorcoördinatiemechanisme voor niet-militaire cybersteun aan Oekraïne. Door het ondertekenen van de G7+-verklaring gecommitteerd aan het opstellen

---

¹⁶ Onder andere [Kamerbrief](#) van 6 oktober 2023 betreffende *Derde steunpakket aan Oekraïne 2023*. En [Kamerbrief](#) van 21 augustus 2023 betreffende *Nederlandse steun aan Oekraïne*.

van een bilateraal veiligheidsarrangement met Oekraïne, geeft Nederland een sterk politiek signaal af: Nederland blijft voor de lange termijn achter Oekraïne staan.

Ook in 2023 vormde de NAVO de hoeksteen van onze collectieve verdediging en zijn stappen gezet om de veiligheid in het Euro-Atlantisch gebied verder te versterken. Zo zijn tijdens de NAVO-top in Vilnius afspraken gemaakt over de bestendiging van de afschrikking en verdediging van het bondgenootschap, de structurele ophoging van de defensie-uitgaven naar minimaal 2% van het bbp en de verdieping van de NAVO-Oekraïne relatie, o.a. door de oprichting van een NAVO-Oekraïne Raad. Mede dankzij de Nederlandse inzet herbevestigden bondgenoten in het communiqué van de top zich te zullen blijven inzetten voor Nederlandse prioriteiten op het gebied van EU-NAVO samenwerking, Women, Peace and Security en versterkte samenwerking met NAVO-partnerlanden in o.a. de Indo-Pacific. Daarnaast heeft de Nederlandse toewijding aan EU-NAVO samenwerking geresulteerd in de gezamenlijke [EU-NAVO verklaring](#) op 10 januari 2023, de gezamenlijke EU-NAVO taskforce voor de weerbaarheid van kritieke infrastructuur en een non-paper met Duitsland, Italië en Denemarken met concrete voorstellen voor meer EU-NAVO samenwerking bij het aanjagen van de defensieproductiecapaciteit. Tenslotte werd de Nederlandse campagne voor de organisatie van een NAVO-top bekroond met de toekenning van het gastheerschap van de NAVO-top in 2025.¹⁷

In 2023 nam de EU verder stappen om verantwoordelijkheid te nemen voor haar eigen veiligheid, onder meer door de implementatie van het [EU Strategisch Kompas](#). Binnen het EU Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid heeft Nederland ingezet op initiatieven om dit beleid verder te versterken, zoals te zien in het [instrument voor de versterking van de Europese defensie-industrie door middel van gemeenschappelijke aanbestedingen \(EDIRPA\)](#) en de [verordening ter ondersteuning van de productie van munitie \(ASAP\)](#). Daarnaast heeft het kabinet [maatregelen aangekondigd op het gebied van wapenexportcontrole ter bevordering van Europese defensiesamenwerking](#) en verdere convergentie van het Europese wapenexportbeleid.

Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening

Nederland heeft in 2023 door het organiseren van de REAIM-conferentie een bijdrage geleverd aan de internationale discussie over verantwoorde toepassing van kunstmatige intelligentie in het militaire domein, waar in de komende jaren op voortgebouwd zal worden. Nederland leverde daarnaast de voorzitter van de toetsingsconferentie van het Chemische Wapenverdrag en is facilitator in het kader van de mogelijke herziening van het Biologische Wapenverdrag (BTWC). Ook was Nederland voorzitter van het *Non-Proliferation and Disarmament Initiative* en sloot zich aan bij een internationale kopgroep in het kader van ruimteveiligheid.

Missies en operaties

Nederland droeg militair en civiel significant bij aan missies en operaties, in lijn met de kabinetsbrief over deze inzet tot medio 2025 (d.d. 17 juni 2022, Kamerstuk 29 521, nr. 446). Deze inzet vertaalde zich onder andere in Nederlandse personele bijdragen aan missies aan de Oostflank van de NAVO en in de Westelijke Balkan, het Midden-Oosten, de Sahel, Noord-Afrika, de Hoorn van Afrika, de Golfregio en de Indo-Pacific. Het kabinet trok

---

¹⁷ 18 juli 2023, verslag van de NAVO-top in Vilnius van 11 en 12 juli 2023, ([Kamerstuk28 676, nr. 440](#))

daarbij lessen uit de ervaringen en evaluaties in o.m. Afghanistan en Mali, hanteerde realistische doelen en verbeterde monitoring. Met de deelname aan de EU-geleide missie EUFOR Althea levert Nederland een bijdrage aan de politieke en sociale stabiliteit en vreedzame co-existentie in Bosnië en Herzegovina.¹⁸ Ook besloot het kabinet om met Force Protection en commandovoering bij te dragen aan de NAVO Missie Irak (NMI) vanaf 2024.

Cyberdiplomatie en economische veiligheid als prioriteit

In 2023 is de [Internationale Cyber Strategie 2023 – 2028](#) gepubliceerd en is de implementatie van start gegaan. Zo heeft Nederland een sleutelrol gespeeld bij de totstandkoming van nieuwe sancties in EU-verband tegen Russische entiteiten die belangrijke diensten en goederen leveren aan Russische inlichtingendiensten. Om beter voorbereid te zijn op cyberaanvallen nam Nederland deel aan oefeningen in nationaal-, EU- en NAVO-verband. Nederland heeft in 2023 het voorzitterschap overgenomen van de VS van de *Freedom Online Coalition*; een coalitie van 39 landen die zich inzet voor mensenrechten online. Met Canada lanceerde Nederland de *Global Declaration on Information Integrity*.

Nederland heeft de samenwerking op het gebied van economische veiligheid in 2023 met diverse landen versterkt. Zo werd er een MoU met Zuid-Korea getekend op het gebied van strategische afhankelijkheden, exportcontrole en verschillende onderdelen van economische veiligheid. Met de intensiveringstmiddelen voor versterking van het postennet zijn in 2023 diplomaten gestart op nieuw gecreëerde functies met specifieke focus op economische veiligheid op ambassades in Europa, Noord-Amerika en de Indo-Pacificische regio.

Terrorismebestrijding en Nationale Veiligheid

Na 7 oktober was Nederland een van de voortrekkers op het gebied van [Europese terrorismesancties](#) ten aanzien van Hamas. Nederland heeft daarnaast samen met EU-partners herhaaldelijk gepleit voor het op de EU terrorismlijst plaatsen van het Islamitische Revolutionaire Gardekorps (IRGC). Vooralsnog bestaan hiervoor echter niet de benodigde juridische basis en consensus binnen de EU. Voorts zag 2023 een significante toename van het aantal verzoeken tot opheffen van de sanctieregeling terrorisme van personen die hun straf uitgezeten hadden na terugkeer uit het zogenaamde ISIS Kalifaat.

In multilateraal verband heeft Nederland zich ingezet om geboekte vooruitgang op gebied van mensenrechten en het betrekken van maatschappelijk middenveld in terrorismebestrijding te bestendigen, o.a. in de herziening van de Global Counterterrorism Strategy. Op gebied van terroristische content online zet Nederland zich middels de [interdepartementale Contourenbrief Versterkte Aanpak Online](#) in om met de dialoog met de internetsector aan te gaan. Om Nederland in staat te stellen om tot een overheidsbrede, proportionele respons te komen tegen (samengestelde) hybride dreigingen die uitgaan van statelijke actoren, is in november 2023 het Rijksbreed Responskader (RBRK) vastgesteld. Daarnaast werkte Nederland actief aan de aansluiting van het RBRK met het internationale speelveld. Ook maakt Nederland zich hard voor betere coördinatie en samenwerking binnen de EU en met gelijkgezinde landen bij het tegengaan van Ongewenste Buitenlandse Inmenging en desinformatie.

---

¹⁸ Samenhangende Nederlandse inzet in het kader van de collectieve verdediging en in missies en operaties ter bevordering van de internationale rechtsorde 2022-2025

Betrekkings met landen en regio's

Versterkt engagement

In de snel veranderende geopolitieke verhoudingen heeft Nederland de samenwerking met andere landen harder nodig dan ooit. Daarom is begin 2023 een begin gemaakt met versterkt engagement. Hierbij worden stapsgewijs bewuste keuzes gemaakt voor enkele gerichte activiteiten – zowel bilateraal en multilateraal – en worden vormen van samenwerking gezocht op basis van de belangen en behoeftes van de partnerlanden. Deze inzet moet ook aansluiten op Nederlandse belangen, kennis en kunde en vergt een geïntegreerde manier van werken en betrokkenheid van een grote groep collega's; op de ambassades, BZ en andere ministeries. Deze benadering is in 2023 verder uitgewerkt in de Nederlandse *Afrikastrategie*. De strategie is een antwoord op de veranderende geopolitieke verhoudingen in de wereld voor zover deze het Afrikaanse continent betreffen. Kern van de strategie is dat relaties met Afrikaanse landen op basis van gelijkwaardigheid opgebouwd worden. Een versterkt engagement is nadrukkelijk deel van de uitvoering van de Afrikastrategie. Ook heeft Nederland ingezet op meer economisch en diplomatiek engagement met landen in de Indo-Pacific regio, onder andere door *Development Partner* van ASEAN te worden.

Investeren in bilaterale relaties en multilateralisme is onontbeerlijk om internationaal op te komen voor de Nederlandse waarden en belangen. De geopolitieke context waarbinnen Nederland tracht deze doelstellingen te realiseren, is in 2023 harder en complexer geworden. De Verenigde Staten zijn en blijven een onmisbare partner voor het behoud van de Nederlandse en Europese vrede, veiligheid en welvaart. Ook Canada is voor Nederland en de EU een betrouwbare en gelijkgezinde partner. De samenwerking is intensief, met name met betrekking tot accountability op terreinen als de oorlog in Oekraïne, MH17 en de aansprakelijkheidsstelling van Syrië.

In een wereld die in toenemende mate gedomineerd wordt door geopolitieke concurrentie is het geopolitieke en economische belang van de Indo-Pacific regio verder toegenomen. Onder meer met de bezoeken van de minister-president aan Maleisië en Vietnam en de minister van Buitenlandse Zaken aan Indonesië en de Filipijnen zet het kabinet in op het versterken van de samenwerking en het verbreden van regionale coalities in de Indo-Pacific regio, waarmee uitvoering wordt gegeven aan de beleidsnotitie «Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië»¹⁹.

De relatie met China kende een voortzetting van de verschuiving in de balans tussen openheid en beschermen, zoals beschreven in de China notitie van 2019²⁰. De nadruk komt steeds meer te liggen op het beschermen van onze waarden, belangen en veiligheid, hetgeen in 2023 nader uiteen is gezet in de Kamerbrief «Ontwikkelingen Chinabeleid: een verschuiving van de balans»²¹. Bilaterale consultaties, zoals het bezoek van de minister van Buitenlandse Zaken aan China en het inkomende bezoek van de Chinese vice-president, werden gebruikt om de mogelijkheden tot samenwerking op klimaat en in de bilaterale economische betrekkingen te verkennen, maar

¹⁹ [Kamerstuk 21 501-02, nr. 2241](#)

²⁰ Beleidsnotitie 'Nederland-China: een nieuwe balans' | [Kamerstuk 35207-1](#)

²¹ [Kamerstuk 35207-61](#)

ook om zorgen over mensenrechten, inmenging, veiligheid en de Russische invasie van Oekraïne onder de aandacht te brengen. Ook droeg Nederland bij aan het op de internationale agenda houden van het rapport van de VN Hoge Commissaris voor Mensenrechten over de situatie in Xinjiang.

De situatie in Afghanistan is verder verslechterd, en vrouwen en meisjes ondervinden in toenemende mate drastische beperkingen van hun vrijheden. Nederland bleef zich inspannen voor het ondersteunen van de Afghaanse bevolking, en het verantwoordelijk houden van het Taliban regime. Eind van het jaar kwam het onderzoek van de door de VNVR aangestelde Speciaal Coordinator Sinirlioglu uit, met als doel een weg vooruit te schetsen voor de internationale omgang met het huidige Taliban regime. Ook publiceerde de Commissie Ruys haar onderzoek naar de evacuatie-operatie uit Afghanistan in oktober 2023, waarvan de conclusies door het kabinet werden omarmd. De overbrengingen van Afghanen die daarvoor in aanmerking komen werden voortgezet (102 personen in 2023).

De bilaterale betrekkingen met Rusland zijn beperkt tot het minimaal noodzakelijke. Nederland zegde Rusland pariteit aan en het aantal Russische diplomaten moest verminderen. Door het gebrek aan personele capaciteit was het kabinet genoodzaakt het Consulaat-Generaal in St. Petersburg voorlopig te sluiten. Daarnaast heeft het kabinet besloten het Russische handelskantoor in Amsterdam te sluiten naar aanleiding van Russische schendingen van het internationaal humanitair recht.²²

De zaken tegen de Russische Federatie bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (ICAO) zijn belangrijke stappen van het kabinet in het streven naar waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap voor het neerhalen van vlucht MH17. Op 25 januari 2023 heeft het EHRM zich ontvankelijk verklaard in de statenklaag van Nederland tegen de Russische Federatie. De zaak is vervolgens samengevoegd met de zaak van Oekraïne tegen de Russische Federatie. Nederland heeft op 2 oktober 2023 een Memorial on the Merits ingediend. De ICAO-Raad heeft op 17 maart 2023 besloten dat deze bevoegd is om over de door Nederland en Australië gestarte zaak tegen de Russische Federatie voor diens rol in het neerhalen van vlucht MH17 te oordelen. Op 9 november 2023 heeft de ICAO-Raad besloten tot een preliminair onderzoek tijdens het inhoudelijke deel van de procedure.

De onrust op het Europese continent bleef niet beperkt tot Oekraïne. Zo ontstond in 2023 een complexe en zorgelijke humanitaire situatie tijdens de blokkade van de Lachin-corridor, de militaire escalatie en de uittocht van meer dan 101.000 Armeense inwoners uit Nagorno-Karabach.²³ In december zijn stappen gezet richting een vredesakkoord tussen Armenië en Azerbeidzjan.²⁴ Nederland en de EU hebben de partijen opgeroepen om elkaar's territoriale integriteit te erkennen, om te blijven werken aan normalisatie van de betrekkingen en in het vredesproces te investeren.

Vanuit de gelijkgezindheid op het gebied van de bescherming van de multilaterale rechtsorde, mensenrechten en democratie – waaronder Feministisch Buitenlands Beleid –, klimaat, duurzaamheid en digitalisering, is

²² Kamerbrief van 18 februari 2023 betreffende *Stappen in de diplomatische betrekkingen met de Russische Federatie*.

²³ Antwoorden op Kamervragen over uitspraak Internationaal Gerechtshof over onmiddellijke opening Lachin-corridor | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

²⁴ Armenia and Azerbaijan to work towards peace deal - BBC News

er vanuit Nederland en de EU geïnvesteerd in de verdieping van de relaties met de regio Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, met speciale aandacht voor de SIDS (Small Islands and Developing States). Zo nam de minister-president in juli 2023 deel aan de EU-CELAC (Community of Latin American and Caribbean States) Top in Brussel, is er intensief gewerkt aan de versterking van de relatie met Brazilië en bracht de Chileense minister van Buitenlandse Zaken in december 2023 een bezoek aan Nederland. Ook heeft Nederland ingezet op het addresseren van grensoverschrijdende criminaliteit en ondermijning in de regio.

De situatie in Venezuela, buurland van het Koninkrijk, bleef in 2023 uiterst zorgwekkend met zowel interne als externe consequenties. Het Koninkrijk droeg bij aan het ledigen van de humanitaire crisis en speelde binnen de EU wederom een voortrekkersrol in de steun voor een Venezolaanse oplossing voor de politieke crisis.

De relatie met Suriname is in 2023 verder bestendigd, met veel aandacht voor de opvolging van de excuses van de minister-president in 2022 voor het slavernijverleden. Op 1 juli 2023 bood Zijne Majesteit de Koning excuses aan voor het Nederlandse slavernijverleden en vroeg hij persoonlijk om vergiffenis. De minister van Buitenlandse Zaken woonde de Keti Koti-viering in Surinama bij en bood namens de Nederlandse regering op Surinaamse bodem excuses aan voor het slavernijverleden aan nazaten van tot slaaf gemaakten. De speciaal gezant slavernijverleden ving in maart 2023 haar werkzaamheden aan om samen met Suriname verder invulling te geven aan de opvolging van de excuses.

In de Sahel was er in 2023 sprake van een verdere verslechtering van de politieke, veiligheids- en humanitaire situatie. In juli vond een staatsgreep plaats in Niger en schortte Nederland, net als de EU en andere EU-lidstaten, de directe samenwerking met de centrale overheid op op de gebieden veiligheid, migratie en OS. De post in Niamey werd tijdelijk afgeschaald en een aantal Nederlanders moest worden geëvacueerd. Het kabinet stuurde een brief aan de Tweede Kamer over de Nederlandse inzet in de Sahel²⁵, de Nederlandse en EU-belangen op de terreinen geopolitiek, veiligheid, migratie en duurzame ontwikkeling en de dilemma's bij de inzet in de regio.

De politieke- en veiligheidssituatie in de Hoorn van Afrika werd in 2023 gedomineerd door de oorlog die sinds half april woedt in Soedan. Er is sprake van ernstige mensenrechtenschendingen en steeds meer regionale betrokkenheid. Eind april heeft Nederland in samenwerking met Europese en internationale partners acht evacuatievluchten uitgevoerd om Nederlanders, ambassadepersoneel en onderdanen van andere landen in veiligheid te brengen. Nederland steunt met de EU de Afrikaanse Unie en de regionale organisatie IGAD in hun bemiddeling om een staakt-het-vuren en humanitaire toegang te bereiken en te komen tot onderhandelingen over een politiek proces. Ook heeft de EU net als de VS en het VK sancties ingesteld.

---

²⁵ Afrika-beleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal [Kamerstuk](#) 29237-201 d.d. 1 december 2023

Gaza

Tot 7 oktober was de Nederlandse inzet in Israël en de Palestijnse Gebieden gericht op het creëren van een klimaat waarin vredesonderhandelingen hervat kunnen worden. De aanval van Hamas op Israël van 7 oktober, en het daaruit voortvloeiende conflict heeft wereldwijd impact. Nederland steunt het recht van Israël op zelfverdediging, binnen de grenzen van het internationaal recht. Nederland roept Israël op om te handelen met aantoonbare inachtneming van de eisen van noodzakelijkheid en proportionaliteit, om zo burgerslachtoffers zoveel mogelijk te voorkomen en zo snel mogelijk en ongehinderd voldoende humanitaire steun mogelijk te maken. Nederland heeft ingezet op het open houden van de communicatie met Israël en de Palestijnse Autoriteit, waarbij humanitaire toegang en hulp centraal stonden, alsmede het bepleiten van een tijdelijk humanitair staakt-het-vuren dat leidt tot het duurzaam neerleggen van wapens. Voorts vormde de repatriëring van de Nederlanders uit Israël en de consulaire doelgroep uit Gaza deel van de inzet, alsmede het voorkomen van regionale escalatie en de vrijlating van gegijzelden. Daartoe intensiveerden de ministers van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking hun contacten met en bezoeken aan de regio. Daarnaast heeft Nederland een additionele 50 miljoen euro beschikbaar gesteld aan humanitaire hulp voor Gaza.

De brede inzet voor het Midden-Oosten Vredesproces blijft ongewijzigd: het kabinet blijft zich inzetten voor het verwezenlijken van de twee-statenoplossing die zal bestaan uit een levensvatbare Palestijnse staat, naast een veilig Israël. Zowel voor als na 7 oktober veroordeelde Nederland de illegale nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever, evenals kolonistengeweld. Nederland heeft in EU-kader opgeroepen tot sancties tegen Hamas en kolonisten die zich schuldig maken aan geweld.

Afgelopen jaar zijn de banden met Marokko versterkt middels diverse wederzijdse bezoeken. Er is voortgang geboekt in de samenwerking op thema's als migratie, justitie en hernieuwbare energie.

De politieke, economische en veiligheidssituatie in Syrië zit in een negatieve spiraal. Nederland bleef het door de VN-geleide proces steunen om te komen tot een duurzame politieke oplossing voor het conflict. Ook heeft Nederland extra fondsen beschikbaar gesteld na de aardbeving van februari. In juni is Nederland samen met Canada een rechtszaak gestart bij het Internationaal Gerechtshof tegen Syrië vanwege marteling en andere wrede, onmenschelijke en vernederende behandeling en bestrafing van de eigen bevolking.²⁶

De geïntegreerde benadering van de relatie met Irak is in 2023 voortgezet ten behoeve van de bijdrage aan duurzame en legitieme stabiliteit in Irak en de autonome Koerdische regio. In de dialoog met de autoriteiten heeft Nederland de bilaterale migratiesamenwerking en de zorgwekkende mensenrechtensituatie aan de orde gesteld.

Mede door Nederlandse inspanningen is in 2023 200 miljoen liter olie overgepompt van de Safer tanker naar een nieuw schip voor de kust van Jemen en is een ecologische, economische en humanitaire ramp voorkomen. Nederland heeft met de facilitatie van het Yemen International

²⁶ Kamerbrief inzake aansprakelijkstelling Syrie procedure IGH | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Forum in juni in Den Haag 250 diverse Jemenitische belanghebbenden bij elkaar gebracht voor een rechtvaardig en inclusief vredesproces in Jemen. Ook onderzocht Nederland mogelijkheden om de aanvallen van Houthi-rebellen op civiele scheepvaart en marineschepen in de Rode Zee te pareren.

De Iraanse steun aan milities in de regio, zoals Hamas, Hezbollah, de Houthi's en sjiiatische groeperingen in Syrië en Irak, zijn reden tot zorg en het kabinet blijft oproepen tot de-escalatie en stopzetting van die steun. Mede naar aanleiding van de grootschalige protesten na de dood van Mahsa Amini in 2022 heeft het kabinet maximale inzet gepleegd op mensenrechten in Iran: op alle niveaus zijn schendingen aangekaart. Het kabinet steunt de diplomatische inzet van de EU en de VS gericht op het voorkomen van de ontwikkeling van een Iraans kernwapen. Ook veroordeelt het kabinet de Iraanse militaire steun aan Rusland en blijft het Iran oproepen om leveringen van drones en artillerie aan Rusland onmiddellijk te staken, en niet over te gaan tot levering van zwaarder militair materieel. Mede op initiatief van Nederland zijn het afgelopen jaar een groot aantal sanctiepakketten aangenomen, in respons op zowel de ernstige mensenrechtenschendingen in Iran, de aanhoudende schendingen door Iran van het Iraanse nucleaire akkoord (JCPOA) en de Iraanse militaire steun aan Rusland.

Door de anti-islambeweging Pegida vonden koranverscheuringen plaats, onder andere voor het Tweede Kamergebouw. Hierdoor kwam Nederland nadrukkelijker in beeld bij jihadistische organisaties en nam de dreiging jegens Nederlanders en Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland toe. Het Consulaat-Generaal in Istanbul sloot tijdelijk. Ook de bilaterale betrekkingen met diverse landen in het Midden-Oosten kwamen onder druk te staan. De Organization of Islamic Cooperation (OIC) sprak zich meermaals uit tegen Koranvernielingen in Europese landen, waaronder Nederland.²⁷ Met de aanstelling van een Speciaal Gezant bij de OIC wordt een brede dialoog gestart met de OIC.

Nederland heeft tegelijkertijd ingezet op versterkt engagement met de landen van de Golf, met name met het Koninkrijk Saudi Arabië, VAE en Qatar middels diverse bezoeken op hoog niveau. De belangrijkste thema's zijn energie (waterstof) en regionale veiligheid, met specifieke aandacht voor de situatie in Israël en Gaza.

Mondiaal Multilateralisme

Het jaar 2023 was het eerste uitvoeringsjaar van het beleidskader mondial multilateralisme. Dit kader structureert de multilaterale inzet in drie hoofddoelen: beschermen van de fundamentele beginselen van het multilaterale stelsel, versterken van de positie van het Koninkrijk, en hervormen van het stelsel om de effectiviteit en inclusiviteit te vergoten. In de Beleidsnota Mensenrechten – Democratie – Internationale Rechtsorde²⁸ is hier in 2023 een verdere uitwerking aangegeven, in samenhang met de bilaterale inzet op deze thema's.

Ter bescherming van de fundamentele principes voerde Nederland, samen met een aantal andere landen, de pen voor het Verdrag Ljubljana-Den Haag inzake internationale samenwerking bij de opsporing en vervolging van

²⁷ [OIC General Secretariat Condemns the desecration of a copy of the holy Quran in the Netherlands \(oic-oci.org\)](http://oic-oci.org)

²⁸ [Beleidsnota Mensenrechten - Democratie - Internationale Rechtsorde \(overheid.nl\)](http://overheid.nl)

internationale misdrijven²⁹. Daarnaast zijn de samenwerkingsverbanden met relevante spelers buiten Europa versterkt – zo is tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties samenwerking gezocht met landen en partners uit het ‘Mondiale Zuiden’, bijvoorbeeld ten aanzien van Feministisch Buitenlands Beleid, Klimaat en SIDS.

De Rijksbrede strategische inzet kandidaten voor de periode 2023-2025 is vastgesteld en er zijn in 2023 campagnes gevoerd voor Nederlandse kandidaturen, o.a. voor een Nederlandse zetel in de Mensenrechtenraad en in de International Maritime Organization. Daarnaast is nauwere coördinatie op het kandidaturendossier binnen de EU gestart via de EU-Raadswerkgroep voor VN-aangelegenheden (CONUN) en bilateraal met gelijkgezinde partners.

Het kabinet consulteert met het maatschappelijk middenveld over mensenrechten thema’s. Een voorbeeld hiervan is het Breed Mensenrechten Overleg (BMO), waarin de minister van Buitenlandse Zaken met het maatschappelijk middenveld over de legitimiteit en effectiviteit van het mensenrechtenbeleid in de veranderende geopolitieke context heeft gesproken. Ook zijn er onder Nederlands co-voorzitterschap in de Media Freedom Coalition afspraken gemaakt met NGO’s die de coalitie adviseren op mediavrijheid. In diverse landen versterkte Nederland de ambassade-netwerken die met lokale NGO’s de staat van mediavrijheid monitoren en gezamenlijke acties ondernemen. In 2023 ging het Safety for Voices programma van start, waarmee maatschappelijke organisaties worden ondersteund in het verhogen van veiligheid van mensenrechtenverdedigers en journalisten wereldwijd.

Nederlanders wereldwijd, consulaire zaken en visumbeleid

Ook in 2023 stond consulaire crisisdienstverlening en de toegenomen vraag naar visa en reisdocumenten centraal. In april vond de evacuatie van circa 100 Nederlanders uit Soedan plaats, de maanden erna werd o.a. vanuit buurlanden extra ondersteuning gegeven door het ministerie. Na de staatsgreep in Niger op 26 juli zorgde het ministerie ervoor dat 20 Nederlanders het land veilig konden verlaten. Nederland spant zich sinds oktober jl. in om Nederlanders en personen met recht op verblijf te repatriëren uit Israël en de Palestijnse gebieden: eerst uit Israël en nog steeds vanuit Gaza. Daarnaast is in de nasleep van de aardbevingen in Turkije, Syrië en Marokko consulaire bijstand verleend aan getroffenen. Naar aanleiding van de aardbevingen in Turkije en Syrië van begin februari heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken een tijdelijke regeling ingesteld voor het – binnen de geldende kaders van de EU-visumwetgeving – met voorrang behandelen van visumaanvragen. De crisisunit wordt als gevolg van crisevaluaties en geleerde lessen uitgebreid zodat de crisisparaatheid van posten en het departement verder wordt versterkt door o.a. het verbeteren van het crisisregistratiesysteem en het werven, trainen en inzetten van het Snel Consulair Ondersteuningsteam (SCOT).

In 2023 bleef de focus ook op het voorkomen van de noodzaak om consulaire bijstand te verlenen door middel van doorlopende informatievoorziening aan Nederlandse reizigers via de BZ Informatieservice en de Reisadviezen (circa 700 reisadviesupdates). Via deze kanalen worden

---

²⁹ [Verdrag van Ljubljana-Den Haag](#) inzake internationale samenwerking bij de opsporing en vervolging van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven en andere internationale misdrijven

reizigers gewezen op actuele risico's in het buitenland. In EU-verband werd de afstemming en monitoring van reisadviezen verder geïntensiverd. Voorts is in 2023 een nieuw casemanagementsysteem (Hermes) gestart waarin posten en het departement alle consulaire hulpvragen van Nederlanders in noodsituaties in het buitenland registreren. Het nieuwe systeem zal meer inzicht geven in evt. veranderende hulpvragen, trends, ed. In 2023 waren er meer dan 6000 consulaire hulpvragen. Het contactcenter 'Nederland Wereldwijd' (NWW) werd ruim 825.000 keer gecontacteerd en de website van NWW werd ruim 23 miljoen keer bezocht. Voor diverse producten en diensten van de Nederlandse overheid werd samen met partners (uitvoeringsorganisaties zoals Logius, SVB, DUO, en per 2023 ook de Douane) de informatievoorziening via NWW verbeterd en uitgebreid. Ook vonden ruim 24.000 videobelgesprekken voor een DigiD-activieringscode plaats, met burgers uit 162 verschillende landen.

Volgens planning is medio 2023 de evaluatie van de gesubsidieerde begeleiding van Nederlandse gedetineerden in het buitenland gestart. Ambassades in geselecteerde landen, (ex-)gedetineerden, benchmarklanden en betrokken organisaties worden in 2024 bevraagd als onderdeel van deze evaluatie. De evaluatie moet onder meer leiden tot een nieuw meerjarig subsidiebeleidskader dat in werking treedt per 1 januari 2026.

Met het oog op de 'paspoortpiek' (een snelle toename van aanvragen vanwege de invoering van de geldigheidstermijn van tien jaar in 2014), heeft het ministerie maatregelen genomen om in het toenemende aantal paspoortaanvragen te voorzien. Zo zijn het afgelopen jaar op verschillende plekken wereldwijd (o.a. in Spanje, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Canada en de Verenigde Staten) 13 paspoortbalies bij externe dienstverleners (EDV) geopend, opdat Nederlanders in het buitenland dichter bij huis een aanvraag voor een paspoort of een identiteitskaart kunnen indienen.

Bij de verkiezingen in 2023 werd intensief samengewerkt met het ministerie van BZK en de gemeente Den Haag, zowel voor de Provinciale Staten als voor de Tweede Kamer-verkiezingen en de voorbereidingen van de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2024.

In 2023 is de besliscapaciteit voor visa verder verbeterd, en het aanvragen van een visum weer grotendeels mogelijk binnen de Europese gestelde termijnen. Eind 2023 kenden slechts een zevental landen een wachttijd boven de 15 dagen waarvan 4 boven de 21 dagen. In deze landen kennen ook andere Schengenlanden langere wachttijden, waardoor er een onderlinge afhankelijkheid bestaat in het oplossen van de wachttijden. De aanbevelingen uit de door de Europese Commissie in 2022 gehouden Schengenevaluatie, waarbij het Nederlandse visumproces is doorgelicht, zijn ter hand genomen. Uw Kamer is over de Raadsaanbevelingen en wijze van opvolging per [brief](#) van 13 februari geïnformeerd. De Europese Commissie constateerde eind juni 2023 dat Nederland bij de opvolging van de aanbevelingen goede voortgang heeft gemaakt.

Het ministerie werkte in 2023 aan de strategische inzet van EU-visuminstrumenten ten behoeve van het buitenlandbeleid. Zo is in 2023 visumliberalisatie voor Kosovo overeengekomen (per 1 januari 2024), en is middels artikel 25bis van de Visumcode ingezet op versterking van de terugkeersamenwerking met derde landen. Via het opschortingsmechanisme voor visumliberalisatie (het 'noodremmechanisme') is erop toegezien dat de Westelijke Balkanlanden en Oostelijke Partnerschapslanden zich houden aan de voorwaarden voor visumliberalisatie, en is de monitoring op

regio-overstijgende thema's zoals visumvrije landen met zogenaamde «gouden paspoortregelingen» geïntensiveerd. Nederland heeft ingezet op de herziening van het opschortingsmechanisme tegen misbruik van visumvrij reizen, hiertoe is op 18 oktober een voorstel tot wijziging van de betreffende verordening door de Europese Commissie gepubliceerd. [De Nederlandse inzet ten aanzien van de onderhandelingen](#), die in 2024 zullen worden afgerond, is met de Kamer gedeeld.

Cultuur

De extra middelen uit het steunpakket aan Oekraïne hebben bijgedragen aan stabilisatie, en behoud van cultureel erfgoed, behoud van talent van Oekraïense kunstenaars en de creatieve industrie, en het versterken van partnerschappen en kennisoverdracht. Concreet heeft dit geleid tot o.m. de evacuatie en veilige opslag van museumcollecties van 140 musea in de Charkov en Odessa regio's, en het opzetten van het *Ukrainian Heritage Emergency Response* initiatief als regionaal knooppunt.

In 2023 heeft het ministerie gezamenlijk met het ministerie van OCW een actieve rol gespeeld bij aanvragen inzake teruggegeven cultuurgoederen uit koloniale collecties en bij de juridische overdrachten aan Indonesië en Sri Lanka. Hieruit blijkt dat culturele samenwerking een belangrijk instrument is voor het versterken van bilaterale relaties en voor het implementeren van global-outreach-strategieën. Zowel Indonesië als Sri Lanka willen de samenwerking voortzetten op het gebied van academisch (herkomst)onderzoek en zijn geïnteresseerd in kennisuitwisseling voor wat betreft onder andere museale praktijk en management.

Voorts heeft Nederland in september 2023 positief geantwoord op het verzoek van UNESCO om in 2024 een conferentie te organiseren in Den Haag om het 70-jarig bestaan van het Haags Verdrag te markeren. Het ministerie is samen met OCW en DEF gestart met de organisatie. Voor de internationale conferentie worden experts en ministers uitgenodigd uit landen die het verdrag reeds hebben geratificeerd. Ook worden nadrukkelijk deelnemers uitgenodigd uit landen die nog niet hebben ondertekend. Een van de doelstellingen van deze conferentie is om het aantal lidstaten dat het Haags verdrag en het Tweede Protocol onderschrijft, uit te breiden.

Postennet

Het internationale karakter van Nederland vereist een breed vertegenwoordigde en wereldwijde paraatheid van diplomaten die onze belangen vertegenwoordigen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken bemenst, samen met andere uitzendende overheidsinstanties, het netwerk van diplomatieke vertegenwoordigingen. Bij de start van het kabinet Rutte 4 is ingezet op uitbreiding van het postennet op de belangrijke thema's uit het coalitieakkoord. Zo werkt het ministerie aan veiligheid en stabilitet, migratie, bevordering van werkgelegenheid in Nederland, het verlenen van consulaire diensten aan Nederlanders in het buitenland en het dichterbij brengen van een duurzame en rechtvaardige wereld.

Door de complexer wordende internationale verhoudingen werken zij met steeds meer partners aan onderwerpen die direct raken aan Nederlandse beleidsterreinen. En door de internationale crises in het Midden-Oosten, de Sahel en Oost-Europa werd er meer dan gemiddeld een beroep gedaan op de capaciteit van de ambassades in de getroffen landen. In Soedan is na een evacuatie van alle Nederlanders, de ambassade tijdelijk gesloten.

Daarnaast is, vanwege structurele terugloop van werkzaamheden het consulaat-generaal in Chongqing gesloten. De vrijgevallen capaciteit wordt elders ter versterking van het netwerk binnen China ingezet.

Nederland als gastland

Om Nederland een aantrekkelijk gastland te laten zijn voor diplomatieke missies en internationale organisaties werkte het ministerie nauw samen met andere ministeries, gemeenten, uitvoeringsinstanties en veiligheidsorganisaties. Dit is essentieel voor het onderhouden van bilaterale betrekkingen en het bestendigen van de internationale reputatie van Nederland.

1 Realisatie periodieke rapportages/beleidsdoorlichtingen

Tabel 1 Realisatie beleidsdoorlichtingen

Thema	Artikel(en)	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Naam SEA-thema of artikel	Nummer(s) begrotingsartikel(en) waar thema betrekking op heeft							Behandeling Tweede Kamer*
Art								
Beleidsdoorlichting van een thema: Wapenbeheersing, non-proliferatie	2.3		X					33694-38;
Beleidsdoorlichting van een thema: Europees nabuurschapsbeleid	2.5, 3.2		X					22112-2837
Beleidsdoorlichting artikel 4: Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden	4.1, 4.2, 4.3, 1.3		X					31271-33

* Vervolnummer betreft het Kamerstuk (bijv. 31 721-23).

Beleidsdoorlichtingen en Periodieke Rapportages voor Buitenlandse Zaken worden uitgevoerd door de Directie Internationaal Onderzoek en Beleids-evaluatie (IOB). Tot 2019 zijn beleidsdoorlichtingen uitgevoerd per beleids-thema. In de periode 2019-2022 zijn beleidsdoorlichtingen uitgevoerd per begrotingsartikel. Vanaf 2023 worden periodieke rapportages uitgevoerd per beleidsthema conform de Strategische Evaluatie Agenda.

2 Openbaarheidsparagraaf

In de kabinetsreactie op het rapport ‘Ongekend onrecht’ heeft het kabinet onder andere maatregelen aangekondigd gericht op actieve openbaarmaking van informatie en op verbetering van de informatiehuishouding bij de ministeries (‘Open op orde’). Ook het ministerie van Buitenlandse Zaken werkt aan een continue verbetering van de informatiehuishouding. Dit door een grotere transparantie van overheidsinformatie richting burger en parlement. Alle activiteiten worden uitgevoerd als onderdeel van het ‘Programmaplan Informatiehuishouding BZ’.

Het programmaplan wordt, conform generieke afspraken, uitgevoerd binnen vier actielijnen die zich richten op 1) versterking van professionele ondersteuning binnen de informatiehuishouding (actielijn Informatieprofessionals), 2) het meer onder controle brengen van de informatiestromen (actielijn volume en aard van informatie), 3) verbetering van de informatiesystemen (actielijn informatiesystemen) en 4) verbetering van sturing en naleving (actielijn sturing en naleving).

In het kader van actielijn 1 is het cluster Informatiemanagement geherstructureerd en uitgebred met nieuwe functies ter ondersteuning van BZ-medewerkers op het gebied van Informatiehuishouding. Volgens het Financiële voortgangsrapportage spoor IHH 2023 was het toegerekende budget voor alle 4 de actielijnen in totaal EUR 2.906.000 waarbij EUR 2.630.000 structureel was en EUR 276.000 additioneel. In 2023 zijn 7 van de 15 nieuwe Functionarissen Informatiehuishouding gestart. Deze cijfers zijn terug te vinden in het Reorganisatieplan 2022 van IDI/IM waarin opgenomen staat dat IM uitgebreid zou worden met 15 functionarissen. De werving loopt door in 2024, maar wordt bemoeilijkt door de krapte op de arbeidsmarkt voor dit vakgebied. Als onderdeel van Actielijn 2 is in 2023 de BZ-selectielijst afgerond en vastgesteld. Andere deelactiviteiten van Actielijn 2 zijn e-mailarchivering, chatarchivering en actieve openbaarmaking. Deze deelactiviteiten zijn terug te vinden in het Programmaplan Verbetering Informatiehuishouding 2023-2024. Voor de trajecten e-mailarchivering en chatarchivering lopen rijksbrede trajecten waarbij BZ is aangesloten. De hier op te leveren resultaten zullen binnen de BZ-organisatie worden geïmplementeerd. De activiteit ‘Actieve openbaarmaking’ zorgt dat de verplichte informatiecategorieën actief openbaar wordt gemaakt en ontsloten via de rijksbrede verwijssindex in tegenstelling tot passieve openbaarmaking wat refereert naar het door de overheid op verzoek van burgers en bedrijven openbaar maken van informatie.

Als onderdeel van actielijn 3 is de nieuwe SharePoint-omgeving als basisvoorziening voor de informatiehuishouding van BZ gerealiseerd. Deze omgeving wordt in 2024 in gebruik genomen. Als onderdeel van actielijn 4 is de Beheersregeling informatiemanagement BZ vastgesteld en gepubliceerd.

3 Overzicht risicoregelingen

Tabel 2 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitstaande Garanties t-1	Verleend t	Vervallen t	Uitstaande garanties t	Garantieplafond	Totaal plafond	Totaalstand risicovoorziening
Artikel 3 (Effectieve Europese Samenwerking)	Raad van Europa	176.743	0	0	176.743	0	176.743	0
Totaal		176.743	0	0	176.743	0	176.743	0

Raad van Europa

De garanties voor de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa (CEB) zijn vastgesteld in EUR. De Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa is in 1956 opgericht met het doel om de Raad van Europa eigen financiële middelen te geven om zelfstandig activiteiten te kunnen uitvoeren. De bank verstrekt leningen voor uitvoering van projecten aan overheden en andere instanties op de volgende drie gebieden: integratie van vluchtelingen en migranten, duurzame en inclusieve (economische) groei, en klimaat. Het vermogen van de bank is opgebouwd uit bijdragen van de drieënveertig lidstaten en de aandeelhouders. Het Nederlands stemaandeel binnen de CEB bedraagt 3,564%. Op 31 december 2023 bedroeg het Nederlandse totale aandeel in de CEB EUR 198.813.000 waarvan EUR 22.070.000 inbetaald en EUR 176.743.000 oproepbaar kapitaal. Deze bedragen zijn identiek aan die van 31 december 2022 omdat de Nederlandse bijdrage aan de kapitaalverhoging hierin nog niet is meegenomen.

Kapitaalverhoging

De Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa (CEB) heeft in 2023 een kapitaalverhoging in gang gezet, welke op 31 december 2023 nog niet aan de vereiste drempelwaarde voldeed. Nederland heeft in 2023 toegezegd om deel te nemen aan deze kapitaalverhoging en heeft ook een deel betaald (EUR 21,8 miljoen) en is opgenomen onder de overige vorderingen. Het nog niet volgestorte deel van de verhoging bedraagt EUR 110,7 miljoen en wordt opgenomen als een niet uit de balans blijkende verplichting. De kapitaalverhoging treedt 29 februari 2024 in werking waarna de vordering komt te vervallen en de verplichting voor het garantiekapitaal zal worden opgenomen.

4 Budgettair overzicht Oekraïne

Tabel 3 Budgettair overzicht Oekraïne (bedragen x € 1.000)

Artikel	Artikelnaam	Maatregel	Verplichtingen 2023	Uitgaven 2023	Relevante Kamerstukken
1.1	Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	Steun voor de strijd tegen straffeloosheid van internationale misdrijven	12.500	12.500	Kamerstuk 36 336 nr. 3
1.2	Bescherming en bevordering van mensenrechten	Steun via mensenrechtenfonds	1.978	1.978	Kamerstuk 36 045 nr. 165
2.1	Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	Bijdrage aan NAVO Ukraine Capacity Trust Fund, OVSE Special Monitoring Mission, en humanitaire ontmijningsactiviteiten	75.200	75.200	Kamerstuk 36 336 nr. 3
2.2	Bestrijding internationale criminaliteit en terrorisme	Cyberveerbaarheid	1.599	1.599	N.v.t.
2.3	Wapenbeheersing	OPCW Trustfund Oekraïne	500	500	N.v.t.
2.4	Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	Steun humanitaire ontmijning en ondersteuning institutionele opbouw van Oekraïense decentrale overheden via het PFRU	30.245	30.245	Kamerstuk 36 336 nr. 3 Kamerstuk 36 045 nr. 165
2.5	Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	Activiteiten vanuit het MATRA programma	3.102	3.102	Tweede suppleaire begroting BZ 2023
3.3	Een hechtere Europese waardengemeenschap	Steun aan de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa	21.783	21.783	Eerste suppleaire begroting BZ 2023
3.5	Europese Vredesfaciliteit	Europese Vredesfaciliteit	28.545	28.545	N.v.t.
4.3	Grottere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	Steun voor Cultural Emergency Response	689	689	Kamerstuk 36 336 nr. 3
TOTAAL			176.141	176.141	

Conform de Oekraïne-regeling stelt het kabinet aanvullend budget beschikbaar vanuit de generale middelen voor internationale steunverzoeken voor Oekraïne. Van de totale uitgaven aan Oekraïne in 2023 vanaf de BZ-begroting is EUR 23 miljoen uit eigen middelen gefinancierd.

Artikel 1.1

Vanaf artikel 1.1 is een bijdrage geleverd voor de strijd tegen straffeloosheid van schendingen van internationaal recht, waaronder internationaal humanitair recht en mensenrechten. Onder meer wordt hierbij in samenwerking met het ministerie van Justitie en Veiligheid bijgedragen aan de opsporing, vervolging en berechting van deze misdrijven en ondersteuning van de Oekraïense justitiële sector en van het Internationaal Strafhof. Deze bijdrage is tevens bedoeld voor de oprichting van een schaderegister in Den Haag en de inrichting van het secretariaat van de Dialogue Group on Accountability. Ten slotte financiert Nederland het kantoor van Speciaal Vertegenwoordiger Patten met EUR 1 miljoen om in samenwerking met de Oekraïense justitieketen seksueel geweld tegen vrouwen te onderzoeken en daders te vervolgen.

Artikel 1.2

Vanaf artikel 1.2 is steun verleend voor het aan ambassade Kyiv gedelegeerde mensenrechtenfonds dat wordt ingezet voor lokale NGO-projecten op het vlak van accountability.

Artikel 2.1

Vanaf artikel 2.1 is een bijdrage geleverd aan *Ukraine Comprehensive Assistance Package* (UCAP) van de NAVO. Via dit programma wordt snel en flexibel non-lelijke steun geleverd aan de Oekraïense strijdkrachten.

Artikel 2.2

Vanaf artikel 2.2 is er steun geleverd aan de cyberweerbaarheid van Oekraïne. Cybersteun aan Oekraïne vanuit BZ richtte zich tot nu toe voornamelijk op het financieren van cybersecuritybedrijven die cyberincidenten helpen mitigeren en Oekraïense overheidsinstellingen helpen beveiligen, bijvoorbeeld d.m.v. *Incident Response*-steun, het verlenen van softwarelicenties en het trainen van IT-personeel.

Artikel 2.3

Vanaf artikel 2.3 is een bijdrage geleverd aan de OPCW (Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens) voor het Trustfund '*Assistance and Protection programmes for activities related to Ukraine*'.

Artikel 2.4

Vanaf artikel 2.4 is steun geleverd voor de ontmijning van onder meer landbouwgronden die moeten worden klaargemaakt. Daarnaast is steun verleend t.b.v. de ondersteuning institutionele opbouw van Oekraïense decentrale overheden via het *Multi-Donor Partnership Fund for a Resilient Ukraine* (PFRU). Verder is een bijdrage geleverd voor civiele veiligheidsorganisaties en voor het *Ukrainian Women's Fund* – inspraak vrouwenrechtenorganisaties.

Artikel 2.5

Vanaf artikel 2.5 zijn er via het Matra-programma diverse activiteiten ten behoeve van het versterken van de rechtsstatelijkheid van Oekraïne gesteund.

Artikel 3.3

Vanaf artikel 3.3 is er steun verleend aan de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa t.b.v. ondersteuning op het gebied van migratie en sociale cohesie. Nederland heeft in 2023 formeel aangegeven zich in te schrijven op de aandelen voor de CEB-kapitaalverhoging, hiervoor is de eerste termijn van de kapitaalstorting eind 2023 overgemaakt. Dit is bedoeld voor meer sociale ontwikkelingsprojecten in Oekraïne. De kapitaalverhoging wordt in 2024 pas geëffectueerd na het behalen van de drempelwaarde van 67% inschrijving door lidstaten op de kapitaalverhoging.

Artikel 3.5

Vanuit de Europese Vredesfaciliteit wordt Oekraïne met meerdere steunmaatregelen ondersteund. Het gaat om lethale en niet-lethale steun alsook om de ondersteuning van EUMAM Oekraïne. De afdracht van Buitenlandse Zaken voor deze steunmaatregelen betrof in 2023 EUR 28.545.054. Als gevolg van twee ophogingen van het financieringsplafond van de EPF in 2023 en de daaruit voortvloeiende stijging van de Nederlandse bijdrage aan de EPF is het verplichtingenbudget in 2023 opgehoogd met EUR 376,5 miljoen (zie Incidentele suppleatoire begroting BZ 2023 en Tweede incidentele suppleatoire begroting BZ 2023). De EPF wordt naast militaire steun aan Oekraïne ingezet voor lopende EU-missies en -operaties en steun aan andere partners in de wereld.

Artikel 4.3

Vanaf artikel 4.3 is er steun geleverd aan het *Cultural Emergency Response* (CER) t.b.v. bescherming erfgoed.

4. Beleidsartikelen

4.1 Artikel 1: Versterkte internationale rechtsorde

A. Algemene doelstelling

Het bevorderen van een goed functionerende internationale rechtsorde inclusief gastlandbeleid, met een blijvende inzet op mensenrechten, als integraal onderdeel van het buitenlandbeleid.

Een sterke rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten maken de wereld stabiever, veiliger, vrijer en welvarender. Dit vereist goed functionerende internationale instellingen en organisaties met een breed draagvlak en voortdurende inzet tegen straffeloosheid. De positie van Nederland als gastland voor Internationale Organisaties (IO's) en diplomatieke missies, in het bijzonder organisaties met een mandaat op het gebied van vrede en recht, biedt een goed uitgangspunt voor de bevordering van de ontwikkeling van internationale rechtsorde. Deze rechtsorde is onlosmakelijk verbonden met universele mensenrechten. De bevordering van mensenrechten is een kernelement van het Nederlandse buitenlandbeleid.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De regering zet zich concreet in voor de volgende prioritaire thema's: vrijheid van meningsuiting (off- en online), de vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en intersekse personen en de internationale rechtsorde/strijd tegen straffeloosheid. Daarnaast heeft Nederland de verantwoordelijkheid de in Nederland gevestigde instellingen te ondersteunen opdat deze onafhankelijk, veilig en efficiënt kunnen functioneren.

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor:

Stimuleren

- Van een effectief stelsel van internationale organisaties, inclusief financiële bijdrage, om een stabiele internationale omgeving te scheppen en de internationale rechtsorde te versterken.
- Van naleving van internationale wet en regelgeving, en het waar nodig aanvullen van deze wet en regelgeving.
- Van het tegengaan van straffeloosheid voor de meest grove mensenrechtenschendingen en het voorkomen van deze schendingen.
- Van het tegengaan van de krimpende democratische ruimte.
- Van een betere mensenrechtensituatie mede door het financieren en uitvoeren van projecten via bilaterale en multilaterale kanalen ter bevordering van prioritaire mensenrechtenthema's.
- Van de internationaal toonaangevende positie van Nederland als gastland voor IO's door het bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor IO's, alsmede voor het gastlandbeleid ten aanzien van de in Nederland gevestigde diplomatieke missies.

Regisseren

- Interdepartementale coördinatie ten behoeve van een coherente en consistente Nederlandse inzet in internationale organisaties ter bevordering van de internationale rechtsorde en mensenrechten.

- Waarborgen van nauwe rijksbrede samenwerking bij de uitvoering van gastlandbeleid, inclusief de uitvoering van zetelverdragen; waarborgen van eenduidige en heldere communicatie vanuit de Rijksoverheid met IO's en diplomatieke missies.

Financieren

- Bijdragen ten behoeve van goed functionerende internationale instellingen.
- Bijdragen ter bescherming en bevordering van mensenrechten.
- Bijdragen ten behoeve van goed functioneren van de in Nederland gevestigde IO's en diplomatieke missies en aan de internationale zichtbaarheid van Nederland als gastland van IO's.

C. Beleidsconclusies

Mensenrechtenbeleid en het VN-mensenrechtensysteem

Het beleid op de inzet van het Koninkrijk in het multilaterale systeem en binnen het VN-mensenrechtensysteem in het bijzonder werden vastgelegd in twee nieuwe nota's. De nota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde werd in 2023 gepresenteerd en vastgesteld. Deze nota vormt vanaf nu de samenhangende agenda op deze onderwerpen langs vijf beleidsdoelstellingen. Deze nota komt naast de overkoepelende nota over Mondiaal multilateralisme die eind 2022 werd gepresenteerd en in maart 2023 werd vastgesteld. Daarnaast werd Nederland na een succesvolle campagne verkozen als lid van de Mensenrechtenraad voor de periode 2024-2026.

Gastlandbeleid

Het ontwikkelde en uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten in 2023 waren conform de verwachtingen zoals opgenomen in de BZ-begroting. De vestiging in Den Haag van twee entiteiten gericht op accountability voor Oekraïne (ICPA en Schaderegister) versterkt de positie van Nederland als gastland voor organisaties met een mandaat op het gebied van vrede en recht en draagt bij aan de bevordering van internationale rechtsorde.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 4 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 1 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	143 657	105 565	113 861	261 584	122 419	118 618	3 801
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	129 197	124 879	126 399	139 797	154 776	145 345	9 431
1.1 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak							
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Internationaal recht	1 696	3 044	3 894	1 086	2 169	750	1 419
<i>Opdrachten</i>							
Verenigde Naties			1 034		0	0	0

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Internationaal recht				3 118	1 062	0	1 062
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Verenigde Naties	33 142	34 650	34 065	33 650	38 268	33 525	4 743
OESO	7 221	7 245	7 423	7 543	13 958	7 535	6 423
Internationaal Strafhof	3 588	4 856	4 644	6 166	4 600	3 910	690
Internationaal recht	6 811			2 961	17 333	17 585	- 252
Lidmaatschap VNVR	58						
1.2 Bescherming en bevordering van mensenrechten	66 151	68 526	62 853	68 850	68 143	67 902	241
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Mensenrechtenfonds		23 753	19 788	23 941	21 242	20 390	852
Landenprogramma's mensenrechten	28 535						
<i>Opdrachten</i>							
Landenprogramma's mensenrechten	295						
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Mensenrechtenfonds	32 123	29 560	32 794	36 091	37 362	- 1 271	
Mensenrechten multilateraal	12 650	13 505	12 115	10 810	10 150	660	
Landenprogramma's mensenrechten	26 640						
Centrale mensenrechtenprogramma's	10 650						
Press Freedom Day 2020	31						
1.3 Gastlandbeleid internationale organisaties	10 530	6 558	12 486	16 423	9 243	14 138	- 4 895
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Carnegiestichting		1 100	7 313	7 570	6 053	4 400	1 653
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Vredespaleis	720	2 048	1 356	6 513	110	6 750	- 6 640
Nederland Gastland	1 680						
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Internationaal Strafhof	1 123	993	988	901	861	858	3
Speciaal Tribunaal Libanon	1 958	2 015	2 330	815	1 489	1 500	- 11
Nederland Gastland	450	402	499	624	730	630	100
Carnegiestichting	4 599						

E. Toelichting op de instrumenten

Verplichtingen

In de [Eerste Suppleaire Begroting 2023](#) is toegelicht dat het verplichtingenbudget in 2023 is gestegen door diverse activiteiten en bijdragen gerelateerd aan het tegengaan van straffeloosheid in Oekraïne, een verhoging van de Nederlandse bijdrage aan de VN, de organisatie van de *Summit for Democracy* en de aanpassing van meerjarige verplichtingen binnen het Mensenrechtenfonds en Internationaal Recht.

Na de [Tweede Suppletoire Begroting](#) 2023 daalde het verplichtingenbudget met name door de vertraging in het Vredespaleis renovatieproject en het aangaan van minder meerjarige verplichtingen binnen het Mensenrechtenfonds vanwege bezuinigingen op het fonds welke zijn doorgevoerd na de Eerste Suppletoire Begroting 2023 en die samenhangen met de ODA-toerekening van de uitgaven voor eerstejaars asielopvang.

Uitgaven

Artikelonderdeel 1.1

De uitgavenrealisatie op artikelonderdeel 1.1 *Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak* valt hoger uit ten opzichte van de vastgestelde begroting 2023. Deze stijging betreft een som van mutaties. In maart 2023 is de Summit for Democracy georganiseerd en verder heeft het Kabinet EUR 14 miljoen vrijgemaakt voor diverse activiteiten zoals toegelicht in de [tweede incidentele suppletoire begroting 2023](#). Bovendien is de Nederlandse bijdrage aan de VN gestegen met EUR 4,7 miljoen en de bijdrage aan het Internationaal Strafhof vooruitbetaald zoals toegelicht in de [tweede suppletoire begroting 2023](#). Verder is EUR 2,7 miljoen betaald aan het Internationaal Strafhof m.b.t. het conflict tussen Israël en Hamas. Hiernaast is EUR 6 miljoen van de OESO-contributie voor 2024 vooruitbetaald op verzoek van de organisatie zoals toegelicht in de [Decemberr brief 2023](#).

Artikelonderdeel 1.3

De uitgavenrealisatie op artikelonderdeel 1.3 *Gastlandbeleid internationale organisaties* valt EUR 4,9 miljoen lager uit ten opzichte van de vastgestelde [begroting 2023](#). Dit komt voornamelijk doordat een deel van de geplande betalingen voor het Vredespaleis in 2024 gedaan wordt in plaats van in 2023 (zie [tweede suppletoire begroting 2023](#)).

4.2 Artikel 2: Veiligheid en stabiliteit

A. Algemene doelstelling

Het bevorderen van de Nederlandse en internationale veiligheid en stabiliteit door doelgerichte bilaterale en multilaterale samenwerking en het bevorderen van democratische transitie in prioritaire gebieden, vooral in de ring rond Europa. Veiligheid is geen vanzelfsprekendheid. De internationale omgeving verandert snel en ingrijpend. Wat er in de wereld om ons heen gebeurt, heeft direct gevolgen voor onze eigen veiligheid en voor onze welvaart. Veel van de grensoverschrijdende dreigingen waaraan Nederland bloot staat, zijn van een dusdanige omvang en complexiteit dat een geïntegreerde aanpak en samenwerking in internationaal verband geboden is. Voorbeelden zijn de proliferatie van massavernietigingswapens, terrorisme en gewelddadig extremisme, ongewenste buitenlandse inmenging door statelijke actoren, grensoverschrijdende criminaliteit en cyberdreigingen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De basis voor de inzet van het kabinet op internationaal veiligheidsbeleid ligt besloten in de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie (GBVS) die in het voorjaar van 2018 aan de Tweede en Eerste Kamer is aangeboden en in 2020 is geactualiseerd. Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuwe veiligheidsstrategie. De GBVS aanpak beschrijft drie pijlers: onveiligheid voorkomen waar mogelijk, verdedigen tegen urgente dreigingen waar noodzakelijk en het versterken van ons veiligheidsfundament. Om de daarbij benoemde 13 doelen te behalen is de samenhangende inzet nodig van defensie, diplomatie, economie, ontwikkelingssamenwerking, politie, inlichtingendiensten, en justitie. Dit onderwerp strekt zich dus uit naar andere begrotingen, zoals Defensie, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Justitie en Veiligheid, Binnenlandse Zaken en Koninkrijks relaties en Economische Zaken en Klimaat. Onze veiligheidsbelangen vergen een wereldwijde inzet voor de veiligheid van Nederlanders, Nederland en het Koninkrijk.

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor:

Stimuleren

Bevorderen en bewaken van de coherentie en consistentie van de Nederlandse inzet in bilateraal en multilateraal verband gericht op grotere veiligheid en duurzame stabiliteit, onder andere door:

- Nederlandse bijdragen in het kader van de EU, de VN, de NAVO en de OVSE.
- Deelname aan ad hoc coalities zoals het *Non-Proliferation and Disarmament Initiative* (NPDI) en de *Friends of the CTBT* (Alomvattend Kernstopverdrag).
- Een vooraanstaande rol spelen op het gebied van de versterking van het internationaalrechtelijk en normatief kader betreffende cyberspace, door middel van activiteiten gericht op zowel capaciteitsopbouw als op internationale consultatie.
- De Nederlandse actieve rol binnen het *Global Counter Terrorist Forum* en de *Global Coalition to Counter/Defeat ISIS*.
- Preventie aan de bron, door in risicolanden samenwerking te zoeken om de dreiging van radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme te verminderen.

- Grote inzet op fysieke veiligheid van burgers via het Nederlandse humanitair ontmijnen en clustermunitie programma.
- De veiligheidsbehoeftes van de bevolking centraal te stellen onder andere door conflictpreventie-benadering (*Early Warning & Early Action*), en het benadrukken van *accountability* en *good governance* via *Security Sector Reform* (SSR) programma's.
- Deelname aan crisisbeheersingsoperaties in multilateraal verband en inzet voor verbetering van de effectiviteit van deze operaties.
- Actieve betrokkenheid bij de rijksbrede aanpak van grensoverschrijdende en ondermijnende criminaliteit.
- Het versterken van bestaande coalities (incl. EU, NAVO) en bouwen aan nieuwe internationale coalities om de economische veiligheid van Nederland te versterken.

Regisseren

- Artikel 100-procedures ter voorbereiding van besluitvorming betreffende wereldwijde inzet van de krijgsmacht in crisisbeheersingsoperaties conform het Toetsingskader 2014, in nauwe afstemming met de Minister van Defensie, de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de Minister van Justitie en Veiligheid.
- De toepassing van terrorismesancties/Sanctieregeling 2007 als onderdeel van het sanctiebeleid, uitgevoerd in overeenstemming met de ministers van Financiën en Justitie en Veiligheid.
- In het kader van een zorgvuldig en transparant wapenexportbeleid draagt de Minister van Buitenlandse Zaken verantwoordelijkheid voor de buitenlandpolitieke toetsing van Nederlandse vergunningaanvragen voor wapenexporten. De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is eindverantwoordelijk voor het afgeven van de wapenexportvergunningen.

Financieren

- Bijdragen aan goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid, waaronder aan de NAVO.
- Bijdragen ter bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit, waaronder aan het *International Centre for Counter-Terrorism*, het *Global Counter Terrorism Forum* en de Regionale Veiligheidscoördinatoren binnen het BZ postennet.
- Bijdragen ter bevordering van ontwapening en wapenbeheersing en bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens, waaronder aan het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) en de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW).
- Bijdragen ter bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband vanuit het Budget Internationale Veiligheid, in samenspraak met de Minister van Defensie, de Minister van Justitie en Veiligheid en de Minister voor BHOS, waaronder bijdragen aan crisisbeheersingsoperaties van de VN, de EU, de NAVO en de OVSE en flankerende activiteiten gefinancierd uit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen ter bevordering van transitie in prioritaire gebieden, met name in de ring rond Europa via het in 2016 ingestelde Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP). Het NFRP bestaat uit het programma voor Maatschappelijke Transformatie (MATRA), gericht op (Zuid)Oost-Europa, en het Shiraka-programma, gericht op de Arabische regio. Ook vanuit het Stabiliteitsfonds worden programma's in een aantal landen in deze regio's gefinancierd.

- Bijdragen aan conflictpreventie via uitvoering *Early Warning & Early Action* beleid, mede gefinancierd vanuit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen aan normstelling en internationaal recht, bevordering van mensenrechten en capaciteitsopbouw in cyberspace.
- Bijdrage aan de fysieke veiligheid van mensen via meerjarig humanitair ontmijnen en clustermunitieprogramma.
- Bijdragen aan *Security Sector Reform* (SSR) programma's ter bevordering van effectiviteit, legitimiteit, *oversight* en *accountability* van veiligheidsactoren vanuit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen aan (NGO/Arms Trade Treaty (ATT)) programma's, die regulering en transparantie van de internationale wapenhandel bevorderen.

C. Beleidsconclusies

Oorlog in Oekraïne

De Russische agressie tegen Oekraïne duurde in 2023 in volle hevigheid voort. Nederland intensificeerde zijn hulp aan Oekraïne, waaronder militaire, economische en humanitaire hulp (tezamen circa 3,5 mrd.) en zette in op een zo groot mogelijke isolatie van Rusland in multilateraal en bilateraal verband. Ook richtte Nederland zich met succes op meer EU-sancties tegen Rusland. Nederland zette zich ook in om de Vredesformule van President Zelensky te ondersteunen en nam actief deel aan de overleggen hierover. In het verlengde hiervan spande men zich met succes in voor de vestiging van het International Centre for the Prosecution of Aggression in Ukraine en een register voor oorlogsschade. Er werd een begin gemaakt met onderhandelingen over bilaterale veiligheidsarrangementen, n.a.v. van de G7-verklaring in Vilnius van juni 2023. Met de extra middelen voor Matra (zie hieronder) zijn er vier decentrale projecten opgezet, o.a. in het kader van wederopbouw, mental health van oorlogsveteranen en IDP's (Internally Displaced Person). Ook is er aanspraak gedaan op het stabiliteitsfonds voor een project met UNDP, wat ziet op het bestrijden van kinderontvoering en het faciliteren van hereniging van kinderen met hun families en voogden.

Armenië-Azerbeidzjan

In 2023 ontstond een complexe humanitaire situatie in Nagorno-Karabach door de blokkade van de Lachin-corridor, de militaire escalatie in september en de daaropvolgende uittocht van meer dan 101.000 etnische Armenen uit Azerbeidzjan, die onderdak zochten in Armenië. De EU en Nederland veroordeelden het optreden van Azerbeidzjan en troffen diverse steunmaatregelen ten behoeve van Armenië. De betrokken partijen werden meermaals opgeroepen om elkaars territoriale integriteit te erkennen en te investeren in het vredes- en normalisatieproces. In december werden voorzichtige bilaterale stappen gezet in het vredesproces. Echter blijft dit proces zeer fragiel.

Terrorismebestrijding

Na de terreuraanval op Israël van 7 oktober 2023 heeft Nederland in EU-verband ingezet op het bestrijden van Hamasfinanciering. Nederland was cosponsor van EU terrorismsancties van verschillende Hamas kopstukken en mede-initiatiefnemer van het nieuw opgerichte Hamas-sanctieregime.

MATRA

I.v.m. de coronacrisis was er in 2022 onderbesteding van het MATRA-budget, een deel van het budget is via eindejaarsmarge meegenomen naar 2023. In 2023 waren er tevens incidentele ophogingen van het

MATRA-budget. Dit betreft EUR 2 miljoen voor vier projecten in Oekraïne. Daarnaast is via European Delegated Cooperation EUR 1 miljoen ingezet voor een project m.b.t. het doorlichten van rechters in Moldavië, een pilaar voor de Moldavische hervormingsagenda en EU toetredingscriteria. Ook vond een ophoging plaats van het budget van EUR 1 miljoen i.v.m. het amendement van het lid Piri c.s. (november 2022). Dit budget is ingezet voor projecten in Servië, Montenegro, Armenië, Belarus en een project ter bestrijding van mensenhandel- en smokkel in de Westelijke Balkan.

Shiraka

De uitvoering van het Shiraka programma en de bijbehorende resultaten in 2023 waren conform de doelstellingen, zoals opgenomen in de BZ-begroting. Het Shiraka budget wordt in de praktijk gesplitst tussen een centraal budget, dat in Den Haag wordt besteed; en een Shiraka gedelegeerd budget dat op aanvraag wordt verstrekt aan posten in de DAM-regio. Het centrale Shiraka budget is in 2023 voor 100% benut. Het Shiraka gedelegeerde budget is voor 92% benut.

Sahel

In 2023 namen onveiligheid en politieke instabiliteit in de Sahel verder toe; een breder West-Afrikaans conflict werd na de staatsgreep in Niger net afgewend. Hierdoor is een brede band van instabiliteit ontstaan van West naar Oost Afrika.

Nederland, de EU en andere internationale partners moeten zich vanwege belangen op terreinen geopolitiek, migratie, veiligheid en ontwikkelingssamenwerking hier toe verhouden en stuiten op dilemma's bij het engageren en samenwerken met deze regimes. Het Kabinet heeft de Kamer in een Kamerbrief geïnformeerd, over het belang om in gesprek te blijven met regimes en ons als EU en Nederland in te blijven zetten voor de burgers van de regio via steun aan het maatschappelijk veld.

Uitgangspunten voor inzet in de Sahel zijn vraaggestuurdheid, lange-termijn betrokkenheid, gelijkwaardigheid en lokaal eigenaarschap. Het kabinet is daarnaast realistisch over de te behalen resultaten en erkent dat Nederland enkel een bescheiden bijdrage kan leveren aan stabiliteit, veiligheid en ontwikkeling in de Sahelregio en bij voorkeur in EU kader hierop moet inzetten.

Makandra

Aan het Makandra programma, dat technische overheidssamenwerking financiert en faciliteert, is in 2023 volop uitvoering gegeven. Vanwege de grote hoeveelheid aan ingediende projectvoorstellingen is de committeringsruimte voor 2023 met EUR 533.000 opgehoogd vanuit het budget van 2024.

Missies en operaties

Nederland heeft cf. voornemen deelgenomen aan (crisisbeheer)s-
ings-operaties en capaciteitsopbouw-missies in multilateraal verband
en zich ingezet voor verbetering van de effectiviteit van deze missies
en operaties. Op basis van de kabinetsreacties op de IOB-evaluaties
Resolute Support, MINUSMA en EMASOH zijn geleerde lessen uitgevoerd
en deze worden periodiek gemonitord. Doelstellingen van missies en
operaties worden realistischer en op veel punten bescheidener geformu-
leerd. Monitoring en rapportage zijn verbeterd en evaluatie is onafhankelijk
belegd. Deze verbeteringen zijn ook expliciet vastgelegd in Art.100 brieven
over veiligheidsinzet Irak en EUFOR Althea.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 5 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 2 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	240 018	229 165	220 289	259 524	317 139	373 705	- 56 566
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	247 238	233 297	226 178	266 588	337 879	367 746	- 29 867
2.1 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid							
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Atlantische Commissie	475	555	563	576	564	565	- 1
Programma ondersteuning buitenlands beleid	1 176						
<i>Opdrachten</i>							
Programma ondersteuning buitenlands beleid	110						
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
NAVO	7 512	8 031	8 714	10 102	12 746	9 650	3 096
WEU	612	653	651	750	793	690	103
Programma ondersteuning buitenlands beleid	697	5 620	2 136	2 333	2 170	2 700	- 530
Veiligheidsfonds	2 185	1 599	1 440	1 927	1 553	1 850	- 297
NAVO Oekraïne UCAP Trust Fund					75 000	75 000	0
2.2 Bestrijding internationale criminaliteit en terrorisme	13 209	15 430	12 135	16 876	15 916	15 400	516
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Anti-terrorisme instituut	1 499	484	877	744	669	650	19
Contra-terrorisme	3 615	7 073	4 991	4 204	4 883	7 720	- 2 837
Cyber security	1 459	2 143	1 497	2 027	3 371	3 580	- 209
Global Forum on Cyber Expertise					1 756	0	1 756
<i>Opdrachten</i>							
Global Forum on Cyber Expertise	498	1 803	1 018	1 695	0	1 250	- 1 250
Contra-terrorisme	0	519	73				
Cyber security	440						
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Contra-terrorisme	3 799	2 872	2 650	5 023	1 963	880	1 083
Cyber security	1 899	536	1 029	3 183	3 274	1 320	1 954
2.3 Wapenbeheersing	11 787	7 670	9 199	13 386	14 917	11 022	3 895
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
OPCW en andere ontwapeningsorganisaties	396						

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
<i>Opdrachten</i>							
OPCW en andere ontwapeningsorganisaties				389	339	465	- 126
Conferentie REAIM en follow up				3 725	2 183	0	2 183
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
IAEA	6 508	6 220	6 281	6 549	7 134	7 317	- 183
OPCW en andere ontwapeningsorganisaties	3 318	1 450	1 334	1 219	1 729	1 320	409
CTBTO	1 565	0	1 584	1 504	3 532	1 920	1 612
2.4 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	182 594	167 539	164 903	194 553	181 233	220 047	- 38 814
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Nederland Helsinki Comité	28	28	28	28	28	28	0
Stabiliteitsfonds		11 318	32 818	25 767	28 756	25 000	3 756
Training buitenlandse diplomaten	2 250	2 500	1 400	1 943	3 707	2 500	1 207
Landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)		15 847					
<i>Opdrachten</i>							
Makandra			585	434	1 462	1 370	92
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)		2 620					
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Makandra			131	153	307	170	137
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
OVSE	5 436	5 607	5 466	7 218	5 310	9 880	- 4 570
Stabiliteitsfonds		67 737	51 815	80 805	65 143	61 770	3 373
VN-contributie voor crisisbeheersingsoperaties	95 238	80 349	72 660	78 205	76 520	94 099	- 17 579
Overige		1 936					
Regionale stabiliteit		58 460					
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)							
<i>Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken</i>							
Inzet hoog-risico posten					0	25 230	- 25 230
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)		779					
2.5 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	26 881	26 200	26 437	26 085	32 987	30 822	2 165
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «MATRA»	4 953	11 356	11 225	12 260	16 728	12 822	3 906

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «Shiraka»	3 992	7 536	4 796	3 084	2 918	4 507	- 1 589
<i>Opdrachten</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «Shiraka»		1 008	3 134	4 582	4 785	4 463	322
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «Shiraka»			449	551	694	630	64
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «MATRA»					407		407
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «Shiraka»	10 739	6 300	6 833	5 608	7 455	8 400	- 945
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP); «MATRA»		7 197					
Ontvangsten	227	0	0	18 361	5 572	1 000	4 572
2.10 Doorberekening Defensie diversen	227	0	0		0	0	0
2.40 Restituties programma's	0	0	0	18 361	5 572	1 000	4 572

E. Toelichting op de instrumenten

Verplichtingen

De verplichtingenrealisatie op Artikel 2 Veiligheid en Stabiliteit vult ten opzichte van de vastgestelde begroting EUR 56,6 miljoen lager uit.

Op het Matra-budget is voor de opdracht aan de RVO de meerjarig aangegeven verplichting gecorrigeerd, omdat de aangegeven verplichtingen jaarlijks gelijk zijn aan de uitgaven. Dit leidt tot een lagere verplichtingenrealisatie. Daarnaast heeft voor het programma Training buitenlandse diplomaten een no-cost verlenging plaatsgevonden, waardoor de huidige overeenkomst t/m het eerste kwartaal van 2024 loopt. Nieuwe meerjarige verplichtingen voor dit programma worden dan ook pas in 2024 aangegaan.

Voor een aantal activiteiten binnen het Stabiliteitsfonds waarvoor de verplichtingen in 2023 aangegaan zouden worden, worden deze pas in 2024 aangegaan. Tot slot vielen de contributies aan VN-vredesmissies lager uit dan voorzien, zoals toegelicht in de [tweede suppleaire begroting](#).

Uitgaven

Artikelonderdeel 2.1

De realisatie voor goede internationale samenwerking ter bevordering van eigen en bondgenootschappelijke veiligheid is hoger dan begroot. Dit is met name het gevolg van een bijdrage aan het Ukraine Comprehensive Assistance Package Trust Fund (UCAP TF) van de NAVO, zoals toegelicht

in de [tweede incidentele suppletaire begroting](#). Daarnaast viel de civiele bijdrage aan de NAVO hoger uit dan begroot als gevolg van een contributieverhoging, zoals toegelicht in de [eerste suppletaire begroting](#).

Artikelonderdeel 2.4

De realisatie voor de bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband is lager dan begroot. Een deel hiervan is toegelicht in de [eerste suppletaire begroting](#), en betreft een overheveling naar het Ministerie van Defensie voor de beveiliging van personeel van een aantal hoog-risico posten. Daarnaast viel de Nederlandse contributie aan VN-crisisbeheersingsoperaties lager uit dan geraamd, zoals toegelicht in de [tweede suppletaire begroting](#).

De realisatie voor het Stabiliteitsfonds is hoger dan begroot, met name als gevolg van een bijdrage aan de *State Emergency Service* van Oekraïne, zoals toegelicht in de [tweede incidentele suppletaire begroting](#).

4.3 Artikel 3: Effectieve Europese samenwerking

A. Algemene doelstelling

De algemene doelstelling is een effectieve Europese samenwerking om de Europese Unie en haar lidstaten zo vreedzaam, welvarend en sterk mogelijk de toekomst in te looden. Europa is essentieel voor onze welvaart, vrijheid en veiligheid. Een actieve opstelling van Nederland in het Europese besluitvormingsproces en in de bilaterale relaties met Europese partners is dan ook in het directe belang van Nederlandse burgers en bedrijven. Door consequent en constructief optreden kan Nederland zijn invloed binnen de Europese Unie vergroten. Zo kan Nederland mede vorm geven aan ontwikkelingen in Europa die direct van invloed zijn op onze economische, sociale en politieke toekomst.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Binnen de Europese Unie wordt ingezet op drie dwarsdoorsnijdende thema's voor het versterken van de Unie tot een sterke Unie van sterke lidstaten: rechtsstatelijkheid en goed bestuur, opwaartse sociale en economische convergentie en de Unie als geopolitieke speler. Daarbij zullen de gevolgen van de oorlog in Oekraïne, de groene en digitale transities, het versterken van de open strategische autonomie, de Europese migratieproblematiek en de uitvoering van het EU meerjarig financieel kader de aandacht vragen. Tot slot zet Nederland zich in voor een slagvaardiger gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid (GBVB) en een versterking van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB).

De Staat van de Unie bevat de geïntegreerde visie van de regering op de Europese samenwerking en de rol van Nederland daarbij.

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor:

Regisseren

- Het bevorderen en bewaken van de coherentie en de consistentie van het Nederlandse Europabeleid, inclusief de voorbereiding van de Europese Raad en horizontale dossiers.
- Het interdepartementaal afstemmen van de Nederlandse inzet in de verschillende, afzonderlijke Raadsformaties.
- Het vormgeven van het Europese externe beleid ten opzichte van derde landen, inclusief uitbreiding van de EU, uit�arding uit de EU, regio's en ontwikkelingslanden.
- De gedachtenvorming over de institutionele structuur van de EU, inclusief de opvolging van de Conferentie over de toekomst van Europa.
- Informatievoorzienig over EU-besluitvorming aan het parlement en de totstandkoming van de Europawet.
- Het onderhouden en intensiveren van de bilaterale relaties met andere Europese landen en het bevorderen van een Europese waardengemeenschap.

Financieren

- Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting en aan het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF).
- Bijdragen aan een hechtere Europese waardengemeenschap middels een bijdrage aan de Raad van Europa.

- Bijdragen ter versterking van de Nederlandse positie in de Unie van 27, waaronder aan de Benelux.
- Bijdragen aan de Europese Vredesfaciliteit (*European Peace Facility*, EPF) voor de financiering van EU-bijdragen aan vredesoperaties en militaire capaciteitsopbouw in derde landen.

C. Beleidsconclusies

Migratie

Na jaren onderhandelingen heeft Nederland bijgedragen aan het bereiken van een belangrijke mijlpaal op het terrein van migratie: In december 2023 is er een politiek triloogakkoord bereikt over het Asiel en Migratie Pact.³⁰ Dit draagt bij aan een beter functionerend Europees asielssysteem, hetgeen essentieel is om meer grip te krijgen op migratie aan de EU-buitengrenzen, en op secundaire migratie tussen de lidstaten. Daarnaast is het dankzij de Nederlandse inzet gelukt om de bestaande migratieafspraken in februari 2023 opnieuw vast te leggen in conclusies van de Europese Raad.³¹ Hierdoor informeert Commissievoorzitter Von der Leyen de regeringsleiders sindsdien regelmatig over de implementatie van deze conclusies.³²

Europese Vredesfaciliteit

De Europese Vredesfaciliteit (EPF) is in 2023 voor een tweede maal opgehoogd als gevolg van de omvangrijke steun uit de EPF aan Oekraïne. Inclusief de eerdere ophoging uit 2022 is er daarmee EUR 5,5 miljard aan de EPF toegevoegd.³³ Om de verhogingen van de Nederlandse bijdrage aan de EPF mogelijk te maken heeft de Kamer de Eerste en Tweede incidentele suppleatoire begroting Buitenlandse Zaken 2023 ([36.302](#) en [36.336](#)) aangenomen. De Europese Vredesfaciliteit is in 2023 een cruciaal instrument gebleken voor de EU lidstaten om hun militaire steun aan Oekraïne voort te kunnen zetten. Daarnaast wordt met deze middelen trainingsmissie EUMAM gefinancierd, waarmee in 2023 meer dan 30.000 Oekraïense militairen zijn getraind.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 6 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 3 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	9 259 317	9 609 669	10 702 585	11 354 504	10 856 812	11 829 046	- 972 234
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	9 307 566	9 905 692	10 885 024	11 489 868	10 566 313	11 557 597	- 991 284
3.1 Afdradchten aan de Europese Unie	9 068 215	9 665 987	10 677 438	11 311 410	10 392 224	11 409 093	- 1 016 869

Bijdrage aan
(inter-)nationale organisaties

³⁰ [Kamerbrief](#) over akkoord op hoofdlijnen over het EU Asiel en Migratiepact

³¹ [Conclusies](#) van de Europese Raad, 9 februari 2023 - Consilium ([europa.eu](#))

³² Briefen CIE voorzitter Von der Leyen nav de Europese Raden in 2023. Maart: [Brief](#) van Commissievoorzitter Von der Leyen over migratie; Juni: [Brief](#) voorzitter Europese Commissie over migratie; Oktober: [Migration letter](#) December: [Letter](#) to EU leaders on migration EUCO Dec2023

³³ zie onder meer Europese Vredesfaciliteit (EPF) terug- en vooruitblik, [Kamerstuk 21 501-02 nr. 2609](#) en de [Geannoteerde agenda voor de Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023](#), Kamerstuk 21 501-02 nr. 2468

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
BNI-afdrachten	5 071 871	5 168 886	5 531 713	4 897 610	4 222 903	5 117 680	- 894 777
BTW-afdrachten	562 055	553 463	1 049 051	1 245 233	1 409 352	1 276 364	132 988
Invoerrechten	3 434 289	3 943 638	3 891 582	4 991 221	4 526 754	4 834 846	- 308 092
Plastic-grondslag			205 092	177 346	233 215	180 203	53 012
3.2 Europees Ontwikkelingsfonds	224 729	224 729	179 482	131 506	98 094	100 313	- 2 219
<i>Bijdrage aan (inter-)ationale organisaties</i>							
Europees Ontwikkelingsfonds	224 729	224 729	179 482	131 506	98 094	100 313	- 2 219
<i>Een hechtere 3.3 Europese waardengemeenschap</i>	10 203	10 502	10 899	12 062	34 377	11 000	23 377
<i>Garanties</i>							
Garantie Raad van Europa (CEB)					0		0
<i>Bijdrage aan (inter-)ationale organisaties</i>							
Raad van Europa	10 203	10 502	10 899	12 062	12 594	11 000	1 594
Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbank					21 783	0	21 783
3.4 Versterkte Nederlandse positie in de Unie	4 419	4 474	4 511	4 973	5 117	4 788	329
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
EIPA	0	348	279	417	348	348	0
<i>Opdrachten</i>							
Programmatische ondersteuning: CECP	39		8				
Europa College beurzenprogramma			0	190	190	190	0
Programmatische ondersteuning: Taskforce Verenigd Koninkrijk			120	119	7	0	7
EU-sanctiebeleid	0				78	0	78
<i>Bijdrage aan (inter-)ationale organisaties</i>							
Benelux bijdrage	4 032	4 126	4 104	4 247	4 494	4 250	244
EIPA		348					
3.5 Europees Vredesfaciliteit	0	0	12 694	29 917	36 501	32 403	4 098
<i>Bijdrage aan (inter-)ationale organisaties</i>							
Europees Vredesfaciliteit			12 694	29 917	36 501	32 403	4 098
Ontvangsten	679 510	787 047	909 424	1 235 495	1 197 200	2 708 961	- 1 511 761
3.10 Diverse ontvangstsen EU	679 510	786 889	909 228	1 235 143	1 196 842	1 208 711	- 11 869
Invoerrechten	660 507	769 745	909 228	1 226 498	1 109 806	1 208 711	- 98 905
Overige ontvangstsen EU	19 003	17 144	0	8 645	87 036	0	87 036
3.11 Europees herstelfonds					0	1 500 000	- 1 500 000
3.30 Restitutie Raad van Europa	0	158	196	352	358	250	108

Tabel 7 Uitsplitsing verplichtingen

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	9 259 317	9 609 669	10 702 585	11 354 504	10 856 812	11 829 046	- 972 234
waarvan garantieverplichtingen	176 743						
waarvan overige verplichtingen	9 082 574				10 856 812	11 829 046	- 972 234

E. Toelichting op de instrumenten

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget voor artikel 3 Effectieve Europese Samenwerking neemt per saldo af. De verplichtingenmutaties op artikelonderdeel 3.1 Afdrachten aan de Europese Unie muteren mee met de uitgaven, zoals hieronder toegelicht. Daarnaast stijgt het verplichtingenbudget in 2023 door de verhoging van de Nederlandse bijdrage aan de Council of Europe Development Bank (CEB) en aan de Europese Vredesfaciliteit (EPF), zoals gemeld in de [eerste suppleaire begroting](#).

Uitgaven en ontvangst

Artikelonderdeel 3.1 en 3.10

Tabel 8 Artikelonderdeel 3.1 en 3.10

Begrotingsmoment	Toelichting	Nettoafdracht (1+2+3+4-5)	1. BNI- afdracht (Art.3.1)	2. BTW- afdracht (Art. 3.1)	3. Invoer- rechten (Art.3.1)	4. Plastic- afdracht (Art.3.1)	5. Perceptie- kostenver- goeding (Art. 3.10)	6. Oude ontvangsten (Art. 3.10)
MN 2023	Beginstand: Miljoenennota 2023	10.200.382	5.117.680	1.276.364	4.834.846	180.203	1.208.711	-
1e sup	Bijstelling 1: Correctie nacalculatie 2021	86.600	86.600					
	Bijstelling 2: DAB 5 2022	- 180.414	- 180.414					
	Bijstelling 3: AL1 2023	- 102.416	- 125.409	22.993				
	Bijstelling 4: Nabetalingen TEM	8.055			10.426		2.371	
	Bijstelling 5: Actualisatiepost invoerrechten	158.365			211.154		52.789	
	Bijstelling 6: DAB2 2023		- 149.110					
	Stand Voorjaarsnota 2023	10.021.462	4.749.347	1.299.357	5.056.426	180.203	1.263.871	-
MN 2024	Bijstelling 7: DAB3-update ACOR-cijfers	- 115.168	- 278.176	109.996		53.012		
MN 2024	Bijstelling 8: Technische aanpassing	49.167	49.167					
MN 2024	Bijstelling 9: Compensatiebetaling LGO-zaak	17.392			19.286		1.894	

Begrotingsmoment	Toelichting	Nettoafdracht (1+2+3+4-5)	1. BNI- afdracht (Art.3.1)	2. BTW- afdracht (Art. 3.1)	3. Invoer- rechten (Art.3.1)	4. Plastic- afdracht (Art.3.1)	5. Perceptie- kostenver- goeding (Art. 3.10)	6. Overige ontvangsten (Art. 3.10)
MN 2024	Bijstelling 10: Lage waarde textiel	– 83.781						83.781
MN 2024	Bijstelling 11: update overige ontvangsten + VK bijdrage			25.952				
MN 2024	Bijstelling 12: actualisatie cMEV				– 261.000			– 65.250
	Stand Miljoenennota 2024	9.719.274	4.546.290	1.409.353	4.814.712	233.215	1.200.515	83.781
2e sup	Bijstelling 13: TEM- nabetaaling				38.958			7.947
2e sup	Bijstelling 14: Actualisatie invoerrechten	– 243.000			– 324.000			– 81.000
2e sup	Bijstelling 15: DAB4 2023	– 477.582	– 477.582					
	Stand Najaarsnota 2023	9.029.703	4.068.708	1.409.353	4.529.670	233.215	1.127.462	83.781
Slotwet	Delta raming en realisatie	165.679	154.195	– 1	– 2.916	–	– 17.656	3.255
	Realisatie	9.195.382	4.222.903	1.409.352	4.526.754	233.215	1.109.806	87.036

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van alle mutaties die in 2023 hebben plaatsgevonden in het kader van de EU-afdrachten. De EU-afdrachten (art 3.1) en de ontvangsten (art 3.10) – vanaf de ontwerpbegroting voor 2024 ook artikel 3.6 (invoerrechten) - samen bepalen de netto afdrachten aan de EU. Afwijkingen op totaalbedragen ten opzichte van de tabel budgettaire gevolgen van beleid kunnen ontstaan door toepassing van voorschriften op afrondingen.

Hieronder worden de mutaties kort toegelicht. Voor een uitgebreidere toelichting verwijzen we naar de betreffende begrotingsstukken.

Uitgaven

Bij de [eerste suppleaire begroting](#) heeft een aantal correcties op de raming van 2023 plaatsgevonden. Hieronder worden de belangrijkste genoemd. De eerste is een correctie in de afrekening van de vijfde aanvullende EU-begroting, DAB 5 (*Draft Amending Budget*, EUR -180 miljoen bni-afdracht). Deze betalingen zijn over de jaargrens heen geschoven en het budgettaire kaseffect is daardoor niet in 2022, maar in 2023 neergeslagen. Tevens is het surplus van de Europese begroting 2022 (EUR -149 miljoen bni-afdracht) verwerkt en de lumpsumkorting die Nederland ontvangt op de bni-afdracht geactualiseerd (EUR -125 miljoen bni-afdracht). Daarnaast heeft een verschuiving van de nacalculatie over 2021 van 2022 naar 2023 plaatsgevonden, door een wijziging in de *Making Available Regulation* (EUR 86,6 miljoen bni-afdracht). Ook zijn de btw-afdrachten over 2023 bijgesteld met EUR 23 miljoen vanwege een technische wijziging in de raming. Als laatste zijn de invoerrechten geactualiseerd om te corrigeren

voor het onbedoelde saldo-effect dat gedurende het jaar optreedt (EUR 211 miljoen) en heeft er een nabetaling van EUR 10,4 miljoen bruto (EUR 8 miljoen netto) plaatsgevonden op de invoerrechten.

Bij de **Prinsjesdag suppletaire begroting** is tevens een aantal correcties op de raming doorgevoerd. De eerste betreft de jaarlijkse technische aanpassing van de Europese Commissie (EUR 49,2 miljoen bni-afdracht). De tweede betreft de effecten van de Lenteraming van de Europese Commissie op de bni-afdracht, btw-afdracht, invoerrechten en plasticafdracht, de overige inkomsten van de EU-begroting en de bijdrage van het VK aan de EU-begroting (cumulatief EUR -278 miljoen). Tot slot zijn de invoerrechten geactualiseerd om te corrigeren voor het onbedoelde saldo-effect dat gedurende het jaar optreedt.

Bij de **tweede suppletaire begroting** is de raming naar beneden aangepast om het betalingenniveau zoals door de Commissie in de DAB 4 (*Draft Amending Budget*) geraamd over te nemen (EUR -477,6 miljoen bni-afdracht). Het is hierbij van belang om te melden dat het verschil tussen de daadwerkelijke betalingen en de MFK-maxima in enig jaar via het Enkelvoudige marge-instrument (Single Margin Instrument; SMI) mag worden opgeteld bij de betalingenplafonds van toekomstige MFK-jaren. Dit gebeurt ieder jaar in de technische aanpassing die in juli verschijnt. In juli 2024 zal dus naar verwachting de raming van de Nederlandse bni-afdracht voor de jaren 2024-2027 met een vergelijkbaar bedrag naar boven worden bijgesteld. Per saldo stijgt of daalt de raming van de Nederlandse EU-afdrachten over het gehele MFK genomen dus niet. Daarnaast heeft een Traditionele Eigen Middelen (TEM)-nabetaling van EUR 39 miljoen bruto plaatsgevonden naar aanleiding van een herbeoordeling van dossiers.

Tenslotte is bij de Slotwet de realisatie over 2023 verwerkt. De bni-afdracht is in totaal EUR 154,2 miljoen hoger uitgevallen dan waarmee rekening werd gehouden in de raming bij de **tweede suppletaire begroting**. Toen is de raming neerwaarts bijgesteld onder andere naar aanleiding van de vierde aanvullende begroting van de Europese Unie (DAB 4) waarin de EU-betalingen lager waren dan eerder verwacht (in totaal EUR -478 miljoen, waarvan - 192,7 miljoen als gevolg van DAB4). Later werd duidelijk dat DAB4 door de Europese Commissie pas verwerkt is in januari 2024 en dat de lagere afdrachten voortkomend uit DAB 4 (EUR - 192,7 miljoen) daarmee in 2024 neerslaan. De EUR 38,5 mln. (het verschil tussen het DAB4-effect en de overschrijding op de bni-afdracht) wordt veroorzaakt doordat Nederland de EU-afdrachten raamt op het jaarlijkse uitgavenplafond uit het MFK 2021-2027, inclusief de speciale instrumenten die boven dit plafond worden gefinancierd. Van dit totale uitgavenplafond is er minder uitgegeven op EU-niveau dan geraamd. Naar verwachting worden deze middelen bij de technische aanpassing in juni 2024, conform afspraken in het MFK, toegevoegd aan de plafonds voor latere jaren. Over de gehele MFK-periode leidt dit echter niet tot een hogere afdracht van Nederland aan de EU. Daarnaast is de realisatie van de invoerrechten lager dan de raming bij de **tweede suppletaire begroting** (EUR -2,9 miljoen).

Ontvangsten

Bij de **eerste suppletaire begroting** zijn de invoerrechten geactualiseerd om te corrigeren voor het onbedoelde saldo-effect dat gedurende het jaar optreedt. Dit leidt tot hogere perceptiekostenvergoeding (EUR 52,8 miljoen). Verder heeft er een incidentele nabetaling op de invoerrechten plaatsgevonden die leidt tot hogere perceptiekostenvergoeding (EUR 2,4 miljoen).

Bij de [Prinsjesdag suppletaire begroting](#) zijn tevens mutaties doorgevoerd. Wederom zijn de invoerrechten gecorrigeerd voor het onbedoelde saldo-effect dat gedurende het jaar optreedt. Dit heeft gevolgen voor de perceptiekostenvergoeding (EUR -65,3 miljoen ontvangst) en heeft Nederland een deel van het onder voorbehoud afgedragen bedrag voor het dossier over de invoer van Lage Waarde Textiel en Schoenen teruggekregen (EUR 83,8 miljoen overige ontvangsten).

Bij de [tweede suppletaire begroting](#) heeft een Traditionele Eigen Middelen (TEM)-nabetaaling van EUR 39 miljoen bruto plaatsgevonden naar aanleiding van een herbeoordeling van dossiers. Dit leidt tot hogere perceptiekostenvergoeding (EUR 7,9 miljoen). Tevens zijn de invoerrechten geactualiseerd om te corrigeren voor het onbedoelde saldo-effect dat gedurende het jaar optreedt (EUR -81 miljoen ontvangst). Tot slot zijn de ontvangsten neerwaarts bijgesteld met EUR -73 miljoen door de actualisatie van de perceptiekostenvergoeding en een TEM-nabetaaling.

De gerealiseerde ontvangsten bij de Slotwet (perceptiekostenvergoeding en overige ontvangsten) komen EUR 14,4 miljoen lager uit dan geraamd.

Uitgaven

Artikelonderdeel 3.2

In 2023 valt de Nederlandse bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds lager uit vanwege een geactualiseerde raming van de Europese Commissie. Deze lagere bijdrage staat vermeld in de [tweede suppletaire begroting](#).

Artikelonderdeel 3.3

Zoals gemeld in de [eerste suppletaire begroting](#) valt de Nederlandse bijdrage aan de Council of Europe Development Bank (CEB) hoger uit als gevolg van een kapitaalverhoging van de CEB. De hieruit resulterende stijging van het uitgavenbudget in 2023 is gefinancierd vanuit het steunpakket voor Oekraïne.

In de [tweede suppletaire begroting](#) is een opwaartse bijstelling gemeld van de Nederlandse contributie aan de Raad van Europa om het wegvalLEN van de jaarlijkse bijdrage van Rusland te compenseren.

Artikelonderdeel 3.5

De uitgavenrealisatie op artikelonderdeel 3.5 Europese Vredesfaciliteit valt ten opzichte van de vastgestelde begroting 2023 EUR 4,1 miljoen hoger uit. Deze verhoging is toe te schrijven aan een verschuiving van betalingen tussen meerdere jaren en is al vermeld in de [eerste suppletaire begroting](#).

Ontvangsten

Artikelonderdeel 3.11

In de [eerste suppletaire begroting](#) en in de [Prinsjesdag suppletaire begroting](#) is gemeld dat naar aanleiding van een Raadsuitvoeringsbesluit voor het Herstel- en Veerkrachtplan de invulling van de geplande betaalverzoeken is gewijzigd. Dit leidde tot een kasschuif in de verwachte ontvangsten waardoor voor 2023 het ontvangstenbudget voor het Europees Herstelfonds met EUR 1,5 miljard naar beneden is bijgesteld.

4.4 Artikel 4: Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden

A. Algemene doelstelling

Het verlenen van goede consulaire diensten aan Nederlanders in nood in het buitenland, evenals het verstrekken van reisdocumenten aan Nederlanders in het buitenland. Daarnaast levert het kabinet een bijdrage aan een gereguleerd personenverkeer door de Nederlandse inbreng in het Europese visumbeleid en is verantwoordelijk voor de visumverlening kort verblijf.

Het versterken van de Nederlandse cultuursector door internationale uitwisseling en presentatie; verbindingen leggen met economische diplomatie en andere prioriteiten van geïntegreerd buitenlandbeleid, zoals het mensenrechtenbeleid en veiligheidsbeleid.

De strategische inzet van publieksdiplomatie door het postennetwerk en BZ heeft als doel begrip en draagvlak te vergroten voor het geïntegreerde buitenlandbeleid (HGIS) en het eenduidig versterken van de beeldvorming over Nederland bij buitenlandse doelgroepen via de publieke band. De aanpak verstevigd het netwerk van beleidsbeïnvloeders die de besluitvorming op voor Nederland relevante beleidsterreinen kunnen beïnvloeden.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor:

Consulaire dienstverlening

Uitvoeren

- Visumbeleid kort verblijf van het Koninkrijk der Nederlanden.
- Afgifte van machtigingen voorlopig verblijf (MVV's) op de posten.
- Afname van inburgeringsexamens buitenland.
- *Orange Carpet-beleid*, ter bevordering van het Nederlandse bedrijfsleven.
- Bijstand aan Nederlanders in nood in het buitenland.
- Begeleiding van Nederlanders die in het buitenland gedetineerd zijn.
- Uitbrengen van reisadviezen.
- Crisisresponse.
- Afgifte van Nederlandse reisdocumenten in het buitenland en van diplomatieke en dienstpaspieren.
- Afgifte van consulaire verklaringen en legalisaties.

Visumbeleid kort verblijf van het Koninkrijk der Nederlanden

Doorlooptijden visumaanvragen: percentage visumaanvragen kort verblijf dat binnen 15 dagen wordt afgehandeld.

	2021	2022	2023
Streefwaarde	85%	85%	85%
Realisatie	89%	76%	52,3%*

*De doorlooptijd bedroeg in 2023 gemiddeld 15,89 dagen ten opzichte van de wettelijk voorgeschreven 15 dagen.

Bron: Ministerie van Buitenlandse Zaken

De norm voor de doorlooptijd van visumaanvragen (Schengen) bedraagt 15 dagen conform de EU Visumcode (in werking getreden per 2.2.2020). Deze periode kan in bijzondere gevallen verlengd tot 45 dagen.

Tijdens de ‘visumdip’ als gevolg van de coronapandemie was de besliscapaciteit bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken tijdelijk afgeschaald. Het ministerie bevond zich in 2022 in een herstartfase van het visumproces en werkte er aan de besliscapaciteit op te voeren naar het pre-corona niveau. Na corona was er naast de jaarlijkse reguliere groep verwachte aanvragen ook sprake van een grote groep ‘inhaalaanvragen’: Aanvragers die door corona niet had kunnen reizen en dit alsnog wilden doen. Hierdoor werd de vraag naar visa groter dan de besliscapaciteit.

NB: De doorlooptijd is het aantal dagen dat zit tussen het indienen van een ontvankelijke visumaanvraag tot aan het moment van bekendmaken of uitreiken van de beslissing op de aanvraag.

Regisseren

- Europees visum- en migratiebeleid en Caraïbisch visumbeleid.
- Bilaterale dimensie van visum- en migratiebeleid.

Nederlandse cultuur

De uitvoering van het Internationaal Cultuurbeleid (ICB) is een gedeelde verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken (bij wie ook de coördinatie ligt), de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Het beleidskader voor het ICB wordt steeds voor een periode van vier jaar vastgesteld ([beleidskader internationaal cultuurbeleid 2021–2024](#)). De inzet op het gebied van Publieksdiplomatie valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken.

Stimuleren

- Promotie van Nederlandse kunst en cultuur in het buitenland en identificatie van internationale kansen en ontwikkelingen voor de Nederlandse culturele sector en creatieve industrie.
- Behoud, beheer en ontsluiting van gedeeld cultureel erfgoed.

Regisseren

- Beleidsvorming en uitvoering van het Internationaal Cultuurbeleid.
- Afstemming met culturele fondsen en ondersteunende instellingen over internationale activiteiten.
- Ondersteuning van het buitenlandpolitieke- en economische beleid door cultuur in te zetten, bijvoorbeeld als instrument in de dialoog over mensenrechten.

Financieren

- Ondersteuning van culturele fondsen, instellingen en activiteiten binnen het [beleidskader Internationaal Cultuurbeleid \(2021–2024\)](#).
- Nederlands-Vlaamse samenwerking (via ondersteuning van Huis DeBuren in Brussel).
- Bezoekersprogramma's.
- Subsidieregeling voor programma's gericht op jeugd en sociale innovatie in de ring van landen grenzend aan de EU.

Publieksdiplomatie

De inzet op het gebied van publieksdiplomatie valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken.

Stimuleren

- Het inzetten van publieksdiplomatie door het postennetwerk en BZ om de beeldvorming over Nederland in het buitenland eenduidig te versterken en het netwerk van beïnvloeders te verstevigen.
- Inkomen en uitgaande buitenlandse bezoekersprogramma's

Regisseren

- Ondersteuning van het buitenlandpolitieke- en economische beleid door strategische inzet publieksdiplomatie, bijvoorbeeld tijdige inzet van een instrument ter bevordering van de dialoog over persvrijheid of gendergelijkheid.
- Ondersteuning communicatie tijdens belanghebbende conferenties en inzet tijdens crises.
- Ondersteuning programma's gericht op agendering en bevordering van de *Sustainable Development Goals* (SDGs).

Financieren

- Gedeleerde activiteiten publieksdiplomatie door Nederlandse ambassades.

C. Beleidsconclusies

Consulaire zaken

De consulaire crisisinzet, die in 2023 bijna aaneengesloten plaats vond, is beter geborgd in de organisatie. Geleerde lessen van eerdere crises zoals Afghanistan, maar ook dit jaar Soedan, Israël en Palestijnse gebieden zijn en worden toegepast door de versterkte consulaire crisisunit. In 2023 heeft het ministerie tevens de besliscapaciteit voor visa verder vergroot, en is inmiddels in het grootste deel van de landen de wachttijd voor het aanvragen van een visum mogelijk binnen de Europees gestelde termijnen.³⁴

Op 6 februari 2023 werden Turkije en Syrië getroffen door verwoestende aardbevingen. Voor de mensen die getroffen werden door de ramp werd er een speciale voorrangsregeling voor visumaanvragen ingesteld. Zo werden hun aanvragen met voorrang ingenomen en werd er met voorrang op deze aanvragen beslist en was er begrip als niet alle documenten beschikbaar waren. In totaal zijn er ca. 870 visa onder deze regeling, die per 1 mei 2023 werd beëindigd, verstrekt.

Internationaal cultuurbeleid

Internationale culturele samenwerking heeft in 2023 bijgedragen aan betere zichtbaarheid van en beeldvorming over Nederland als een innovatief land met een vernieuwend aanbod van kunst en cultuur. Ook droegen projecten bij aan het versterken van wederzijds begrip tussen Nederland en andere landen. De ambassade in Oekraïne is intensief ondersteund als nieuw focusland. Extra middelen uit het steunpakket aan Oekraïne hebben bijgedragen aan stabilisatie, behoud van cultureel erfgoed en talent van Oekraïense kunstenaars.

In 2023 heeft BZ samen met het ministerie van OCW een actieve rol gespeeld bij aanvragen inzake teruggegeven cultuurgoederen uit koloniale collecties, en bij de juridische overdrachten aan Indonesië en Sri Lanka. Daarnaast zijn instrumenten voor museale en academische samenwerking

---

³⁴ [Staat van het Consulaire editie 2023 | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

ontwikkeld en zijn de samenwerkingsverbanden geïntensiveerd met landen van herkomst. Hiermee werd opnieuw aangetoond dat culturele samenwerking een belangrijke instrument is voor het versterken van bilaterale relaties en voor het implementeren van global-outreach-strategieën.

Samen met de ministeries van OCW en DEF is in 2023 een start gemaakt met de organisatie van de internationale UNESCO conferentie om in 2024 het 70-jarig bestaan van het Haagse verdrag voor de bescherming van cultureel erfgoed ten tijde van gewapend conflict te markeren.

Publieksdiplomatie

Via publieksdiplomatie richt het ministerie zich op doelgroepen die van belang zijn bij het ontwikkelen, bereiken en uitdragen van beleidsdoelstellingen op het terrein van buitenlandbeleid.

In 2023 werd in samenwerking met partners in het buitenland Nederland gepositioneerd als betrouwbare partner voor het oplossen van wereldwijde uitdagingen. Ondermeer het 'Global partnerships for the SDG' werd hiervoor door het postennetwerk en publiek en private partners uit binnen- en buitenland gebruikt. Een voorbeeld hiervan is de water=life fotowedstrijd rondom de VN Waterconferentie 2023 waaraan via de Nederlandse vertegenwoordigingen meer dan honderd fotografen deelnamen. Ook werd er via uitgaande Staatsbezoeken aandacht besteed aan maatschappelijk verantwoord en duurzaam internationaal ondernemen en de innovatieve expertise van Nederlandse bedrijven op het gebied van water, klimaat en duurzame voedselproductie.

Het ministerie en het postennetwerk hebben in lijn met de wens van de Kamer de Nederlandse belangen gewaarborgd en het Nederlands waardenstelsel uitgedragen, juist ook in landen waarmee we van mening verschillen. Met de inzet van de media en het maatschappelijk middenveld bij grote evenementen op mensenrechten, democratie en rule of law, zoals de conferentie Feministisch Buitenlands Beleid, the Summit of Democracies, Hague Justice week en de uitreiking van de Mensenrechtentulp, draagt het buitenlandbeleid bij aan het verstevigen van de rechten van vrouwen en meisjes, vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.

De internationale positioneringsstrategie van Nederland, die onder regie van BZ wordt uitgevoerd leent zich bij uitstek om de beeldvorming over Nederland te versterken en de verschillende prioritaire thema's aan elkaar te verbinden (bedrijfsleven, innovaties en klimaat). Hiervoor werden eenduidige boodschappen en instrumenten ontwikkeld die zijn ingezet op internationaal erkende dagen en belanghebbende conferenties en evenementen, waaronder de VN-waterconferentie en de COP28-klimaatconferentie.

Ook de online kanalen van posten en BZ zijn ingezet voor engagement met buitenlandse doelgroepen en beeldvorming over Nederland. Het gaat hier om de website *Netherlands and You*, het NL platform, en kanalen van posten op Facebook, Twitter, LinkedIn en Instagram. Hier is ook op de aangewezen dagen opgekomen voor mensenrechten, inclusief gendergelijkheid, persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. Daarnaast is de website *Netherlands and You* (NaY) in 2023 vernieuwd om informatie over Nederland nog beter te ontsluiten en het werk van de posten beter te kunnen ondersteunen.

Feministisch Buitenlands Beleid (FBB)

In 2023 is er verdere invulling gegeven aan het Feministisch Buitenlands Beleid. Voor de bevordering en bescherming van de rechten van vrouwen en meisjes, lhbtqi+-personen en gemarginaliseerde groepen is nauwe samenwerking met overheden en het maatschappelijk middenveld essentieel. Nederland initieerde in september 2023 de eerste [politieke verklaring over FBB](#) tijdens de *High-level week* van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) in New York. Achttien landen committeerden zich aan zes feministische principes. Voorts organiseerde Nederland op 1-2 november de tweede internationale *Shaping Feminist Foreign Policy* conferentie in Den Haag. Meer dan 700 mensen uit alle delen van de wereld namen deel, van overheidsvertegenwoordigers tot activisten en van academici tot filantropen. De resultaten van de conferentie zijn op 21 december met de Kamer gedeeld (*Shaping Feminist Foreign Policy* conferentie | Tweede Kamer der Staten-Generaal). Een groot aantal ambassades heeft meer dan voorheen nadruk gelegd op het belang van vrouwenrechten en gendergelijkheid.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 9 Budgettaire gevolgen van beleidsartikel 4 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	70 038	78 029	72 089	74 139	68 928	57 095	11 833
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	63 223	80 244	66 116	60 479	72 838	60 228	12 610
4.1 Consulaire dienstverlening Nederlanders in het buitenland							
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Gedetineerdenbegeleiding	976	1 858	2 324	813	1 204	1 560	- 356
<i>Inkomensoverdrachten</i>							
Gedetineerdenbegeleiding		220	261	300	344	540	- 196
<i>Opdrachten</i>							
Consulaire bijstand	582	7 016	3 498	422	2 428	409	2 019
Reisdocumenten en verkiezingen	2 559	1 453	1 933	2 013	2 650	2 550	100
Consulaire opleidingen	135	80	10	101	8	400	- 392
Consulaire informatiesystemen	9 429	6 181	2 486	2 936	7 307	3 548	3 759
Loket buitenland	419	6 035	7 400	5 160	2 172	466	1 706
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Loket buitenland		144	62				
4.2 Samen met (keten) partners het personenverkeer reguleren							
<i>Opdrachten</i>							
Ambtsberichtenonderzoek	116	82	99	91	41	150	- 109
Visumverlening	3 955	3 022	1 746	1 276	1 773	2 858	- 1 085
Legalisatie en verificatie	14	38	42	4	47	80	- 33

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Consulaire informatiesystemen	12 212	15 925	16 858	17 763	19 348	14 054	5 294
Informatie Ondersteunend Beslissen	1 240	59	88				
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Asiel en migratie	0	696	929	816	1 101	1 028	73
<i>Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken</i>							
Asiel en migratie	833						
Grottere buitenlandse bekendheid met 4.3 de Nederlandse cultuur							
	9 077	6 133	6 496	6 638	8 306	12 475	- 4 169
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Internationaal cultuurbeleid	2 663	4 559	4 234	3 196	4 376	10 154	- 5 778
<i>Opdrachten</i>							
Internationaal cultuurbeleid	87						
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Internationaal cultuurbeleid	1 857						
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Internationaal cultuurbeleid	4 470	1 574	2 262	3 442	3 930	2 321	1 609
4.4 Uitdragen Nederlandse waarden en belangen							
	21 676	31 302	21 884	22 146	26 109	20 110	5 999
<i>Subsidies (regelingen)</i>							
Instituut Clingendael	2 734	786	800	814	791	800	- 9
Programma ondersteuning buitenlands beleid	6 020	5 911	4 777	5 184	5 265	3 058	2 207
Internationale manifestaties en diverse bijdragen	69	95	0	41	49		- 8
Publieksdiplomatie	2 059	1 969	2 437	2 040	2 229		- 189
Onderzoeksprogramma	79	247	121	352	50		302
Academische Leerstoel Anton de Kom			3	205	143		62
<i>Opdrachten</i>							
Adviesraad							
Internationale Vraagstukken	477	423	392	489	497	525	- 28
Instituut Clingendael		2 310	2 965	2 635	3 519	2 573	946
Bezoeken VIPs en uitgaven CD en Internationale organisaties	387	259	202	523	770	1 000	- 230
Algemene voorlichting		2 469	917	1 071	1 335	2 790	- 1 455
Koninklijk Huis - inkom. en uitg. bezoeken, off. ontvangst	1 736	957	811	3 054	2 657	2 000	657
Chinastrategie		233	34	80	29	27	2
Onderzoeksprogramma	247	221	158	1 988	1 765	1 820	- 55
Conferentie uitdragen Nederlandse waarden en belangen					1 715	0	1 715
Programma ondersteuning buitenlands beleid	3 326	3 417	28				
Internationale manifestaties en diverse bijdragen	68						

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's	532						
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Algemene voorlichting	2 217	827	1 142	2 143	0	2 143	
Publieksdiplomatie		900					
Verkeersnotificaties			259	287	342	400	- 58
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's	1 409						
<i>Bijdrage aan ZBO's/ RWT's</i>							
Verkeersnotificaties	215	255	0				
<i>Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties</i>							
Europese bewustwording	95	546	334	20	0	250	- 250
Publieksdiplomatie		1 606	1 839	2 270	2 643	2 396	247
Programma Ondersteuning Buitenlands Beleid		6 676	1 841				
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's	7 756						
Ontvangsten	53 445	21 241	28 082	56 025	77 969	43 774	34 195
4.10 Consulaire dienstverlening Nederlanders in het buitenland	12 559	7 381	13 975	10 689	11 836	9 200	2 636
4.20 Consulaire dienstverlening aan vreemdelingen	40 498	13 448	13 768	44 962	65 779	34 300	31 479
4.40 Doorberekening Defensie diversen	74	74	74	74	0	74	- 74
4.41 Ontvangsten verkeersnotificaties	314	338	265	300	354	200	154

E. Toelichting op de instrumenten

Verplichtingen

De verplichtingen voor artikel 4 Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden zijn gestegen. Dit is in lijn met de gestegen uitgaven die hieronder worden toegelicht.

Uitgaven

Artikelonderdeel 4.1

Zoals benoemd in de [eerste suppleaire begroting](#) valt het budget voor consulaire informatiesystemen hoger uit dan begroot. Dit komt deels doordat er in 2022 uitgaven vertraagd zijn waardoor zijn doorgeschoven naar 2023. Daarnaast zijn de digitaliseringskosten, zoals in de [decemberbrief](#) beschreven, hoger uitgevallen.

In het jaar 2023 hebben (voorbereidingen voor) evacuaties plaatsgevonden. Bij het opstellen van de begroting is het niet bekend of er evacuaties nodig zijn, vandaar dat hier geen budget voor begroot wordt. Afgelopen jaar heeft de crisis in Soedan voor (evacuatie) uitgaven gezorgd. Voor de crisis in Niger is er extra consulaire bijstand geleverd waardoor meer capaciteit nodig was.

Artikelonderdeel 4.2

Door een digitaliseringsslag vallen de kosten voor visumverlening lager uit. Deze uitgaven vallen elders, namelijk bij IT-systemen. Hierdoor stijgen de kosten, zoals benoemd in de [eerste suppletaire begroting](#), voor consulaire informatiesystemen. Daarnaast zorgt vertraging in digitaliseringssprojecten voor hogere uitgaven. Deze worden gesaldeerd met ontvangstartikel 4.20. In deze stijging is ook rekening gehouden met de inflatie voor de informatiesystemen door een loonprijsbijstelling.

Artikelonderdeel 4.3

In de [tweede incidentele suppletaire begroting](#) staan de extra middelen voor het internationaal cultuurbeleid uit het steunpakket aan Oekraïne vermeld. Dit pakket heeft tot doel cultuur in Oekraïne, zoals voortzetting van noodhulp voor stabilisatie en behoud beschadigd erfgoed, en tegengaan van illegale handel in ontvreemde cultuурgoederen. Daarnaast wordt er gewerkt aan kennisopbouw voor samenwerking in programma's o.a. voor collectiebehoud, herstel van erfgoed en ruimtelijke architectuur en behoud van talent en professioneel niveau van (uitvoerende) kunstenaars door voortzetting van training, repetities en uitvoering. Ook heeft er een overheveling plaats gevonden naar het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor steun aan activiteiten die tot doel hebben de Oekraïense cultuur te behouden.

Artikelonderdeel 4.4

Zoals vermeld is in zowel de [eerste suppletaire begroting](#) als in de [tweede suppletaire begroting](#), stijgt het budget voor POBB (Programma Ondersteuning Buitenland Beleid). Er is gebleken dat de nieuwe geopolitieke realiteit de afgelopen jaren om extra inzet van dit instrument vraagt. Om het POBB beter op de beleidsdoelen en wensen van de regiodirecties aan te laten sluiten, is daarnaast in het kader van de strategische inzet op onder meer versterkt engagement, vastgesteld dat ophoging van het POBB wenselijk is. Via deze intensivering blijft het POBB een flexibel instrument ter ondersteuning van de agenda's van de bewindspersonen met politiek relevante projecten, versterking van het Nederlandse profiel en bevorderen van bilaterale betrekkingen en multilaterale samenwerking.

In de [eerste suppletaire begroting](#) is er budget aangevraagd voor een conferentie voor het Feministisch Buitenlands Beleid. In het najaar van 2023 hebben er 2 conferenties plaatsgevonden. Deze conferentie is gemeenschappelijk met BHOS en heeft een ODA percentage van 50%. In de [tweede suppletaire begroting](#) en in de realisatie bleek dat er minder budget nodig was dan eerder was voorzien.

Ontvangsten

Artikelonderdeel 4.10

De paspoortontvangsten zijn hoger dan voorzien. Dit komt doordat de reisbewegingen sneller op het pre-corona niveau zijn gekomen dan voorzien is.

Artikelonderdeel 4.20

In de [tweede suppleaire begroting](#) zijn de ontvangsten voor visa naar boven bijgesteld doordat er hiervan meer zijn verstrekt. Dit komt doordat de reisbewegingen sneller op het pre-corona niveau kwamen dan voorspeld.

5. Niet-beleidsartikelen

5.5.1 Artikel 5: Geheim

Tabel 10 Opbouw verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de vastgestelde begroting 2021, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	3 003	0	0	0	0	0	0
5.10 Geheim	3 003	0	0	0	0	0	0

5.2 Artikel 6: Nog onverdeeld (HGIS)

A: De Homogene Groep Internationale Samenwerking

De HGIS is een budgettaire overzichtsconstructie binnen de Rijksbegroting, die is ingesteld in 1997 als onderdeel van de herijking van het buitenlandbeleid. In de HGIS worden de buitenlandactiviteiten van de departementen gebundeld. Daarmee is in één oogopslag zichtbaar welke uitgaven Nederland doet in het kader van internationale samenwerking. Jaarlijks wordt de inzet op de HGIS gepubliceerd door middel van een HGIS-nota en jaarverslag. Deze verschijnen tegelijkertijd met de overige begrotingsstukken (bij Prinsjesdag en Verantwoordingsdag).

De middelen die onderdeel zijn van de HGIS, staan op de diverse departementale begrotingen. De betreffende ministers zijn zelf verantwoordelijk voor de eigen HGIS-onderdelen binnen de begroting. De HGIS werkt als een parapluconstructie om de uitgaven te kunnen bundelen. Voor loon- en prijsstijgingen (inclusief wisselkoers-ontwikkelingen) en niet-voorziene tegenvalters is binnen de HGIS vanuit de Bruto Nationaal Inkomen (BNI)-bijstelling een reservering opgenomen op dit artikel (artikel 6, nog onverdeeld (HGIS)) op de begroting van BZ. Compensatie voor loon- en prijsbijstelling van apparaatsuitgaven (BZ-personeel en attachés van andere departementen) vindt met voorrang plaats uit deze reservering. Daarbij wordt voor de HGIS rekening gehouden met het buitenlandcomponent van deze uitgaven.

Tabel 11 Nog onverdeeld: opbouw verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de vastgestelde begroting 2023, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	0	0	0	0	0	60 465	- 60 465
Uitgaven:							
Uitgaven totaal	0	0	0	0	0	60 465	- 60 465
6.1 Nog onverdeeld (HGIS)							
	0	0	0	0	0	60 465	- 60 465

Toelichting

Uitgaven en verplichtingen

Het budget voor het artikel 6: Nog onverdeeld heeft betrekking op de HGIS en hierop heeft geen realisatie plaatsgevonden. Zoals ook in de [eerstesuppletoire begroting](#) is opgenomen betreft de mutatie van EUR -60,5 miljoen het saldo van bijstellingen op grond van aanpassing van BNI- en bbp-ramingen door het CPB, verwerking van de HGIS-eindejaarsmarge 2022, het verwerken van de loon- en prijsbijstellingen binnen de HGIS en overboekingen naar diverse begrotingen, zoals binnen de HGIS is overeengekomen. Binnen de HGIS is budget vrijgemaakt voor een aantal uitvoeringsknelpunten (gestegen contributies van onder meer de NAVO, het ICC, het WTO en ICAO) en de Nederlandse bijdrage aan de wereldtentoonstelling in Osaska. Ten slotte wordt, zoals opgenomen in de [tweede suppletoire begroting](#), een deel van het budget opgevraagd in 2024 via de eindejaarsmarge. Hierdoor is de realisatiestand uiteindelijk 0.

5.3 Artikel 7: Apparaat

Personele en materiële uitgaven

Dit artikel betreft de apparaatsuitgaven van zowel het postennetwerk in het buitenland als het departement in Den Haag, exclusief de personele uitgaven voor de politieke leiding en attachés van andere ministeries. Het omvat de verplichtingen voor en uitgaven aan het ambtelijke personeel, de overige personele uitgaven en het materieel.

Personeel

De personele uitgaven vallen uiteen in de volgende categorieën: (1) Uitgaven voor het ambtelijke personeel werkzaam op het ministerie in Den Haag. Dit betreft de algemene ambtelijke leiding van het departement - met uitzondering van de secretaris-generaal, plaatsvervangend secretaris-generaal en directeuren-generaal - de beleidsdirecties en de ondersteunende diensten. (2) Uitgaven voor het uitgezonden personeel op de ambassades zoals salariskosten, vergoedingen en de kosten voor dienstreizen. (3) Uitgaven voor het lokaal aangenomen personeel op de ambassades.

Materieel

De materiële uitgaven hebben betrekking op de uitgaven voor de exploitatie van en investeringen in het departement in Den Haag en de vertegenwoordigingen in het buitenland. Hieronder vallen onder andere de verplichtingen en uitgaven voor (1) huisvesting zoals huur van kancelarijen, residenties, personeelswoningen en het kantoor in Den Haag, klein onderhoud en bouwkundige projecten, (2) beveiligingsmaatregelen, (3) ICT uitgaven zoals automatisering en communicatiemiddelen en (4) bedrijfsvoeringsuitgaven. Specifiek wordt van de materiële uitgaven aangegeven welk deel hiervan betrekking heeft op ICT uitgaven en hoeveel van de uitgaven via een Rijksbrede *shared serviceorganisatie* (SSO) worden verricht.

Tabel 12 Apparaatsuitgaven Kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	805 205	806 524	822 922	951 345	1 067 724	921 949	145 775
Uitgaven	805 205	806 524	822 922	943 636	1 013 749	921 949	91 800
7.1.1 Personele uitgaven	507 727	535 552	543 541	610 262	679 695	617 182	62 513
Eigen personeel	435 712	447 903	450 293	484 660	532 189	605 182	- 72 993
Inhuur extern	31 991	27 207	32 390	43 920	47 576	12 000	35 576
Overige personeel	40 024	60 442	60 858	81 682	99 930	0	99 930
7.1.2 Materiële uitgaven	275 961	270 972	271 769	332 695	334 054	304 767	29 287
ICT	52 031	54 751	50 749	65 782	64 832	67 711	- 2 879
Bijdragen aan SSO's	64 972	53 144	49 699	53 591	74 942	49 347	25 595
Overige materieel	158 958	163 077	171 321	213 322	194 280	187 709	6 571
7.2 Koersverschillen	21 517	0	7 612	679	0	0	0
Ontvangsten	68 993	54 434	56 147	28 682	59 214	31 671	27 543
7.10 Diverse ontvangst	68 993	41 696	56 147	28 682	46 536	31 671	14 865
7.11 Koersverschillen	0	12 738	0	0	12 678	0	12 678

Verplichtingen

Voor de verantwoording van de verplichtingen voor de apparaatsuitgaven werd door het ministerie van Buitenlandse Zaken in voorgaande jaren art. 2.14, lid 3 van de Comptabiliteitswet 2016 (de zg. 'V=K methode') toegepast, echter niet in alle gevallen juist. In de praktijk betekende deze methode dat de totale aangegane verplichtingen binnen dit artikel, voor één specifiek jaar overeenkwamen met de totale kasuitgaven voor dat jaar. Deze verplichtingenstand was niet gelijk aan de verplichtingenstand in de administratie. Doordat verplichtingen op artikel 7 (apparaat) in voorgaande jaren gedeeltelijk ten onrechte extracomptabel in de jaarrekening gelijk gesteld zijn aan de kasuitgaven worden bij het verantwoorden van de verplichtingen voor artikel 7, vanaf dit jaarverslag, de verplichtingen gelijk gesteld aan de verplichtingenstand in de administratie.

In de [Decemberbrief](#) is aangegeven dat de verplichtingen in 2023 iets hoger uitvallen dan verwacht. De stijging zit onder meer in hogere verplichtingen voor de ICT activiteiten. Verder zijn er verplichtingen aangegaan voor crisis-situaties die nog niet eerder bekend waren. Daarnaast zijn er nog meerjarige contracten afgesloten voor de reiskostenvergoedingen.

Uitgaven

Personele uitgaven:

- Zoals toegelicht in [de eerste suppleaire begroting](#), stijgen de personele uitgaven voor zowel het personeel in Nederland als op de posten. Deze meerjarige stijging is hoofdzakelijk gefinancierd met de coalitieakkoord middelen en komt door de intensivering en de loon-, prijs- en koersontwikkeling. Verder worden de uitgaven m.b.t. de loon- en prijsontwikkeling gefinancierd vanuit de voorziening binnen de HGIS. Een deel van

de personele groei is ook gefinancierd met een begrotingsoverboeking vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor functies bij de Hoofddirectie Consulaire- en Visumzaken (HDCV).

- De uitgaven voor externe inhuur zijn gestegen vanwege o.a. inhuur op formatie, oftewel reguliere functies die om uiteenlopende redenen tijdelijk extern moeten worden ingevuld. Dit is toegelicht in de [Decemberbrief](#). Bij de opmaak van de Decemberbrief is er onvoldoende rekening gehouden met de externe inhuur voor ICT- en consulaire zaken.
- De uitgaven voor het overige personeel werden in het verleden niet geraamd in de Ontwerpbegroting, maar achteraf vastgesteld op basis van de daadwerkelijk gerealiseerde uitgaven. Dit verklaart de mutatie en kent meerdere redenen. Het overige personeel betreft geen homogene uitgaven, maar bevat uitgaven met betrekking tot o.a. de reiskosten buitenland, verhuizingen, onderwijskosten voor de kinderen van het uitgezonden personeel, reiskosten evacuaties en detacheringen. De diversiteit en het vaak incidentele karakter van deze uitgaven bemoeilijken accurate ramingen. In het vervolg worden deze uitgaven wel begroot.
- Bij ambtelijk personeel is onderuitputting op jaarbasis grotendeels gerelateerd aan de intensivering. De budgettoewijzing uit hoofde van intensivering is feitelijk een voorfinanciering voor de extra functies, waarbij de realisatie als gevolg van de feitelijke bezettingsgroei slechts ten dele plaatsvindt. Dit heeft twee oorzaken. In de eerste plaats leidt (externe) werving tot onderuitputting gedurende het jaar vanwege de doorlooptijd tussen werving en aanstelling. Dit effect kan meerjarig worden indien krapte op de arbeidsmarkt snelle functievervulling bemoeilijkt. In de tweede plaats leidt interne werving tot doorstroom, niet tot instroom.

Materiële uitgaven:

- De uitgaven aan ICT zijn iets lager uitgevallen dan in de begroting was geraamd. Dit ondanks de toevoeging van loon- en prijsbijstelling. Dat is in [de eerste suppleaire begroting](#) toegelicht.
- De uitgaven aan SSO's (Shared Service Organisaties) zijn ten opzichte van de vastgestelde begroting meer toegenomen dan verwacht, vanwege hogere bijdragen aan onder meer SSC-ICT. Dit heeft onder meer te maken met zowel tarief- als volumestijgingen. Verder is ook loon- en prijsbijstelling toegekend, zoals toegelicht in [de eerste suppleaire begroting](#). Daarnaast zijn er vervangingsuitgaven vanwege Life Cycle Management (LCM). Dit is ook beschreven in [de Decemberbrief](#).
- Op het gebied van overig materieel is er een onderrealisatie te zien. Het grootste gedeelte hiervan is reeds in [de tweede suppleaire begroting](#) toegelicht. Dit komt grotendeels door vertragingen op het gebied van huisvestingsprojecten. Deze middelen worden doorgeschoven naar komende jaren. In onderstaande tabel is dit duidelijk gemaakt. Dit budget is nodig om opvolging te geven aan de huisvestingsstrategie van het ministerie om de huisvestingsportefeuille doelmatig, duurzaam, veilig en toekomstbestendig te maken.
- Naast de mutaties voor huisvesting worden in [de Decemberbrief](#) voor 'Overig materieel' een aantal andere mutaties genoemd. Voor de crisis in Soedan zijn er (evacuatie) kosten gemaakt. Verder stijgen de kosten voor de bedrijfsvoering onder meer door gestegen reiskosten. De kosten voor het systeem voor de registraties van de dienstreizen vallen hoger uit dan begroot. Tot slot vallen de beveiligings- en facilitaire kosten lager uit.

- Doordat niet alle functies vanuit de intensiveringmiddelen zijn ingevuld zijn (ook) de aanverwante kosten lager uitgevallen. Verder zijn aantal verwachte facturen en betalingen niet meer gedaan in 2023.

Ontvangsten

In [de tweede suppleaire begroting](#) is al een stijging aangegeven van de ontvangsten in 2023. Deze ontvangsten hebben betrekking op verkopen van vastgoed in het buitenland in 2022. Deze ontvangsten zijn gebruikt om investeringen te realiseren binnen de kaders van de huisvestingsstrategie.

De [begroting van Buitenlandse Zaken](#) werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de zgn. corporate rate). Deze koers wordt gelijktijdig met de presentatie van de begroting vastgesteld. Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar echter een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat er een saldo. In [de Decemberbrief](#) is dit al aangegeven. Uiteindelijk is het een meevalller van EUR 12,7 miljoen geworden.

I: Huisvesting

Doel van het huisvestingsbeleid van BZ is om ambassadekantoren waar mogelijk duurzaam, doelmatig, veilig en toekomstbestendig in te richten ter ondersteuning van de modernisering van de diplomatie. Panden worden afgestoten, aangeschaft of verbouwd conform de huisvestingsvisie en rekening houdend met de duurzaamheidsdoelstellingen die voortvloeien uit het Parijs Akkoord.

Teneinde de gewenste slagen te kunnen maken is in 2013 een middelenafspraak overeengekomen tussen BZ en Financiën (het zogenaamde '*Huisvestingsfonds*'). Deze afspraak is in vergelijkbare vorm in 2019 verlengd tot en met 2025. Daarbij is afgesproken dat ontvangsten uit de verkoop van onroerend goed in het buitenland in latere jaren kunnen worden ingezet voor investeringen die samenhangen met de voorgenomen aanpassingen in de huisvesting in het buitenland en de verduurzaming van de huisvestingsportefeuille.

Zoals toegezegd tijdens het Wetgevingsoverleg op 12 juni 2017 over het jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 2016 is hieronder een overzicht opgenomen van de onroerend goed mutaties die gemoeid zijn met de middelenafspraak van de afgelopen vijf jaar. De uiteindelijke opbrengsten van verkoop zijn onder meer afhankelijk van de vastgoedmarkt in de betreffende landen. Op 31 december 2023 was het saldo voor investeringen EUR 28,9 miljoen. Vastgoed investeringen en/of aankopen zijn verricht in 2023 voor EUR 20,8 miljoen en voor EUR 10,0 miljoen aan vastgoed is verkocht in 2023.

Tabel 13

Tabel 14 Overzicht mutaties middelenafspraak

Bedragen x EUR 1 miljoen	2019	2020	2021	2022	2023
Stand aanvang begrotingsjaar	3,6	26	4,2	33,7	39,7
Opbrengsten	37,8	5,4	34,7	62,8 ¹	10,0
Investeringen en/of aankopen	15,4	27,2	5,2	56,8	20,8
Stand einde van het begrotingsjaar	26	4,2	33,7	39,7	28,9

¹ Dit betreft voor EUR 60 miljoen een kasschuf.

- 2018: Inkomsten uit verkoop van panden in Bogota, Port of Spain en Rabat. Investeringen in o.a. Bamako, Kabul, Juba en Tunis
- 2019: Gerealiseerde verkopen en uitgaven in diverse panden conform masterplan: verkopen in o.a. Londen, Khartoum en uitgaven ten behoeve van huisvesting in Jakarta, Juba, Bagdad en Kaboel.
- 2020: De verwachte verkopen in o.a Lima, San Jose en Kiev zijn gerealiseerd. Andere verkopen zijn vertraagd door COVID-19. Investeringen in o.a. Washington, Rabat en Ankara.
- 2021: Gerealiseerde verkopen en uitgaven in diverse panden conform de meerjarenplanning: verkoop in Seoul. Investeringen o.a. in Sydney, Caracas, Atlanta, Bangalore en wereldwijd veiligheidsproject
- 2022: Inkomsten uit verkoop van o.a. pand in Lagos. Daarnaast is er budget toegevoegd middels een kasschuif vooruitlopend op toekomstige ontvangsten. Investeringen hebben plaatsgevonden conform de meerjarenplanning in Brussel, Londen, Milaan en Beiroet.
- 2023: Geen verkopen, wel opbrengsten van eerdere jaren. Investeringen in o.a. aankoop residentie Kopenhagen, verbouwing residentie Beiroet, nieuwe kanselarij Jerevan, verbouwing Washington en renovatie residentie Parijs.

II: Kengetallen personeel

Tabel 14

Tabel 15 Kengetallen Personeel

Personeel	realisatie 2023	realisatie 2022
Loonkosten departement		
Gemiddelde bezetting (fte)	2.771	2.580
Gemiddelde prijs (EUR)	102.521	97.044
Toegelicht begrotingsbedrag (x EUR 1.000)	284.086	250.374
Loonkosten posten		
Gemiddelde bezetting (fte)	788	768
Gemiddelde prijs (EUR)	120.953	116.794
Toegelicht begrotingsbedrag (x EUR 1.000)	95.311	89.698
Totaal loonkosten ambtelijk personeel (A)		
Gemiddelde bezetting (fte)	3.559	3.348
Gemiddelde prijs (EUR)	106.602	101.575
Toegelicht begrotingsbedrag (x EUR 1.000)	379.397	340.072
Vergoedingen uitgezonden personeel (B)		
Gemiddelde bezetting (fte)	788	768
Gemiddelde prijs (EUR)	97.666	91.083
Toegelicht begrotingsbedrag (x EUR 1.000)	76.960	69.952
Loonkosten lokaal personeel (C)		
Gemiddelde bezetting (fte)	2.040	2.039
Gemiddelde prijs (EUR)	66.006	59.829
Toegelicht begrotingsbedrag (x EUR 1.000)	134.655	121.972
Totaal loonkosten (A-C) (x EUR 1.000)	591.013	531.996

Toelichting:

De gemiddelde bezetting op het departement nam in 2023 met ruim 210 fte toe, merendeels op het departement in Den Haag.

De loonkosten ambtelijk personeel stegen in 2023 uit hoofde van afspraken in de CAO rijk en door loonontwikkeling als gevolg van het feit dat door de toename van de bezetting ook de gemiddelde loonkosten stegen.

De loonkosten lokaal personeel stegen in 2023 door loonaanpassingen (gebaseerd op loononderzoeken via de markersystematiek) en een in 2023 geïntroduceerde tijdelijke inflatoetoeslag.

Er is ook altijd sprake van koerseffecten door periodieke aanpassingen van interne omrekenkoersen (corporate rates) voor loonbestanddelen die in vreemde valuta worden uitbetaald.

6. Bedrijfsvoeringsparagraaf

Deze paragraaf gaat in op de bedrijfsvoeringvraagstukken die zich gedurende het begrotingsjaar 2023 hebben voorgedaan en waarvan de informatieverstrekking voor het inzicht en de oordeelsvorming door de Tweede Kamer van belang is. Op basis van de Rijksbegrotingsvoorschriften informeren wij u over onder meer risico's van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O), fraude en corruptie, verduurzaming van de BZ-organisatie en informatiebeveiliging.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) besteedt op een gestructureerde wijze aandacht aan de bedrijfsvoering. Via de interne planning- en controlcyclus waaronder de begrotings- en jaarplancylus en de Integrale Monitor Bedrijfsvoering bewaakt BZ of de doelstellingen op doelmatige en rechtmatige wijze worden gerealiseerd. Waar nodig wordt bijgestuurd.

Paragraaf 1: Uitzonderingsrapportage

Rechtmatigheid

De begrotingsuitvoering is over 2023 binnen de rapporteringstoleranties gebleven, met uitzondering van de tolerantie die betrekking heeft op de verplichtingen op het artikel 4. Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden en op het artikel 7. Apparaat.

De overschrijdingen zijn veroorzaakt door het niet volledig (kunnen) naleven van de Europese aanbestedingsregels. De organisatie zag zich hier overigens bij enkele zaken die het betrof toe genoodzaakt omwille van de continuïteit en doelmatigheid van de bedrijfsvoering.

Tabel 15 Overschrijdingen art. 5.4. En 5.7

(1)Rapporterings-tolerantie	(2)Verantwoord bedrag in EUR (omvangsbasis)	(3)Rapporterings-tolerantie voor fouten en onzekerheden in EUR	(4)Bedrag EUR	(5)Bedrag aan fouten in onzekerheden in EUR	(6)Bedrag aan fouten en onzekerheden in EUR	(7)Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag
Verplichtingen art. 4	68.928.000	6.892.800	10.627.422	0	10.627.422	15,4%
Verplichtingen art. 7	1.067.724.000	53.386.200	34.652.915	0	34.652.915	-

Bij de controle van artikel 7 is een statistische steekproef gebruikt. In kolom 7 wordt daarom geen percentage toegelicht omdat de som van de meest waarschijnlijke fouten en onzekerheden (kolom 6) de rapporteringstolerantie (kolom 3) niet heeft overschreden. Het bedrag aan fouten voor artikel 7 kolom 4 en 6 is het gevolg van extrapolatie.

*Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie
Er zijn geen bijzonderheden te melden.*

Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering *Inkoop*

CDI heeft de Spendanalyse over 2020 – 2023 uitgevoerd en haar bevindingen per sleutel-indicator vastgelegd in de jaarlijkse In-Control-Verklaring. Op basis van de bevindingen concludeert CDI dat – het geheel overziende - over het afgelopen jaar sprake is geweest van een beheerste inkoop-uitvoering volgens de rijksbrede sleutel-indicatoren voor inkopen. Wel is aandacht nodig voor de juiste vastlegging van contracten van posten met een waarde groter en gelijk aan EUR 15.000. Gelet op de veelal korte looptijd van deze contracten is het getrouwheidsrisico ten

aanzien van de verplichtingenstand beperkt. In nadere overeenkomsten, afgesloten onder raamovereenkomsten, is veelal een optie tot verlenging opgenomen. Regelgeving schrijft voor dat deze optie voldoende wordt geduid. Dit gebeurde in 2023 niet voldoende consequent.

Overbruggingsovereenkomsten Categoriemanagement

Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is categoriemanager voor een aantal riksbrede raamovereenkomsten, waarvan er drie (Interim Management & Organisatieadvies en Financiële Adviesdiensten) in dit verslagjaar nog steeds waren verlengd middels een overbruggingsovereenkomst. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft dit toegelicht in de Bedrijfsvoeringsparagraaf van haar jaarverslag. Als gevolg daarvan worden de verplichtingen die op nadere overeenkomsten onder deze overbruggingsovereenkomsten worden aangegaan als onrechtmatig bestempeld. De raamovereenkomsten voor Financiële Adviesdiensten zijn per 3 april 2023 gereedgekomen en hebben tot rechtmatige contracten geleid. De her-aanbestedingen voor de overige raamovereenkomsten zijn vertraagd, als gevolg van juridische bezwaren en rechtszaken door inschrijvers. Voor Organisatieadvies verwacht het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat dat daarvoor eind februari 2024 de nieuwe contracten beschikbaar komen. Voor Interim Management is de lopende aanbesteding definitief ingetrokken en wordt met de nu ingezette maatregelen een rechtmatige oplossing medio 2024 voorzien. In het verslagjaar gaat het bij het ministerie van Buitenlandse Zaken om circa 1,45 miljoen euro.

Vastleggen verplichtingen

Het Ministerie heeft eind 2023 besloten – na bespreking met de Auditdienst Rijk – om de regel ‘verplichting=kas’, referente de regeling financieel beheer van het Rijk (artikel 21), niet meer integraal toe te passen op het artikel Apparaat in het jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De implementatie van het besluit bleek in de praktijk meer omhanden te hebben dan vooraf was ingeschat, waardoor dit besluit in de korte tijd die resterde niet foutloos kon worden geïmplementeerd. In 2024 zal het Ministerie verdere waarborgen inbouwen in het proces van de registratie van verplichtingen, zodat verplichtingen volledig, juist en navolgbaar zijn. Rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren worden opnieuw bezien.

Beheer vastgoed en huisvesting

Bij het opstellen van de jaarlijks door de Managementraad vastgestelde huisvesting-meerjarenprogrammering is voor het eerst de benodigde capaciteit van de verschillende specialistische onderdelen van DHF meegewogen. Verder is bij de prioritering van de projecten voor het eerst gebruik gemaakt van een wegingsmodel, waarin alle vastgoedprojecten langs een meetlat op basis van de vier strategische speerpunten uit de huisvestingsvisie worden gelegd. Dit wegingsmodel wordt nog meer in detail uitgewerkt.

De directie Huisvesting en Facilitaire Zaken (DHF) heeft in 2023 verder gewerkt aan de implementatie van de huisvestingsvisie en aan de versterking van de interne organisatie. De Algemene Rekenkamer heeft van de huisvesting van BZ een aandachtspunt gemaakt voor de komende periode. Mede naar aanleiding daarvan gaat DHF het reeds ingezette verbetertraject verder doorvoeren door middel van programmasturing, incl. de aanstelling als lid van het MT van een programmamanager, per 1 september 2023.

Huisvesting buitenland

In 2023 heeft DHF verder gewerkt aan een aantal grote (nieuwbouw) projecten, waaronder Brussel en Ankara. In onder meer Tallinn, Parijs en Jerevan zijn projecten opgeleverd en in Kopenhagen is een nieuwe residentie gekocht.

Huisvesting NL

Het aantal medewerkers dat op kantoor werkt, is bijna weer terug op het niveau van voor de COVID periode. De tijdelijke aanvullende beveiligingsmaatregelen op Rijnstraat 8 en in de Terminal Zuid, die mede onder druk vanuit de EU en de NAVO moesten worden ingevoerd, zijn zonder noemenswaardige problemen geïmplementeerd. Over het voornemen van het ministerie van BZK om de hele BZ-organisatie op termijn weer te huisvesten in hetzelfde gebouw, in een zgn. unilocatie, zal naar verwachting op korte termijn interdepartementale besluitvorming plaatsvinden, waarover het parlement zal worden geïnformeerd.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

Misbruik en oneigenlijk gebruik/externe fraude

In deze rapportage wordt misbruik en oneigenlijk gebruik (hierna: externe fraude) beschouwd als het opzettelijk handelen van externe partijen in de BZ-activiteiten cyclus waarbij gebruik wordt gemaakt van misleiding om een onrechtmatig of onwettig voordeel te verkrijgen. De minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de integrale bedrijfsvoering, met uitzondering van projectmatige beheersing van de activiteiten cyclus inclusief het beeld ten aanzien van externe fraude. Deze valt onder de verantwoordelijkheid van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Risico's op misbruik en externe fraude

BZ beschikt over beleid en procedurebeschrijvingen die zijn opgenomen in het Handboek Bedrijfsvoering Buitenlandse Zaken (HBBZ). Volgens afspraak worden vermoedens en gevallen van fraude en corruptie door derden in de activiteiten cyclus van BZ gemeld bij het Expertisecentrum Malversaties (ECM) van het ministerie.

Meldingen externe fraude

In 2023 zijn 4 vermoedens van externe fraude en corruptie rond BZ-projecten en -programma's gemeld bij ECM (ter vergelijking: in 2022 waren dit er 7). Meer gedetailleerde informatie hierover is opgenomen in de bijlage 'Misbruik en oneigenlijk gebruik' van het jaarverslag Buitenlandse Zaken 2023. Meer informatie ten aanzien van (vermoedens van) misbruik en oneigenlijk gebruik rond BHOS activiteiten is opgenomen in de bijlage 'misbruik en oneigenlijk gebruik' van het jaarverslag van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2023.

Analyses van ECM over 2023 tonen een aantal primaire risico's ten aanzien van door BZ gefinancierde activiteiten

- Het stelen of misbruiken van goederen binnen een partij.
- Misbruik en oneigenlijk gebruik bij contracten en aanbestedingen, bijvoorbeeld het leveren van inferieure kwaliteit van goederen of diensten, of het manipuleren van het biedingsproces.
- Corruptie, bijvoorbeeld in de vorm van belangenverstrengeling of het omkopen van mensen die werken bij een gecontracteerde partij.

Dergelijke zaken komen primair aan het licht door melders, audits, reguliere reviews en reguliere financiële rapportages. Dit benadrukt het belang van goede controlesystemen (bij contractpartners) en mogelijkheden tot het anoniem en veilig kunnen melden bij betrokken partijen. Om preventie van misbruik en oneigenlijk gebruik in de activiteitencyclus te stimuleren is in 2023 verder ingezet op:

- Vergroten en op peil houden van bewustzijn en kennis binnen de organisatie, o.a. door voortzetten van de cursus 'risicomanagement in de activiteitencyclus', het bijwerken van de 'fraud awareness alert' en het delen van trends en analyses.
- Versterken van internationale informatie- en kennisuitwisseling ten aanzien van detectie en preventie van misbruik en oneigenlijk gebruik.
- Steekproefsgewijs controleren van de door BZ gemaakte risico-inschatting en appreciatie voorafgaand aan activiteiten en het bieden van feedback hierop indien nodig.

Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Informatiehuishouding

Als onderdeel van het rijksbrede programma 'Open Overheid' is in 2023 vanuit het Actieplan Informatiehuishouding BZ verder gewerkt aan de verbetering van de informatiehuishouding van BZ. Zo is eind 2023 een geactualiseerde versie van het Actieplan in conceptvorm afgeleverd. Hierin is onder andere een organisatie-breed traject gedefinieerd, gericht op kwaliteitsverbetering middels uitgebreide ondersteuning van BZ-medewerkers bij het gebruiken en inrichten van de informatiehuishouding in de vernieuwde SharePoint-omgeving.

Verder participeert BZ in de rijksbrede implementatietrajecten voor e-mailarchivering en chatarchivering. Implementatie van de hiervoor op te leveren generieke voorzieningen binnen de BZ-organisatie vindt naar verwachting plaats in 2024. Voor de informatievoorziening van BZ is SSC/ICT een belangrijke dienstverlener. BZ heeft moeten vaststellen dat de specifieke behoeften van BZ niet goed kunnen worden ingevuld in een *shared service* achtige setting, zoals die door SSC ICT wordt geboden. Daarom heeft BZ in 2023 besloten om de huidige inrichting van de IT-dienstverlening te gaan heroverwegen. Dit proces zal in 2024 worden gestart.

In 2023 is daarnaast een belangrijke stap gezet in de formatieve uitbreiding van functies binnen de informatiehuishouding. Naast de werving van vijf nieuwe Functionarissen Informatiehuishouding en een nieuw plaatsvervangend hoofd van het cluster Informatiemanagement loopt de werving van 10 extra functionarissen door. Echter dit laatste wordt bemoeilijkt door krapte op de arbeidsmarkt voor dit vakgebied.

Ten slotte zijn in 2023 twee belangrijke instrumenten voor de inrichting van de informatiehuishouding opgeleverd, te weten een nieuwe selectielijst waarin de bewaartermijnen van BZ-informatie zijn vastgelegd en een nieuwe versie van de Beheersregeling BZ, waarin de verantwoordelijkheden met betrekking tot informatiemanagement binnen de BZ-organisatie zijn benoemd.

Informatiebeveiliging

Voor Informatiebeveiliging (IB) stond voor 2023 o.a. op de planning het opleveren van een IB Dashboard, met daarin de status van alle kritieke en niet-kritieke informatiesystemen wat betreft risico's en maatregelen. Door reguliere werkzaamheden, andere prioriteiten en capaciteitsissues is het in 2023 niet gelukt te rapporteren over niet-kritieke systemen en zal

dat in 2024 de benodigde aandacht krijgen. In 2023 is besloten om de vragenlijst Informatiebeveiliging & Privacy aan te passen naar een Informatiebeveiligingsbeeld per post en met als doel meer risicogericht rapporteren over IB&P. Met genoemde aanpassing in het proces kan BZ een beter en specifieker beeld geven van de risico's, incidenten en dreigingen die per post gelden. Ook dit onderdeel zal in 2024 in gang gezet worden.

Het Plan van Aanpak m.b.t. toegang tot BZ-informatie voor fase 1 (2023 tot medio 2024) is in 2023 vastgesteld en is de uitvoering van de activiteiten opgestart. Tenslotte is de implementatie van het beleid ten aanzien van «logische toegangsbeveiliging» en «logging en monitoring» in gang gezet.

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

Begin 2023 is een AVG Werkplan 2023 – 2024 opgesteld. Wegens capaciteitsproblemen zijn de tweedelijnswerkzaamheden in 2023 slechts in beperkte mate uitgevoerd. De meeste prangende aspecten op het gebied van gegevensbescherming zijn opgepakt door het Information Security Centre (iSC). Met de aanstelling van een Functionaris Gegevensbescherming (FG) en plaatsvervangend FG (PlvFG) is de toezichtfunctie m.b.t. privacy weer ingevuld.

Door de ADR is aandacht gevraagd voor het AVG-Verwerkingsregister, aangezien meer dan de helft van de verwerkingen incompleet dan wel niet vastgesteld zijn. Daarbij onderkent BZ dat de functionaliteit van het verwerkingsregister niet voldoet. De wens vanuit BZ is om een AVG Managementsysteem aan te schaffen, opdat het management beter in staat is om te sturen. Echter dit is een lang traject en door bovengenoemde capaciteitsproblemen worden deze werkzaamheden pas in 2024 opgepakt.

Eind 2022 zijn de BZ Vragenlijsten Informatiebeveiliging en Privacy ingevuld door directies en de posten. Vanwege onvolledige bronnen gaven de rapportages niet altijd het juiste beeld, zodat in 2023 is besloten de vragenlijst in de huidige vorm te vervangen door een meer risicogerichte rapportage IB&P. De verwachting is dat deze vernieuwde rapportage in 2024 geïmplementeerd zal worden. Mede op advies van de ADR zijn de privacygerelateerde werkzaamheden van de uitgezonden functionarissen Informatiemanagement en ICT-beveiliging die op een geselecteerd aantal posten werken opgenomen in de functiebeschrijving.

De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft BZ begin 2022 een boete en last onder dwangsom opgelegd voor het onvoldoende waarborgen van de beveiling van de verwerking van persoonsgegevens in de applicatie NVIS en het ontoereikend informeren van betrokkenen (in strijd met de artikelen 32, tweede lid, respectievelijk 13, eerste lid, aanhef en onder e, AVG). De AP heeft bij brief van 21 maart 2023 bevestigd dat de door BZ geïmplementeerde en nog voorziene verbeteringen van de beveiling van de verwerking van persoonsgegevens adequaat zijn en dat daarmee aan beide bevindingen volledig is tegemoetgekomen. Voorts had de AP op 20 oktober 2022 verzocht om informatie over het gebruik van ‘Informatie Ondersteund Beslissen’ (IOB) in de vorm van de ‘Buitenlandse Zaken Analyse Omgeving’ (BAO) in het beoordelingsproces bij aanvragen voor visa kort verblijf, m.n. over de manier waarop bij de profilering door een algoritme gebruik wordt gemaakt van het aspect nationaliteit. Op basis hiervan heeft de AP op 21 september 2023 een formeel onderzoek naar de werking van IOB/BAO aangekondigd, in het bijzonder wat betreft de rechtmatigheid van de verwerking van persoonsgegevens daarin. In het kader van dit onderzoek is uitgebreide documentatie aan de AP verstrekt en heeft

de AP met een aantal betrokken medewerkers van BZ-interviews gehouden. Het is nog niet duidelijk wanneer de AP het eindrapport gereed zal hebben. De Functionaris Gegevensbescherming van BZ heeft de appreciatie van de implicaties van de uitkomsten in het toezichtplan voor 2024 opgenomen.

Fraude en Corruptie

Fraude en Corruptierisico's

Naast fraude door derden, heeft de eerste en tweede lijn van BZ een verantwoordelijkheid in het voorkomen en tijdig detecteren van interne fraude en corruptie, gepleegd door BZ-medewerkers. Onderstaande rapportering ziet primair op de belangrijkste materiële interne risico's van BZ op terreinen als onvolledig verantwoorden van ontvangsten door het frauduleus verstrekken van reisdocumenten en/of het beïnvloeden van de prijs bij de verkoop van vastgoed voor eigen winst, het verrichten van ongeautoriseerde betalingen, doorbreken van interne beheersmaatregelen door het management, onrechtmatig onttrekken van contant geld en waardevolle goederen zoals kunst en het inkoop- en aanbestedingsproces van hoog-risicoposten.

BZ heeft een werkend stelsel van interne beheersingsmaatregelen die zijn gericht op het mitigeren van risico's op het terrein van interne fraude en corruptie. Zo voert BZ op halfjaarlijkse basis een totaal omspannende verbandscontrole uit op de ontvangsten van reisdocumenten en visa. In de keten van factuurverwerking tot en met betalen zijn waarborgen als het vier-ogen-principe ingebouwd om te voorkomen dat ongeautoriseerde betalingen plaatsvinden. Met de verbijzonderde interne controles wordt steekproefsgewijs gecontroleerd of de juiste functiescheiding consequent wordt toegepast. In 2024 wordt de integraliteit van het proactief identificeren en beheersen van fraude- en corruptierisico's verder verbeterd op basis van acties die in 2023 zijn gestart. Zo zijn er twee sessies georganiseerd voor de bedrijfsvoeringsdirecties waarbij gebruik werd gemaakt van het instrument Toolbox Fraude en Corruptie, rijksbreed beschikbaar gesteld door de Auditdienst Rijk.

In 2023 hebben heeft interne fraude en corruptie zich in beperkte mate voorgedaan:

- Op een van de posten is door een lokale medewerker fraude gepleegd met kasgeld en simkaarten. De schade bedraagt ca. EUR 20.000. De medewerker is ontslagen.
- Op een andere post is door een lokale medewerker een cheque geïnd die bestemd was voor de post i.v.m. een sponsorbijdrage. De medewerker is na ontdekking onderwerp van onderzoek geweest, met als uitkomst ontslag. Het geld is door de medewerker teruggestort in de kas.
- Op een van de posten zijn bij een evacuatie kassen verloren gegaan en vermoedelijk in verkeerde handen terechtgekomen. Er is proces-verbaal opgemaakt voor een totaalbedrag van EUR 109.151,93.

Paragraaf 2: Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

Wet Open Overheid

Er is bij de hele Rijksoverheid sprake van een toename van het aantal (omvangrijke) verzoeken tot openbaarmaking. Sinds september 2022 geldt actieve openbaarmaking van de beslisnota bij ieder Kamerstuk. Daarnaast worden rijksbreed stappen gezet op het gebied van actieve openbaarmaking van andere categorieën documenten in 2024. Bij BZ was er naast behoefte aan juridisch advies over openbaarmaking ook behoefte aan capaciteit bij het voldoen aan verzoeken om informatie op grond van de Woo en artikel 68 van de Grondwet. Daarom is in 2023 binnen BZ de Directie

Open Overheid (DOO) ingericht. Deze directie heeft tot doel om vanuit het ministerie van Buitenlandse Zaken en in het belang van het democratisch proces bij te dragen aan een open overheid.

ICT-projecten

Front Office Back Office

Het project FOBO (Front Office Back Office) heeft tot doel consulaire klanten moderne dienstverlening te bieden en de afhandeling van visum-aanvragen te digitaliseren wat moet leiden tot een efficiënter en effectiever visumproces. Het frontoffice, bestaande uit een digitaal loket voor visum-aanvragen, is al enige tijd operationeel. Onder de naam EIDOS is in het Rijks ICT-dashboard het nieuwe backofficesysteem geregistreerd om Schengen- en Caribische visumaanvragen digitaal te kunnen verwerken. De applicatie voor het digitaal verwerken van de Caribische visumaanvragen is al operationeel. Begin 2024 zal de implementatie van de applicatie voor het digitaal verwerken van Schengen visumaanvragen starten.

Paragraaf 3: Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

Personneelsbeleid

Evaluatie HR-beleid

In 2023 werd door de Secretaris-Generaal de opdrachtbevestiging aan de Auditdienst rijk (ADR) verleend voor het uitvoeren van een evaluatie van het BZ HR-beleid. Deze evaluatie heeft vooral betrekking op de verdeling van de rollen, taken en verantwoordelijkheden tussen medewerker, leidinggevende en personeelsdienst en de werking van het overplaatsingssysteem. Begin 2024 zal het concept ADR-rapport worden gedeeld met BZ.

Integriteit, veilige werkomgeving, diversiteit en inclusie

Een (sociaal) veilige werkomgeving, integer gedrag en diversiteit & inclusie (hieronder afgekort tot D&I) zijn belangrijke waarden voor het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ).

Na de publicatie van de Verkenning Racisme in 2022 volgde in januari 2023 de publicatie van de resultaten van een - eveneens extern onderzoek naar de meldingsbereidheid van BZ-medewerkers t.a.v. integriteitsschendingen en grensoverschrijdend gedrag. Hieruit bleek dat er verschillende factoren zijn die belemmerend zijn voor het doen van meldingen. De opvolging van de aanbevelingen uit beide rapporten wordt gecoördineerd door een hoogambtelijke stuurgroep Steering Against Racism Together (START) die nauw samenwerkt met de Klankbordgroep Diversiteit, Inclusie en Sociaal veilige werkomgeving (KDIS). Hierbij worden drie sporen gevolgd: 1) inzetten op brede erkenning en bewustwording van het probleem met als doel het gaan inzetten van een structurele cultuurverandering, 2) het verbeteren en vereenvoudigen van de mogelijkheden om incidenten te melden en op te volgen, en 3) het bouwen aan een organisatie waarin voor racisme geen ruimte is. In dat kader consulteerden leden van de Bestuursraad regelmatig collega's om onder andere het tegengaan van racisme te bespreken. De Bestuursraad heeft de handreiking «respectvolle relaties» opgesteld om bij te dragen aan een organisatie vrij van racisme en discriminatie.

Gedurende 2023 zijn aanzienlijke structurele veranderingen in gang gezet, waarbij de initiële focus lag op het aanpassen van procedures, (HR)-processen en meldingsstructuren. Op deze wijze is gewerkt aan het creëren van de randvoorwaarden voor de noodzakelijke cultuurverandering binnen de organisatie. Zo werd een 'veilige werkomgeving, D&I en racisme' een verplicht onderwerp in personeelsgesprekken. Ook in MTO, wervings-, -selectie-, onboarding- en doorstroomprocessen wordt expliciet aandacht

besteed aan deze onderwerpen. Bovendien zijn D&I en sociale veiligheid nu onderdeel van de planning- en controlcyclus; directies en posten moeten in hun jaarplannen concrete doelstellingen hierover opnemen. De hoofddirectie personeel en organisatie heeft daarnaast gewerkt aan versterking van communicatie over de overplaatsingsrondes, melding gemaakt van de (Rijksbrede) verplichting een *unconscious bias* training te volgen voor eenieder die deel uitmaakt van een selectiecommissie en is er een extra training «Inclusief werven en selecteren» ontwikkeld ter bewustwording en voorkoming van vooringenomenheden tijdens selectieprocessen (als aanvulling op de *unconscious bias training*). De HR selecteurs hebben deze training al gevolgd in 2023 en in 2024 wordt de training breder opengesteld. Tot slot wordt een methode ontwikkeld voor het gestructureerde voeren van exitgesprekken (integraal uitstroombeleid).

De Gedragscode Integriteit voor BZ is vastgesteld en gepubliceerd. Op het gebied van een sociaal veilige werkomgeving werd de training Speaking Up! ontwikkeld om met name omstanders te helpen zich uit te spreken als zij ongewenst of grensoverschrijdend gedrag signaleren. Het netwerk van BZ-vertrouwenspersonen is verder geprofessionaliseerd, onder meer door benoeming van een coördinator netwerk vertrouwenspersonen BZ en het advies- en meldpunt integriteit is versterkt, onder meer door toevoeging van twee risico-analisten integriteit. Ook werd een externe klachtencommissie ongewenste omgangsvormen ingesteld, waardoor het gemakkelijker werd om over ongewenst gedrag in gesprek te gaan én om een melding of formele klacht te doen. Gestart werd met het halfjaarlijks publiceren van geanonimiseerde overzichten van meldingen bij het advies- en meldpunt integriteit. De Algemene Rekenkamer startte in 2023 een Rijksbreed onderzoek naar het integriteitsbeleid waarbij onder meer een enquête onder de BZ medewerkers werd uitgezet.

Deze in gang gezette aanpassingen gingen in 2023 steeds gepaard met een zichtbare (bestuurlijke) inzet om de gewenste cultuurverandering aan te jagen. Vanuit de bestuursraad werd de norm van een organisatie waarbinnen geen plaats is voor racisme en discriminatie consistent uitgedragen. Met regelmaat werden organisatie-brede townhalls georganiseerd waarbij medewerkers met leden van de bestuursraad in gesprek konden gaan en werd op teamniveau gebruik gemaakt van aangeboden gespreksbegeleiding en deskundigheid op het gebied van diversiteit, inclusie, en sociale veiligheid zodat deze thema's actief geagendeerd worden. Het onderwerp racisme kwam daarbij steeds aan bod. Ook in de komende jaren zal actieve inzet nodig blijven om de gewenste cultuurverandering structureel te verankeren binnen Buitenlandse Zaken.

I-portfolio

Vervanging Bedrijfsvoeringsysteem (VBS)

Het project VBS heeft tot doel een nieuw bedrijfsvoeringssysteem te implementeren. Dit systeem bestaat uit een maatwerkapplicatie voor de ondersteuning van de begrotings- en jaarplancyclus (BMS) en SAP S4/Hana voor de ondersteuning van de financiële kernprocessen.

BMS is conform planning bij aanvang van de nieuwe cyclus medio 2023 succesvol in gebruik genomen.

Voor de in gebruik name van SAP zijn vorig jaar alle benodigde voorbereidingen getroffen. De doorlooptijd van de realisatie van de technische koppelingen is tegen gevallen. Dit werd veroorzaakt door met name de beperkte beschikbaarheid van resources bij SSC-ICT. Om de live-gang niet negatief te beïnvloeden, zijn voor de wijze van aanloggen en de e-mailfunctionaliteit tijdelijke oplossingen getroffen. Op respectievelijk 18 december

en 2 januari heeft de stuurgroep positief besloten met betrekking tot het go/no-go moment. Op 2 januari 2024 is SAP volgens planning succesvol in gebruik genomen.

MAC/IMPACT

Het meerjarige project Modernisering Activiteitencyclus (MAC) richt zich op het stroomlijnen van werkprocessen rond het beheer van activiteiten – waaronder ontwikkelingssamenwerking – die door externe partijen worden uitgevoerd. Ter ondersteuning van de verschillende werkprocessen is de applicatie IMPACT in ontwikkeling. In 2023 heeft de brede uitrol van de functionaliteit voor de beoordelings- en commiteringsfase (januari) en de monitoringsfase (juni) plaatsgevonden. Medio januari is de functionaliteit voor betalingen en de integratie met het financiële systeem (SAP S4/Hana) in gebruik genomen. Daarmee is het gebruik van de oude activiteiten-module in SAP beëindigd. Voor de benodigde flexibiliteit voor de ondersteuning van het proces, zijn de gebruikersrechten voor de niet-financiële processen ruim opgezet. Vanuit het risico van eventuele ongewenste functievermenging wordt in 2024 bezien of er maatregelen nodig zijn. De functionaliteit van IMPACT is nog niet uitontwikkeld. In 2024 worden zowel de nog ontbrekende zaken als ook gebruikerswensen opgepakt. Gezien de beperkte middelen is het niet mogelijk alles te realiseren en wordt steeds een afweging van nut en noodzaak gemaakt.

Departementale criscoördinatie

Met de oprichting van het DCC (Departementaal Crisis coördinatiecentrum) in 2022 lag in 2022 de focus vooral op versterking personele capaciteit en het opzetten van interne processen en protocollen. In 2023 vond intensivering plaats op gebied van crisisgereedstelling door het opleiden, trainen en begeleiden van simulatieoefeningen zowel op de posten als op het departement. In 2023 vonden diverse pre-crisisberaden plaats, die ertoe hebben geleid dat DCC drie grote crises coördineerde: de evacuatie Soedan (april 2023), de evacuatie Niger (juli 2023) en de repatriëring en overbrenging uit Israël en de Palestijnse gebieden (gestart in oktober 2023). Uit (voorlopige) interne evaluaties blijkt dat de criscoördinatie door DCC noodzakelijk wordt geacht door de betrokken posten en directies. Bovendien is de samenwerking met Defensie sterk geïntensiveerd en valt de meer proactieve externe communicatie over crises in goede aarde. Om voldoende budget voor -niet geraamde- riskosten te garanderen, heeft de Bestuursraad besloten tot het instellen van de budgetplaats ‘crisis’ bij de directie Veiligheid, Criscoördinatie en Integriteit (VCI).

Verduurzaming van de BZ-organisatie: Mission Sustainable

In 2023 is Mission Sustainable verdergegaan met het uitvoeren van de verschillende plannen van aanpak voor de uitvoering van het verduurzamings-programma van de BZ-bedrijfsvoering. Zo heeft BZ haar eerste duurzaamheidsverslag gepubliceerd over het rapportagejaar 2022 (inclusief een completere en accuratere CO₂-footprint) en heeft DHF het plan van aanpak voor de verduurzaming van het vastgoed afgerond. De CO₂-Prestatieladder is geïmplementeerd en sinds november 2023 is BZ officieel gecertificeerd op Trede 3 van de CO₂-Prestatieladder. Met betrekking tot de sociale kant van duurzaamheid is een start gemaakt met onderzoeken hoe leefbaar loon wordt toegepast binnen inkooptrajecten van facilitaire diensten binnen het postennet. Mobiliteit heeft in samenwerking met de BZ-brede projectgroep ‘Duurzaam Reizen’ een voorstel opgesteld om het reizen door BZ te verduurzamen. Medio 2023 is dit plan goedgekeurd en in de tweede helft van 2023 is Mission Sustainable begonnen met het creëren van bewustwording bij posten en directies rondom duurzaam reizen. Om

de bewustwording rondom duurzaamheid te vergroten zijn de ‘Walk Our Talk Awards’ (een prijs voor inspirerende collega’s en projecten die de duurzaamheidsambities van BZ uitdragen in de bedrijfsvoering) opgezet en uitgereikt tijdens de ambassadeursconferentie. Tevens is de ‘Walk Our Talk Support’ opgezet. Hierbij biedt Mission Sustainable EUR 5.000 aan posten om externe expertise in te huren voor ondersteuning bij de ontwikkeling van duurzame initiatieven. Gerelateerd aan de circulaire economie doelstelling zijn in samenwerking met DHF zeven pilotprojecten gestart die informatie opleveren om een BZ-brede strategie voor een circulaire economie vorm te geven. Het doel is om tegen eind 2024 een volledig uitgewerkte strategie te presenteren. In 2024 volgt een voorstel hoe ook in de beleidsuitvoering van BZ aandacht voor duurzaamheid kan worden geborgd.

C. JAARREKENING

7. Departementale verantwoordingsstaat

Tabel 16 Departementale verantwoordingsstaat 2023 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) (Bedragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting			(2) Realisatie			(3) Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting		
	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten
	TOTAAL	13 360 878	13 113 330	2 785 406	12 433 022	12 145 555	1 339 955	- 927 856	- 967 775
Beleidsartikelen	12 378 464	12 130 916	2 753 735	11 365 298	11 131 806	1 280 741	- 1 013 166	- 999 110	- 1 472 994
1 Versterkte internationale rechtsorde	118 618	145 345		122 419	154 776		3 801	9 431	
2 Veiligheid en stabiliteit	373 705	367 746	1 000	317 139	337 879	5 572	- 56 566	- 29 867	4 572
3 Effectieve Europese samenwerking	11 829 046	11 557 597	2 708 961	10 856 812	10 566 313	1 197 200	- 972 234	- 991 284	- 1 511 761
4 Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden	57 095	60 228	43 774	68 928	72 838	77 969	11 833	12 610	34 195
Niet-beleidsartikelen	982 414	982 414	31 671	1 067 724	1 013 749	59 214	85 310	31 335	27 543
5 Geheim	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6 Nog onverdeeld	60 465	60 465		0	0		- 60 465	- 60 465	
7 Apparaat	921 949	921 949	31 671	1 067 724	1 013 749	59 214	145 775	91 800	27 543

De verplichtingen opgenomen in de bovenstaande tabel vormen een weergave van alle aangegeven verplichtingen en bijstellingen daarop. In de negatieve bijstellingen die samenhangen met verplichtingen uit voorgaande jaren is geen sprake van een omvang van EUR 30 miljoen of meer.

8. Saldibalans per 31 december 2023 en toelichting begroting Buitenlandse Zaken (V)

Tabel 17 Saldibalans per 31 december 2023 (bedragen x € 1.000)

Activia	31-12-2023	31-12-2022	Passiva	31-12-2023	31-12-2022
Intra-comptabele posten					
1 Uitgaven ten laste van de begroting	12.145.546	12.900.360	2 Ontvangsten ten gunste van de begroting	1.339.952	1.338.560
3 Liquide middelen	54.184	56.028	4a Rekening-courant RHB	10.876.632	11.619.580
6 Vorderingen buiten begrotingsverband	86.792	84.652	7 Schulden buiten begrotingsverband	69.938	82.900
Subtotaal intra-comptabel	12.286.522	13.041.040	Subtotaal intra-comptabel	12.286.522	13.041.040
Extra-comptabele posten					
10 Vorderingen	37.322	14.664	10a Tegenrekening vorderingen	37.322	14.664
11a Tegenrekening extra-comptabele schulden	10	206	11 Schulden	10	206
12 Voorschotten	1.401.067	1.390.932	12a Tegenrekening voorschotten	1.401.067	1.390.932
13a Tegenrekening garantieverplichtingen	176.743	176.743	13 Garantieverplichtingen	176.743	176.743
14a Tegenrekening andere verplichtingen	1.384.694	768.252	14 Andere verplichtingen	1.384.694	768.252
15 Deelnemingen	22.070	22.070	15a Tegenrekening deelnemingen	22.070	22.070
Subtotaal extra-comptabel	3.021.906	2.372.867	Subtotaal extra-comptabel	3.021.906	2.372.867
Totaal	15.308.428	15.413.907	Totaal	15.308.428	15.413.907

Inleiding

Algemeen

De saldibalans is een financiële staat waarop de standen van de intra- en extracomptabele rekeningen van de begroting van Buitenlandse Zaken worden verantwoord.

Het intracomptabele deel van de saldibalans geeft inzicht in de kasstromen. Het gaat hier voornamelijk om de uitgaven en ontvangsten van dienstjaar 2023, die nog met het Ministerie van Financiën moeten worden verrekend. Na goedkeuring van de Riksrekening vindt de verrekening plaats. De tegenrekening van de uitgaven en ontvangsten is de post «Rijkshoofdboekhouding» (RHB), de rekening-courant tussen de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Financiën.

Onder het intracomptabele deel zijn alle liquide middelen van het Ministerie opgenomen (met uitzondering van de RHB-rekening van BHOS). De uitgaven en ontvangsten buiten begrotingsverband, die niet ten laste of ten gunste van de begroting zijn gebracht, zijn verantwoord onder de intracomptabele vorderingen en schulden.

Het extracomptabele deel van de saldibalans geeft enerzijds inzicht in de standen van de uitstaande vorderingen en voorschotten die in het verleden tot kasstromen hebben geleid (ten laste van de begrotingen van BZ in voorgaande jaren). Anderzijds bevat dit deel van de saldibalans de post openstaande verplichtingen. Deze post geeft inzicht in de

toekomstige kasstromen. Openstaande verplichtingen kunnen leiden tot uitgaven ten laste van begrotingen van volgende jaren. De extracomptable rekeningen worden met behulp van diverse tegenrekeningen in evenwichtsverband geboekt.

Waarderingsgrondslagen

Uitgaven, ontvangsten, verplichtingen en mutaties op balansrekeningen in vreemde valuta worden gedurende het jaar met behulp van een vaste verrekenkoers (de corporate rate) omgerekend naar EUR. De corporate rate 2023 van de US Dollar (USD) was per 1 januari 2023 vastgesteld op 1 USD = 0,95 EUR. Voor 2024 is deze 0,925 EUR.

Alle ODA-ontvangsten (zowel op de BHOS als de BZ begroting) worden verantwoord op het artikel 5.21 'Ontvangsten OS' van de BHOS begroting. Non-ODA ontvangsten worden waar van toepassing verantwoord op respectievelijk artikel 2.4 'Restituties programma's op de BZ begroting dan wel op artikel 5.23 'Diverse ontvangsten non-ODA' op de BHOS begroting.

De liquide middelen en extracomptable balansrekeningen voor vorderingen, voorschotten, deelnemingen en openstaande verplichtingen worden per 31 december gewaardeerd tegen de *corporate rate* van het volgende boekjaar. De herwaardering die hieruit voortvloeit is verwerkt in de kas- en verplichtingenstroom van het afgelopen jaar.

Extracomptable vorderingen zijn de per balansdatum bestaande rechten om geldmiddelen te ontvangen van een wederpartij die niet tot het Rijk behoort. Voor de geconditioneerde vorderingen geldt de nominale waarde. De deelnemingen zijn gewaardeerd op basis van het gestorte kapitaal. De overige in de saldibalans en de toelichting opgenomen bedragen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Toelichting op de saldibalans per 31 december 2023

1 Uitgaven ten laste van de begroting

Tabel 18 Uitgaven ten laste van de begroting (debit 12.145.546 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022
Uitgaven ten laste van de begroting	12.145.546	12.900.360

Onder deze post zijn de gerealiseerde uitgaven op de begroting van BZ in het jaar 2023 opgenomen. Splitsing van de uitgaven heeft plaatsgevonden op basis van de verdeling van de budgeteenheden per hoofdstuk. Na goedkeuring van de Slotwet door de Staten-Generaal wordt dit bedrag vereffend met het Ministerie van Financiën.

2 Ontvangsten ten gunste van de begroting

Tabel 19 Ontvangsten ten gunste van de begroting (credit 1.339.952 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022
Ontvangsten ten gunste van de begroting	1.339.952	1.338.560

Onder deze post zijn de gerealiseerde ontvangsten in het jaar 2023 opgenomen. Splitsing van de ontvangsten heeft plaatsgevonden op basis van de verdeling van de budgeteenheden per hoofdstuk. Na goedkeuring van de slotwet door de Staten-Generaal wordt dit bedrag vereffend met het Ministerie van Financiën.

3 Liquide middelen

Tabel 20 Liquide middelen (debit 54.184 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022
Reguliere kassaldi	2.343	2.860
Kas noodreserve Vertegenwoordigingen	4.142	3.570
Banksaldi	47.486	48.588
Kruisposten	273	1.073
Betalingsopdrachten Vertegenwoordigingen	- 60	- 63
Totaal	54.184	56.028

De liquide middelen omvatten girale en chartale gelden, alsmede gelden onderweg en hebben betrekking op het Departement en de Vertegenwoordingen in het buitenland. Het *treasury* beleid is er, met betrekking tot de gelden van Hoofdstuk V van de Rijksbegroting, op gericht te komen tot een optimale beheersing van de geldomvang en een kostenminimalisatie ten aanzien van bankkosten en rendederving. Hierbij spelen aspecten als liquiditeitenbeheer, valutarisicobeheer, debiteuren- en crediteurenbeheer een grote rol.

Omdat de administratie en de liquide middelenstroom voor beide begrotingen via één administratief systeem verlopen, is er voor gekozen alle lopende rekeningen op te nemen op de balans van BZ en het saldo van de uitgaven met betrekking tot BHOS achteraf middels een intern verrekenstuk tussen de RHB-rekeningen van BZ en BHOS te verrekenen.

Uit oogpunt van een adequaat liquiditeitenbeheer wordt ernaar gestreefd de hoogte van de kassaldi en het aantal kasbetalingen te beperken. Naast de normale kassaldi worden op diverse Vertegenwoordigingen contanten in voorraad gehouden in verband met eventuele calamiteiten. Enkele Vertegenwoordigingen worden regelmatig voorzien van contanten, omdat giraal bankverkeer niet mogelijk is. Het merendeel van de kassaldi wordt in vreemde valuta aangehouden.

Het aanwezige banksaldo ontstaat merendeels door bankrekeningen die BZ aanhoudt in het buitenland in beheer bij de Nederlandse Vertegenwoordigingen.

Betalingsopdrachten Vertegenwoordigingen betreffen uitgegeven cheques die per 31 december nog niet zijn afgeschreven van de bankrekeningen van de Vertegenwoordigingen en de Kruisposten bevat onder andere uit Nederland overgemaakte gelden welke nog niet op lokale bankrekeningen zijn bijgeschreven per 31 december.

4a Rekening-courant RHB

Tabel 21 Rekening-courant RHB (credit 10.876.632 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Rekening-courant RHB	10.874.825	11.618.166
Te verrekenen tussen BuZa en BHOS	1.807	1.414
Totaal	10.876.632	11.619.580

Op de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding is de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën weergegeven. Het verschuldigde saldo op de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding is in overeenstemming met de opgave van de RHB. Door de splitsing van de balans tussen BHOS en BZ is er een te verrekenen bedrag tussen de twee balansen noodzakelijk om evenwicht te creëren. Het te verrekenen bedrag ontstaat doordat er na de verrekening van de maand december nog correcties plaatsvinden die invloed hebben op de verhouding BZ en BHOS. De verrekening van dit bedrag zal bij de RHB plaatsvinden met verrekenstukken in het komende jaar.

6 Vorderingen buiten begrotingsverband

Onder deze post zijn de vorderingen opgenomen, die zijn ontstaan als gevolg van uitgaven ten behoeve van derden.

Tabel 22 Vorderingen buiten begrotingsverband (debit 86.792 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
6.1 Ministeries	12.140	10.708
6.2 Overige vorderingen	11.523	8.857
6.3 ICC	63.129	65.087
Totaal	86.792	84.652

Het bedrag bij 6.3 ICC betreft de lening die verstrekt is ten behoeve van de nieuwbouw van het *International Criminal Court*. De vordering is een 2,5% annuiteitenlening met een looptijd tot en met 2046.

Tabel 23 Mate van opeisbaarheid en ouderdom vorderingen buiten begrotingsverband (x EUR 1.000)

		2020 en ouder
Specificatie x 1.000 EUR	Totaal	2023
Direct opeisbaar ministeries	12.140	12.130
Direct opeisbaar overige vorderingen	6.633	4.755
Totaal direct opeisbare vorderingen	18.773	16.885
Op termijn opeisbare vorderingen	67.962	
Geconditioneerde vorderingen	57	
Totaal	86.792	

6.1 Ministeries

Tabel 24 Ministeries ingevorderd en in te vorderen (debit 12.140 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	114	109
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	115	86
Infrastructuur en Waterstaat	411	1.596
Volksgezondheid, Welzijn en Sport	134	67
Economische Zaken en Klimaat	5.804	4.466
Algemene Zaken	25	2
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	831	385
Financiën	353	254
Defensie	1.790	1.678
Justitie en Veiligheid	2.563	2.065
Totaal	12.140	10.708

6.2 Overige vorderingen

Deze categorie vorderingen heeft betrekking op derden zoals particulieren, bedrijven en dergelijke. Deze vorderingen ontstaan zowel op het departement als op de Vertegenwoordigingen in het buitenland.

Tabel 25 Externe debiteuren (debit 11.523 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Persoonlijke rekeningen	512	445
In te vorderen externe debiteuren	352	654
Té vorderen BTW (buitenland)	4.951	3.398
Ter plaatse te verrekenen uitgaven buitenland	4.833	3.373
Ingevorderd overige	875	987
Totaal	11.523	8.857

7 Schulden buiten begrotingsverband

Hieronder vallen schulden ontstaan door ontvangsten en inhoudingen die met derden verrekend zullen worden.

Tabel 26 Schulden buiten begrotingsverband (credit 69.938 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Nog af te dragen loonheffing en premies	0	23
Af te lossen ICC-lening	65.981	69.303
Ter plaatse te verrekenen	701	459
Silent partnerships	3.058	4.019
Diverse overige schulden	198	9.096
Totaal	69.938	82.900

Van het Ministerie van Financien is een lening ontvangen ter financiering van de nieuwbouw van het *International Criminal Court*. De lening wordt tot en met 2039 in de vorm van een 3,56% annuiteitenlening afgelost. Zie de toelichting bij 6.3 inzake de verstrekte lening aan het ICC.

Tabel 27 Mate van ouderdom schulden buiten begrotingsverband (x EUR 1.000)

	Totaal	2023	2022	2021 en ouder
Specificatie x 1.000 EUR				
Intracomptabele schulden	69.938	333	2.978	66.627

10 Vorderingen

Dit betreffen vorderingen die reeds ten laste van de begroting zijn gebracht en extracomptabel worden bewaakt. Deze vorderingen hebben vaak een langdurig karakter.

Tabel 28 Vorderingen (debit 37.322 x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
(Huur) Waarborgsommen	4.503	4.379
Buiteninvordering gestelde vorderingen	4.846	2.201
Voorschot op ontslaguitkeringen	610	435
Overige	27.363	7.649
Totaal	37.322	14.664

Tabel 29 Mate van opeisbaarheid en ouderdom vorderingen (x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	Totaal	2023	2022	2021	2020 en ouder
Direct opeisbaar overige vorderingen	32.209	31.923	24	109	153
Geconditioneerde vorderingen	5.113				
Totaal	37.322				

11 Schulden

Tabel 30 Schulden (credit 10 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022
Diverse extracomptabiele schulden	10	206
Totaal	10	206

De extracomptabiele schuld bestaat uit vooruit ontvangen gelden van het EU Raadsbudget voor de reisenvelop (inclusief een overheveling van het overschot van de vertaalenv envelop). In het volgende jaar worden de gemaakte kosten gedeclareerd en het teveel ontvangen voorschot wordt, na accordering van de declaratie, teruggestort aan de EU.

12 Voorschotten

Dit betreffen nog openstaande voorschotten, waarvan de uitgaven reeds ten laste van de begroting zijn gebracht. Afwikkeling vindt plaats op basis van ontvangen verantwoordingen.

Tabel 31 Voorschotten (debit 1.401.067 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022
Voorschotten	467.189	407.426
Voorschot Loyalis	2.057	1.726
EU-afdracht onder voorbehoud	919.952	979.605
Subtotaal	1.389.198	1.388.757
Voorschotten RVO	11.869	2.175
Voorschotten Invest	0	0
Totaal	1.401.067	1.390.932

Tot 31 december 2023 kent BZ een systeem van tussentijds verantwoorden van voorschotten op basis van monitoringsinformatie van de contractpartij. Deze monitoringsinformatie bestaat uit inhoudelijke en financiële jaarrapporten aangevuld met accountantsrapportages afhankelijk van de omvang van de activiteit. Per 1 januari 2024 heeft een systeemwijziging plaatsgevonden en komt het tussentijds verantwoorden te vervallen. Dit zal effect hebben op de omvang van de openstaande voorschotten en de ouderdom.

In de periode 2020 tot en met 2023 is een aantal EU-afdrachten aan de Europese Commissie onder voorbehoud gedaan. Een betaling onder voorbehoud houdt in dat Nederland het gevraagde bedrag afdraagt met een voorbehoud ten aanzien van de gegrondheid van het standpunt van de Commissie. Per 31 december 2023 bedraagt het totaal aan openstaande bedragen EUR 919,952 miljoen. Dit betreft een daling van per saldo EUR 59,653 miljoen ten opzichte van 31 december 2022. Voor een toelichting op mutaties die gedurende het jaar 2023 hebben plaats-

gevonden wordt verwezen naar de [Eerste Stand van zakenbrief Douane 2023](#), de [Kamerbrief stand van zaken Douane december 2023](#) en de [begrotingsstukken van het Ministerie van Financiën 2023](#).

Tabel 32 Ouderdom voorschotten (x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Ouderdomsanalyse voorschotten (x 1.000 EUR)		
Verstrekt in 2016 en ouder	29	29
Verstrekt in 2017	258	2.718
Verstrekt in 2018	8.506	11.047
Verstrekt in 2019	6.414	14.028
Verstrekt in 2020	664.920	682.552
Verstrekt in 2021	286.338	349.326
Verstrekt in 2022	247.320	331.232
Verstrekt in 2023	187.282	0
Totaal	1.401.067	1.390.932

Tabel 33 Opbouw openstaande voorschotten (exclusief RVO) (x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Openingsbalans	1.388.757	1.238.617
Bij: Verstrekte voorschotten	275.378	335.014
Af: Verantwoorde voorschotten	268.799	200.496
Af/Bij: Herwaardering naar nieuwe corporate rate	6.138	15.622
Eindbalans	1.389.198	1.388.757

De voorschottenstand bestaat uit alle betalingen voor activiteiten waarover verantwoording moet plaatsvinden.

13 Garantieverplichtingen

Tabel 34 Garantieverplichtingen (debit 176.743 x EUR 1.000)

Opbouw openstaande Garantieverplichtingen:	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Openingsbalans	176.743	
Bij: Aangegane verplichtingen	0	
Af: Tot betaling gekomen verplichtingen	0	
Af: Negatieve bijstellingen	0	
Eindbalans	176.743	176.743

Tabel 35 Garantieverplichtingen (x EUR 1.000)

	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Council of Europe Development Bank (CEB)	176.743	176.743

De garantieverplichting die uitstaat bij de CEB betreft het niet volgestorte aandelenkapitaal. In 2023 is de waarde van de garantieverplichting niet gewijzigd.

14 Andere verplichtingen

Opbouw openstaande verplichtingen:

Tabel 36 Andere verplichtingen (debit 1.384.694 x EUR 1.000)

Opbouw openstaande verplichtingen:	31 december 2023	31 december 2022
Specificatie x 1.000 EUR		
Openingsbalans	768.252	775.232
Bij: Correctie beginstand	328.932	0
Bij: Aangegane verplichtingen	12.433.013	12.893.380
Af: Tot betaling gekomen verplichtingen	12.145.545	12.900.360
Af: Negatieve bijstellingen	0	0
Bij: Correctie eindstand conversie	42	0
Eindbalans	1.384.694	768.252

Er hebben geen omvangrijke negatieve bijstellingen op verplichtingen boven de EUR 30 miljoen uit voorgaande boekjaren plaatsgevonden in 2023.

Correctie beginstand

Voor de verantwoording van de verplichtingen in het jaarverslag voor artikel 7 (apparaat) heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken in het verleden de zogenaamde «V=K methode» gebruikt, waarbij de verplichtingen gelijk worden gesteld aan de kasuitgaven. Soms werd ten onrechte gebruik gemaakt van deze methode. Vanaf dit jaarverslag is de stand van de verplichtingen in de administratie aangehouden zonder een algemene omzetting naar kasuitgaven. Hierdoor zullen de meerjarige verplichtingen van huren, onderhoud en externe inhuur worden meegenomen en is er een toename van de aangegane verplichtingenstand. Deze correctie van de beginstand betreft een verhoging van EUR 328 miljoen.

Correctie eindstand conversie

Per 1 januari 2024 is BuZA overgestapt op een nieuw financieel softwarpakket. Bij de conversie is geconstateerd dat de openstaande verplichtingenstand per 31 december 2023 in het nieuwe systeem afweek van het oude systeem, veroorzaakt door een aantal onjuiste mutaties in het oude systeem.

15 Deelnemingen

De post deelnemingen bestaat uit aandelen in internationale instellingen. Voor het niet volgestorte deel (*callable capital*) is een garantieverplichting verstrekt die onder 13. Garantieverplichtingen is opgenomen.

De deelneming kan als volgt gespecificeerd worden. De laatste kolom van het overzicht vermeldt de *voting power ultimo* 2023. Naast de omvang van de deelneming in aandelen kan dit percentage ook beïnvloed zijn door bijvoorbeeld de omvang van de middelenaanvullingen.

Tabel 37 Deelnemingen (debit 22.070 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2023	31 december 2022	Voting power in %
Council of Europe Development Bank (CEB)	22.070	22.070	3,564

In 2023 is de waarde van de deelneming niet gewijzigd. Zie ook bij Niet uit de saldbalans blijkende bestuurlijke verplichtingen.

Niet uit de saldbalans blijkende bestuurlijke verplichtingen:

Covenant Ministerie van Defensie

In 2021 is het covenant inzake de inzet van KMAR bij de beveiliging van Nederlandse Hoog Risico Vertegenwoordigingen van het Koninkrijk der Nederlanden in het Buitenland, vernieuwd. Jaarlijks vindt een voortgangs-overleg plaats, in 2024 vindt een schriftelijke evaluatie plaats. De kosten voor de periode tot en met 2025 worden geraamde op EUR 25,2 miljoen per jaar. Op begrotingsniveau wordt dit verrekend met het Ministerie van Defensie.

Kapitaalverhoging Ontwikkelingsbank Raad van Europa

De Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa (CEB) heeft in 2023 een kapitaalverhoging in gang gezet, welke op 31 december 2023 nog niet aan de vereiste drempelwaarde voldeed. Nederland heeft in 2023 toegezegd om deel te nemen aan deze kapitaalverhoging en heeft ook een deel betaald (eur 21,8 mln) en is opgenomen onder de Overige Vorderingen. Het nog niet volgestorte deel van de verhoging bedraagt eur 110,7 mln en wordt opgenomen als een niet uit de balans blijkende verplichting. De kapitaalverhoging treedt 29 februari 2024 in werking waarna de vordering komt te vervallen de verplichting voor het garantiekapitaal zal worden opgenomen.

Niet uit de saldibalans blijkende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures

Op dit moment zijn op het beleidsterrein van Buitenlandse Zaken geen rechtszaken aanhangig bij het ministerie van Buitenlandse Zaken met een substantieel geclaimd bedrag van EUR 25 miljoen of hoger.

9. WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Buitenlandse Zaken

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen - al dan niet fictieve - dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk bezoldigingsmaximum te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstverband vallen echter buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionaris. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2023 € 223.000.

Er zijn geen functionarissen die in 2023 een bezoldiging boven het toepasselijke bezoldigingsmaximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de Wet Openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens (WOPT) of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2023 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Tabel 38 Bezoldiging topfunctionarissen die hun werkzaamheden als topfunctionaris hebben neergelegd, maar die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar worden aangemerkt als topfunctionaris

Naam instelling	Naam topfunctio-naris	Huidige functie	Datum aanvang dienst-verband (indien van toepassing) (hoepassing)	Datum einde dienst-verband (indien van toepassing) (hoepassing)	Dienst-verband in fte (+ tussen haakjes)	Op externe huurbasis plus onkostenvergoedingen (belast) (+ omvang in 2022)	Voorzieningen t.b.v. beloningen in 2023 (+ berichtbaar tussen haakjes op termijn (+ bedrag in 2022))	Totale bezoldiging in 2023 (+ berichtbaar tussen haakjes op termijn (+ bedrag in 2022))	Individuel toepasselijk bezoldigingsma-ximum	Motivering en bedrag (indien overschrijdingijferlijk (datum))	Aangemerkt als topfunc-tionaris tot	Functie als functionaris
Min. van Buitelandse Zaken	Mevr. ir. R.M. Buijs MPH	Hoofddirecteur Personeel & Organisatie	1,0 (1,0)	nee	€ 149.421 (€ 167.524)	€ 22.557 (€ 23.027)	€ 171.978 (€ 190.551)	€ 2223.000	18-8-2023	Waarnemend Directeur-Generaal Internationale Samenwerking		

D. BIJLAGEN

Bijlage 1: Toezichtrelaties rwt's en zbo's

Tabel 39 Overzichtstabel inzake RWT's en ZBO's van [naam ministerie] (Bedragen x € 1.000)

Naam ZBO/ RWT[hyperlink invoegen bij naam]	Begrote bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
Bedrag	0	0	0	0	Ja/Nee
Bijzonderheden					<i>Indien bij bijzonderheden «ja» ingevuld, uitleggen welke bijzonderheid er bij deze ZBO/RWT speelt inclusief duiding.</i>

Buitenlandse Zaken is niet verantwoordelijk voor rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) of zelfstandige bestuursorganen (ZBO's), vandaar dat de bovenstaande tabel leeg is.

Bijlage 2: Moties en toeleggingen

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties		
Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 21 501-02 nr. 2586 – Ceder en Agnes Mulder over onderzoeken hoe in Europees verband de druk op Azerbeidzjan opgevoerd kan worden om de blokkade te beëindigen	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2587 - Sjoerdsma c.s. over alle illegitieme Iraanse functionarissen en spionnen gelieerd aan de Revolutionaire garde of het Iraanse regime Nederland uitzetten	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 28 maart 2023 , Kamerstuk 21 501-02 nr. 2626
Motie 21 501-02 nr. 2592 - Agnes Mulder/ Boswijk over in kaart brengen van de gevolgen van de militaire leveranties aan Oekraïne voor de operationele gereedheid van de krijgsmacht	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 13 februari 2023, Kamerstuk 21501-28 nr. 250, d.d. 20 februari 2023, Kamerstuk 36045 nr. 151, d.d. 21 maart 2023, Kamerstuk 21501-28 nr.252
Motie 21 501-02 nr. 2593 - Brekelmans c.s. over een plan om de munitieproductie in Europa te verhogen ten behoeve van steun aan Oekraïne	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 17 maart 2023, Kamerstuk 21501-20 nr.1948
Motie 21 501-20, nr. 1908 - Piri c.s. over onderzoeken wat de opties zijn om de Wagner Group alsnog op de EU-lijst met terroristische organisaties te plaatsen	Debat over de Europese top van 9 en 10 februari 2023 d.d. 8 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 9 maart 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2620
Motie 21 501-20, nr. 1915 - Van der Plas/ Sjoerdsma over zich in Europees verband verzetten tegen de legalisering van pushbacks	Debat over de Europese top van 9 en 10 februari 2023 d.d. 8 februari 2023	Voorlopig voldaan in Geannoteerde agenda JBZ- Raad 9 en 10 maart 2023, d.d. 27 februari 2023, Kamerstuk 32 317 nr.824
Motie 21 501-20, nr. 1925 - Omtzigt c.s. over brede publieke steun bij EU-bondgenoten verwerven voor de conclusies van het JIT	Debat over de Europese top van 9 en 10 februari 2023 d.d. 8 februari 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr 1907 - Jasper van Dijk en Omtzigt over in Brussel biepleiten dat de jaarrekeningen en jaaverslagen van de Europese Vredesfaciliteit openbaar worden gemaakt	Debat over de Europese top van 9 en 10 februari 2023 d.d. 8 februari 2023	In behandeling
Motie 36 045 nr 146 - Brekelmans en Agnes Mulder over de beschikbare inlichtingen van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten optimaal betrekken bij het sanctiebeleid	Debat over de Nederlandse steun aan Oekraïne d.d. 21 februari 2023	In behandeling
Motie 36 045 nr 145 - Jasper van Dijk en Hammelburg over het inventariseren van de mogelijkheden om te voorkomen dat Nederlandse en Europese goederen in vijandelijke wapens terechtkomen	Debat over de Nederlandse steun aan Oekraïne d.d. 21 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 13 april 2023, Kamerstuk 36 045 nr.156
Motie 36 180, nr. 40 - Mutluer en Piri over in kaart brengen in hoeverre getroffenen tegen problemen aanlopen bij hun tijdelijke visumaanvraag en hier oplossingen voor aandragen, en binnen twee weken de Kamer hierover informeren	Tweeminutendebat Humanitaire hulp na aardbeving Turkije en Syrië (CD 22/2) d.d. 23 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 21 april 2023, Kamerstuk 36 180 nr. 55
Motie 21 501-20 nr. 1942- Van Wijngaarden c.s. over de afhankelijkheid van Zwitserse wapens en munitie verminderen	Debat over de Europese top van 23 en 24 maart 2023 d.d. 21 maart 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2629 - Van der Lee/Piri over de invulling van het ontmoedigingsbeleid ten aanzien van activiteiten in bezette Palestijnse gebieden in de praktijk	Tweeminutendebat Raad Algemene Zaken van 21 februari 2023 d.d. 6 april 2023	In behandeling

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 30 950, nr. 338 - Van Baarle over diversiteitstrainingen en inclusietrainingen bij het Rijk een niet-vrijblijvend karakter geven	Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30 950 nr. 350
Motie 30 950, nr. 341 - Van der Lee/Piri over training op het gebied van diversiteit en inclusie en het bestrijden van racisme een verplicht onderdeel maken van het werken bij Buitenlandse Zaken	Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30 950 nr. 350
Motie 30 950, nr. 343 - Sjoerdsma over disciplinaire maatregelen treffen tegen mensen die in overtreding zijn geweest op het punt van racisme en discriminatie	Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30 950 nr. 350
Motie 30 950, nr. 344 - Sylvana Simons over het nemen van expliciete maatregelen die het welzijn en de veiligheid van medewerkers die racisme ervaren op korte termijn centraal stellen	Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30 950 nr. 350
Motie 21 501-02, nr. 2638 - Sjoerdsma/Van Wijngaarden over de vergaande abortussenwetten en de toegang tot normale rechtsgang op dit thema met Polen bespreken	Tweeminutendebat Raad Algemene Zaken van 21 februari 2023 d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 22 januari 2024, Kamerstuk 30 420 nr. 388
Motie 21 501-02, nr. 2641 - Sjoerdsma/Brekelmans over met bondgenoten starten met het trainen van Oekraïense militairen voor geavanceerde Westerse wapensystemen	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 14 juni 2023, Kamerstuk 36 045 nr. 164
Motie 21 501-02, nr. 2644 - Brekelmans c.s. over de eenheid binnen de EU, met de VS en andere Westerse bondgenoten ten aanziel van Chinese agressie richting Taiwan bevorderen	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2643 - Brekelmans c.s. over breder onderzoek verrichten naar Chinees intimidatie van en inmenging in Nederlandse media	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	In behandeling, eerder opgenomen in brief d.d. 16 mei 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2658
Motie 36 259, nr. 12 - Van der Lee c.s. over de inkomsten voor de Russische staat verder afknijpen door nadrukkelijker te kijken naar sancties tegen de nucleaire-energiesector	Debat over de Staat van de Europese Unie d.d. 25 mei 2023	In behandeling
Motie 36 259, nr. 13 - Van der Lee c.s. over advies van de AIV over mogelijke strategieën en drukmiddelen om het dwarsliggen van Hongarije een halt toe te roepen	Debat over de Staat van de Europese Unie d.d. 25 mei 2023	Aan voldaan per brief d.d. 31 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2775
Motie 36 259, nr. 14 - Van der Lee/Piri over onderzoeken hoe Nederland proactief kan deelnemen aan de Europese alliantie voor batterijen	Debat over de Staat van de Europese Unie d.d. 25 mei 2023	In behandeling
Motie 36 259 nr 2 - Van Wijngaarden c.s. over een plan hoe Nederland zijn representativiteit van ambtenaren in EU-instellingen kan vergroten	Debat over de Staat van de Europese Unie d.d. 25 mei 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2673 - Dassen over de Kamer voor de zomer informeren over specifieke verbeterpunten van het spitzenkandidatensysteem	Tweeminutendebat Raad Algemene Zaken van 27 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 november 2023, Kamerstuk 21501-02 nr.2778
Motie 21 501-02 nr. 2679 - Kuzu over in Europees verband bepleiten dat het beperken van de instroom nooit inwisselbaar mag zijn voor mensenrechten	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2680 - Brekelmans/Sjoerdsma over een voortvarend plan voor ophoging van de productie en levering aan Oekraïne van wapens, inzetvoorraden en operationele ondersteuningssystemen	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	In behandeling

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 21 501-02 nr. 2681 - Sjoerdsma c.s. over een landencoalitie om de Raad te bewegen richting het ambitieuze Commissievoorstel	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Overgenomen door EZK
Motie 21 501-02 nr. 2683 - Piri c.s. over in contacten met Tunesië consequent aandacht besteden aan de noodzaak van democratische hervormingen en mensenrechten	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2684 - Ceder/Van der Staaif over terroristische aanslagen op onschuldige burgers steeds ondubbelzinnig en onvoorwaardelijk blijven veroordelen	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1957 – Piri c.s. over binnen de EU pleiten om een duurzame oplossing voor de twee conflicten in de Westelijke Balkan grote prioriteit te geven	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1959 – Krul c.s. over de winsten van beschikbare middelen die bevoren zijn onder de 11 sanctiepakketten waar juridisch mogelijk inzetten in de continuende solidariteit met Oekraïne	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1960 – Van Wijngaarden c.s. over een herzieningsvoorstel tot wijziging van de methode voor de jaarlijkse automatische ophoging van de lonen van EU-functionarissen en -politici	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1961 – Van Wijngaarden c.s. over de Kamer een appreciatie van het rapport over Georgië toesturen	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1963– Drost c.s. over alleen instemmen met een migratieovereenkomst met Tunesië wanneer feitelijke naleving van mensenrechten van migranten gegarandeerd en controleerbaar is	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
Motie 21 501-20 nr. 1966– Gündogan/Van Wijngaarden over de voortzetting van Nuctech als leverancier van hoogwaardige scanapparatuur voor overheidsdiensten nogmaals grondig tegen het licht houden	Debat over de Europese Top d.d. 28 juni 2023	In behandeling
EK - Motie 36 200 V, J - Karimi c.s. over ernstige en systematische schendingen van de mensenrechten in Iran	Algemene Europese Beschouwingen (3e termijn)	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2693 - Piri c.s. over zich in Europees verband extra inspannen om zo snel mogelijk visumvrij reizen voor Surinamers mogelijk te maken	Tweeminutendebat Raad Algemene Zaken van 10 juli 2023 d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2694 - Van Wijngaarden c.s. over in EU-verband gevallen verbinden aan de opnieuw geconstateerde Hongaarse rechtsstatelijke tekortkomingen voordat het Hongaarse voorzitterschap van start zal gaan	Tweeminutendebat Raad Algemene Zaken van 10 juli 2023 d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 29 754 nr. 686 - Piri c.s. over een actieplan voor hulp aan de jezidi-gemeenschap in Noord-Irak	Tweeminutendebat Terrorisme/ Extremisme d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 35 207 nr 68 - Kuzu over in EU-verband pleiten voor een Risk Treatment door de European Union Agency for Cybersecurity	Aan voldaan per brief Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023 Kamerstuk 21501-02 nr. 2705	
Motie 35 207 nr 69 - Brekelmans over onderzoeken welke maatregelen mogelijk zijn om op grond van nationale veiligheid beperkingen op te leggen aan de verlening van erkend referentstatus	Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 35 207 nr 72 - Sjoerdsma/Brekelmans over een duidelijk tijdslijn met doelstellingen opstellen om onze risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen	Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 35 207 nr 73 - Eppink over onderzoeken hoe we de samenwerkingsverbanden met Taiwan kunnen intensiveren met het oog op cyberveiligheid	Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 35 207 nr 74 - Dassen c.s. over de Chinese afhankelijkheden van Nederland in kaart brengen	Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 35 207 nr 76 - Van der Lee/Piri over al dan niet vertrouwelijke proportionele reacties voorbereiden om acties vanuit China die de status quo ten aanzien van Taiwan ondermijnen te kunnen beantwoorden	Tweeminutendebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling
Motie 21 501 02 nr. 2710 – Ceder en Van der Plas over in navolging van Benelux-landen België en Luxemburg niet meer spreken van de ‘kwestie van de Armeense genocide’ maar van ‘de Armeense genocide’	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	In behandeling
Motie 36 410 nr. 31(Gewijzigd) – Bikker/ Omtzigt over in Europees verband nagaan of sancties ingezet kunnen worden indien de situatie in Nagorno-Karabach dreigt te verslechteren en rechten niet gewaarborgd worden	APB d.d. 21 september 2023	Gedeeltelijk voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2776
Motie 36 410 nr. 43 – Dassen c.s. over een impactanalyse per ministerie met betrekking tot de effecten en de toepassing van kunstmatige intelligentie door de overheid, op de banen van de toekomst, beleidsontwikkeling en onze manier van werken	APB d.d. 21 september 2023	Gedeeltelijk voldaan per brief door EZK d.d. 22 december 2023, Kamerstuk 26 643 nr. 1112
Motie 32 735, nr. 371 - Boswijk over een structureel interdepartementaal afstemmingsoverleg op het gebied van mensenrechten	NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
Motie 32 735, nr. 372 - Boswijk over structureel overleg met een brede vertegenwoordiging van maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor mensenrechten wereldwijd	NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
Motie 32 735, nr. 373 (gewijzigd) - Brekelmans over geen onomkeerbare stappen zetten in de keuze voor een instrument omtrent het recht op een schone leefomgeving	NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
Motie 32 735, nr. 374 - Brekelmans over binnen de EU het voortouw nemen om te komen tot plaatsing van de Iraanse Revolutionaire Garde op een EU-terreurlijst	NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2720 - Boswijk c.s. over er bij Israël voor pleiten om voedsel, water, brandstof, medicijnen en medische hulpgoederen naar Gaza door te laten	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2776
Motie 21 501-02, nr. 2721- Boswijk over onderzoek doen naar de aanhang van en steun voor terreurorganisatie Hamas in Nederland	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2723 - Jasper van Dijk c.s. over er bij Israël op aandringen dat de levering van primaire levensbehoeften richting Gaza doorgang moet vinden	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2776

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 21 501-02, nr. 2727 - De Roon/Wilders over er zorg voor dragen dat de beveiliging van Joodse objecten als scholen en synagogen op de meest optimale wijze gegarandeerd wordt en blijft	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2729 - Stoffer over in EU- en VN-verband steun uitspreken voor het Israëlische recht op zelfverdediging	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02, nr. 2732 - Ceder over andere lidstaten oproepen een eventueel Armeens verzoek voor militaire steun vanuit de EU met een positieve grondhouding te bezien	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2776
Motie 21 501-02, nr. 2733 - Ceder over op basis van feiten beoordeelen of de vlucht van de Armeense bevolking uit Nagorno-Karabach na de blokkade van en aanval op de enclave neerkomt op etnische zuivering	Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 12 oktober 2023	In behandeling
Motie 35 228, nr. 44 - Becker c.s. over een integrale aanpak ongewenste buitenlandse beïnvloeding, inclusief een centraal meldpunt	Tweeminutendebat Buitenlandse inmenging d.d. 11 oktober 2023	In behandeling
Motie 35 228, nr. 45 - Becker over contacten voorkomen met organisaties die integratie hebben tegengewerkt en/of een ongewenste agenda van buitenlandse beïnvloeding voorstaan	Tweeminutendebat Buitenlandse inmenging d.d. 11 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2752 - Brekelmans en Ellian over zich inzetten voor een krachtige Europese verklaring tegen antisemitisme, bedreiging en intimidatie van de Joodse gemeenschap in Europa	Debat Europees Top d.d. 24 oktober 2023	Overgenomen door JenV
Motie 21 501-02, nr. 2750 - Piri/Sjoerdsma over in EU-verband pleiten voor onmiddellijke levering van schoon drinkwater, brandstof en medische hulpmiddelen aan UNRWA	Aan voldaan per brief d.d. Debat Europees Top d.d. 24 oktober 2023 21501-20 nr. 1974	23 oktober 2023, Kamerstuk 21501-20 nr. 1974
Motie 21 501-02, nr. 2753 - Ceder/Bisschop over de maatregelen die landen als Duitsland en Frankrijk tegen Hamasaanhangers hebben genomen in kaart brengen	Debat Europees Top d.d. 24 oktober 2023	Overgenomen door JenV
Motie 21 501-02, nr. 2756 - Van Haga over niet akkoord gaan met enig voorstel met een detectiebevel op basis van client-side scanning	Debat Europees Top d.d. 24 oktober 2023	Overgenomen door JenV
Motie 21 501-02 nr. 2766 - Sjoerdsma c.s. over het zo snel mogelijk vrijgeven van Europese middelen zodra een nieuwe Poolse regering de vereiste rechtsstaathervormingen heeft doorgevoerd	Tweeminutendebat Informele Raad Algemene Zaken van 27-28 september 2023 d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2767 - Sjoerdsma c.s. over zo snel mogelijk de artikel 7-procedure tegen Hongarije verder brengen en Hongarije het stemrecht in de EU ontnemen	Tweeminutendebat Informele Raad Algemene Zaken van 27-28 september 2023 d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-02 nr. 2768 (gewijzigd) - Sjoerdsma over in Europees verband pleiten voor met de VS gecoördineerde afbouw van sancties op Kosovo	Tweeminutendebat Informele Raad Algemene Zaken van 27-28 september 2023 d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 27 925 nr. 949 - Piri c.s. over EUPOL-bewakers en tolken die werkzaamheden hebben verricht voor een Nederlandse EUPOL-functionaris betrekken bij het traject voor de ambassadebewakers	Tweeminutendebat Consulaire zaken en stand van	In behandeling

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 27 925 nr. 951 (gewijzigd) - Sjoerdsma-Brekelmans over zorgen dat het loket Nederland Wereldwijd in gepast klantcontact mensen wijst op de mogelijkheid om zich te registreren als kiezer buiten Nederland	zaken evacuaties Afghanistan d.d. 26 oktober 2023 Tweeminutendebat Consulaire zaken en stand van zaken evacuaties Afghanistan d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 36 410-V nr. 11 - Sjoerdsma over de revolutie van miljoenen dappere Iraniërs voor een vrije, democratische samenleving blijvend steunen	Tweeminutendebat Iran d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 36 410-V nr. 8 - Ceder over op de geëigende manieren onderzoek doen naar de precieze rol van de Iraanse Republikeinse Garde in de terreuraanval van 7 oktober	Tweeminutendebat Iran d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 36 410-V nr. 9 - Brekelmans c.s. over een oplossing zoeken voor de lacune opdat aanwijzing van de Iraanse Revolutionaire Garde als terreurorganisatie kan geschieden	Tweeminutendebat Iran d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1978 - Tuinman/Van Campen over zo spoedig mogelijk samen met Europese partners orders plaatsen voor de gangbare munitiesoorten	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1979 - Tuinman/Veldkamp over potentiële nieuwe kandidaat-lidstaten met zwakkere economieën niet gelijk ook toe laten treden tot de EMU	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 2003 - Koekkoek c.s. over zich inzetten voor daadkrachtige en effectieve toegang tot hulp voor de burgers in Gaza	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1983 - Paternotte/Veldkamp over bilaterale steun en expertise aanbieden aan Oekraïne en Moldavië bij het voldoen aan de Kopenhagencriteria en het EU-acquis	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1984 - Paternotte c.s. over zich Europees inspannen voor een visumverbod voor kolonisten die geweld plegen en het verheerlijken	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1991 - Ceder over erop aandringen dat UNRWA en Rode Kruis zich ervoor inzetten dat hulp voor kwetsbare minderheden hen daadwerkelijk bereikt	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1995 - Piri/Paternotte over ondersteuning en waarborging van mensenrechtenorganisaties in Israël en de Palestijnse gebieden	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1997 - Veldkamp c.s. over bij verdragswijziging een clausule inbouwen waarmee een opt-out voor EU-afspraken op het gebied van asiel en migratie mogelijk wordt	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling
Motie 21 501-20, nr. 1999 - Van Campen c.s. over de Nederlandse prioriteiten bij toekomstige EU-hervormingen in kaart brengen	Debat over de Europese top van 14 en 15 december 2023 d.d. 12 december 2023	In behandeling

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
Motie 29 754 nr. 704 - Diederik van Dijk over zich in Europees verband inspannen voor een visumverbod voor aanhangers en sympathisanten van Hamas	Tweeminutendebat Terrorisme/ extremisme d.d. 20 december 2023	Aan voldaan per brief d.d. 15 januari 2024, Kamerstuk 2024Z00279

Door bewindslieden gedane toezeggingen

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister zegt toe het onderwerp «omzeiling van sancties» in te brengen in de Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari en daar in het verslag op terug te komen.	TZ202301-023, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 31 januari 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2602
De minister zegt toe de Kamer in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari te informeren over de toegevoegde waarde van, en mogelijkheden voor, het ondersteunen van civil society door de financiering van satellietverbindingen.	TZ202301-024, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 31 januari 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2602
De minister zegt toe om, in overleg met de minister van Justitie en Veiligheid, de Kamer in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari te informeren over de opvolging van meldingen door Iraniërs in Nederland inzake ongewenste buitenlandse beïnvloeding door Iran en daarbij de positie van de wijkagent mee te nemen.	TZ202301-025, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 januari 2023 d.d. 19 januari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 31 januari 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2602
De minister zegt toe om na overleg met EZK, BHOS en DEF voorafgaand op of in de volgende vergadering terug te komen op de vraag dat er bedrijven zijn in NL die een extra stap zouden kunnen zetten in de oorlogseconomie.	Vragenuur d.d. 31 januari 2023	Toezegging overgedragen aan EZK
De minister zegt toe om over 3 weken na besprekking van het sanctiepakket in de Kamer meer over het bericht «Miljoenen chips Nederlandse fabrikanten belanden in Rusland ondanks sanctie» te kunnen zeggen	Vragenuur d.d. 31 januari 2023	KV over onderwerp beantwoord d.d. 7 maart 2023, Kamerstuk 2023Z01826
De minister komt schriftelijk terug op de positie van lokaal ambassadepersoneel in het kader van het onderzoek naar institutioneel racisme op het ministerie van Buitenlandse Zaken.	TZ202304-034, Commissiedebat Institutioneel Racisme d.d. 1 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 6 april 2023, Kamerstuk 30950 nr. 346
De minister zegt toe dat hij terugkomt op de tussenstand van exportcontroles na een gesprek met de andere betrokken ministers over de timing hiervan.	TZ202302-001, Commissiedebat Raad Algemene Zaken d.d. 6 februari 2023 / Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie d.d. 1 februari 2023	In behandeling. Genoemd in brief d.d. 8 maart 2023, Kamerstuk 22054 nr. 384
De minister zegt toe dat in de geannoteerde agenda over de Informele bijeenkomst van de ministers van Defensie d.d. 7 en 8 maart 2023 ingegaan wordt op de productie van munitie.	TZ202302-002, Commissiedebat Raad Algemene Zaken d.d. 6 februari 2023 / Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie d.d. 1 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 15 augustus 2023, Kamerstuk 21501-28 nr. 256
De minister zegt toe dat het rapport over het beoordelen van het behalen van de mijlpalen van het herstelplan voorzien wordt van een kabinetsappreciatie.	TZ202302-003, Commissiedebat Raad Algemene Zaken d.d. 6 februari 2023 / Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie d.d. 1 februari 2023	In behandeling

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister zegt toe dat de commissie Europese Zaken proactief wordt geïnformeerd over uitbetalingen aan polen en Hongarije gerelateerd aan de mijlpalen van het herstelplan.	TZ202302-004, Commissiedebat Raad Algemene Zaken d.d. 6 februari 2023 / Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie d.d. 1 februari 2023	In behandeling
De minister zegt toe dat hij terugkomt op de snelheid van ambtsberichten en met name het specifieke ambtsbericht inzake de huidige situatie in Iran.	TZ202302-005, Commissiedebat Raad Algemene Zaken d.d. 6 februari 2023 / Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie d.d. 1 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 10 februari 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2607
De minister komt schriftelijk terug op de positie van lokaal ambassadepersoneel in het kader van het onderzoek naar institutioneel racisme op het ministerie van Buitenlandse Zaken.	TZ202304-034, Commissiedebat Institutioneel Racisme d.d. 1 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 6 april 2023, Kamerstuk 30950 nr. 346
De minister zegt toe om de Kamer te informeren over ondersteuning van de Surinaamse Politie op het gebied van uitrusting	Vragenuur d.d. 21 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 14 maart 2023, Kamerstuk 20361 nr. 208
De minister zegt toe om voor het einde van de week de Kamer te informeren over hoe we Suriname ook middels de Makandra gelden met additionele ondersteuning kunnen helpen.	Vragenuur d.d. 21 februari 2023	Aan voldaan per brief d.d. 14 maart 2023, Kamerstuk 20361 nr. 208
De minister zegt toe om halverwege april de Kamer per brief een update te sturen over de stand van zaken m.b.t. visumverlening aan slachtoffers van het aardbevingsgebied.	Vragenuur d.d. 14 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 21 april 2023, Kamerstuk 36180 nr. 55
De minister zegt toe om in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023 terug te komen op de vraag of de 2 miljard die binnen de Europese Vredesfaciliteit is voorzien voor de aanschaf en productie van munitie voldoende is om de productiecapaciteit voor munitie in Europa te versterken.	TZ202303-051, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 maart 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2639
De minister zegt toe om de Kamer in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023 per brief te informeren over de mogelijkheden om de Iraanse Revolutionaire Garde op de terroristenlijst te plaatsen en daarbij specifiek in te gaan op: a) voorbeelden uit het VK en de VS; b) opties voor een alternatieve juridische basis; c) mogelijkheden voor listings op basis van moordaanslagen waarbij het Iraanse regime betrokken is; d) mogelijkheden onder het mensenrechtenregime.	TZ202303-052, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 28 maart 2023, Kamerstuk 21501-02 nr.2626
De minister zegt toe de Kamer in de informatievoorziening over de Raad Buitenlandse Zaken te informeren over de uitvoering van de EU-monitoringsmissie in Armenië.	TZ202303-053, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 28 maart 2023, Kamerstuk 21501-02 nr.2626
De minister komt in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023 terug op het financieren van Marokkaanse mensenrechtenorganisaties.	TZ202303-054, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 28 maart 2023, Kamerstuk 21501-02 nr.2626
De staatssecretaris JenV zegt toe op korte termijn de kamer per brief te informeren over de controle van zaken waar HC's in NL dienst aan moeten voldoen en de vraag of aanscherping nodig is op deze controle, bv punt belangenverstrengeling en integriteit	Vragenuur d.d. 21 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 15 mei 2023, Kamerstuk 32734 nr. 54

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister van Buitenlandse Zaken zal in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 20 maart 2023 terugkomen op de mogelijkheden om tot een nadere juridische onderbouwing te komen voor de plaatsing van de Iraanse Republikeinse Garde op de lijst van terroristische organisaties.	TZ202303-073, Debat over de Europese top van 23 en 24 maart 2023 d.d. 21 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 28 maart 2023 Kamerstuk 21501-02 nr. 2626
De minister zegt toe dat de Kamer voorafgaand aan de top van regeringsleiders van de Raad van Europa in mei 2023 per brief wordt geïnformeerd over de Nederlandse inzet.	TZ202303-072, Commissiedebat Beleidskader Mondiaal Multilateralisme d.d. 22 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 1 mei 2023, Kamerstuk 20 043 nr. 132
In het verslag van de NAVO Ministeriële gaat de minister nader in op veiligheidsgaranties voor Oekraïne en hoe de Kamer hierover verder wordt geïnformeerd.	TZ202304-148, Commissiedebat NAVO Ministeriële 4-5 april 2023 d.d. 22 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 19 april 2023, Kamerstuk 28676 nr. 431
De minister zegt toe om de wijze waarop de Kamer wordt geïnformeerd over kernwapens in het kabinet te bespreken en komt daar op terug in het verslag van de NAVO-ministeriële of de eerstvolgende Raad Buitenlandse Zaken en neemt daarbij expliciet mee de modernisering van kernwapens.	TZ202304-149, Commissiedebat NAVO Ministeriële 4-5 april 2023 d.d. 22 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 19 april 2023, Kamerstuk 28676 nr. 431
De minister zegt toe om op de NAVO-ministeriële te bepleiten ook Zuid-Korea te betrekken bij het leveren van wapens en munitie aan Oekraïne.	TZ202304-150, Commissiedebat NAVO Ministeriële 4-5 april 2023 d.d. 22 maart 2023	Aan voldaan per brief d.d. 19 april 2023, Kamerstuk 28676 nr. 431
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe exitgesprekken op zijn ministerie te analyseren op rode draden en daar de Kamer te zijner tijd over te informeren in een Commissiedebat of een Kamerstuk.	TZ202304-153, Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Deels aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30950 nr.350
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe om de Kamer voor het zomerreces te informeren over hoe de positie van lokaal personeel versterkt kan worden n.a.v. het rapport over institutioneel racisme.	TZ202304-154, Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30950 nr. 350
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe een brief te sturen over de interpretatie en de mogelijkheden van de motie-Sjoerdsma over het personeelsbeleid (30950, nr. 342) en daarbij ook te rapporteren over de termijn waarop de actielijst kan worden uitgebreid naar een langetermijnvisie.	TZ202304-155, Tweeminutendebat Institutioneel racisme d.d. 6 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 juli 2023, Kamerstuk 30950 nr. 350
EK - De minister van Buitenlandse Zaken zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Van Apeldoorn (SP), toe in de brief over de kabinetsinzet ten aanzien van de Top over de Raad van Europa van 2023 eveneens de voortgang in de onderhandelingen over de toetreding van de EU tot het EVRM op te nemen.	T03585, Algemene Europese Beschouwingen d.d. 18 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 1 mei 2023, Kamerstuk 20 043 nr. 132
EK - De minister van Buitenlandse Zaken zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Backer (D66), toe in de brief over de kabinetsinzet ten aanzien van de Top over de Raad van Europa van 2023 eveneens de stand van zaken in de ratificatie van het verdrag van Istanbul van de Raad van Europa op te nemen.	T03584, Algemene Europese Beschouwingen d.d. 18 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 1 mei 2023, Kamerstuk 20 043 nr. 132
EK - De minister van Buitenlandse Zaken zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Karimi (GroenLinks), toe de kabinetssappreciatie op voorstellen van de Commissie betreffende de verdieping van het EU Democracy Action Plan te doen toekomen.	T03594, Algemene Europese Beschouwingen d.d. 18 april 2023	In behandeling

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
EK - De minister van Buitenlandse Zaken zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Van Ballekom (VVD), toe dat de Kamer zal worden geïnformeerd over de stand van zaken in de financiële verantwoording, al dan niet via Nationale Verklaringen, door EU-lidstaten.	T03593, Algemene Europese Beschouwingen d.d. 18 april 2023	Aan voldaan door minFin d.d. 22 november 2023
EK - De minister van Buitenlandse Zaken zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Backer (D66), toe de Kamer te informeren over de eventuele mogelijkheden van een brede welvaartsanalyse van het lidmaatschap van de EU door nationale of Europese onderzoeksinstituten.	T03592, Algemene Europese Beschouwingen d.d. 18 april 2023	In behandeling
De minister zegt toe de Kamer in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken te informeren over mogelijkheden voor aanvullende maatregelen tegen de Wagner Group en de mate van steun daarvoor binnen de Raad.	TZ202304-176, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 mei 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2648
De minister zegt toe om in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken terug te komen op de stand van zaken rondom rechters uit Nicaragua op de Europese sanctielijst.	TZ202304-177, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 24 april 2023 d.d. 20 april 2023	Aan voldaan per brief d.d. 3 mei 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2648
De minister zegt toe dat hij in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 22 mei 2023 zal terugkomen op de mogelijkheden die er zijn om de Wagner-groep op de lijst van terroristische organisaties te plaatsen, mede in het licht van het recente initiatief van het Zweedse EU-voorzitterschap op dit punt.	TZ202305-075, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 22 mei 2023 d.d. 16 mei 2023	Aan voldaan per brief d.d. 5 juni 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2664
De minister zegt toe de Kamer binnen een paar weken per brief te informeren over zijn inzet om pro-actief contact te zoeken met de mensen, van wie het paspoort nog op de Nederlandse ambassade in Soedan ligt, en om te coördineren met de buurlanden van Soedan, dat deze mensen toegang wordt verleend.	TZ202305-076, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 22 mei 2023 d.d. 16 mei 2023	Aan voldaan per brief d.d. 5 juli 2023, Kamerstuk 29237 nr. 184
De minister zegt toe dat hij de Kamer per brief informeert over de evaluatie - in Europese en in nationaal verband - van de evacuatie-operatie uit Soedan en daarbij specifiek aandacht te besteden aan het proces rondom de paspoorten, die op de Nederlandse ambassade zijn blijven liggen, van mensen die geëvacueerd hadden willen worden.	TZ202305-078, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 22 mei 2023 d.d. 16 mei 2023	Deels voldaan d.d. 6 november 2023, Kamerstuk 29 237 nr. 200
De minister van Buitenlandse Zaken gaat aanvullend advies vragen aan de Commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken (CAVV) betreffende het VN-verdrag staatsimmunititeit in het licht van de veranderde omstandigheden sinds het aannemen van het verdrag in 2004, o.a. inzake de implicatie van het verdrag voor mogelijkheden tot inbeslagname van tegoeden die bevoren zijn a.g.v. sancties. Hij zal de Kamer naar aanleiding van dit aanvullend CAVV-advies in het derde of vierde kwartaal van 2023 informeren of het debat over het VN-verdrag staatsimmunititeit hernomen kan worden. In de adviesaanvraag zal ook het amendement-Kat (36027 (R2160). Nr.9) mee worden genomen.	TZ202308-043, Debat VN Verdrag Staatsimmunititeit d.d. 13 juni 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe de Kamer na de zomer in een geannoteerde agenda Raad Buitenlandse Zaken te informeren over de stand van zaken in de Europese discussie over de mogelijkheid om bevoren Russische tegoeden in beslag te nemen.	TZ202308-044, Debat VN Verdrag Staatsimmunititeit d.d. 13 juni 2023	In behandeling
De minister zal de Kamer na de zomer per brief informeren over de mogelijkheden om een juridische basis te geven aan de	TZ202306-244, Commissiedebat Raad Buitenlandse	In behandeling

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
confiscatie van bevroren Russische tegoeden t.b.v. de wederopbouw van Oekraïne, specifiek t.a.v. AVVN-resoluties en uitspraken van het Internationaal Gerechtshof. Hij zal daarbij tevens ingaan op de stand van zaken in het politiek overleg in EU-verband en breder internationaal en op de mogelijkheid van een VN compensatiefonds.	Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023 TZ202306-245, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 juli 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2699
De minister zal de Kamer per brief informeren als hij meer informatie heeft over het bericht dat Hongarije Oekraïense krijgsgevangenen van Rusland heeft overgenomen.	Zaken van 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 juli 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2703
De minister zal in het verslag van de komende Raad Buitenlandse Zaken terugkomen op de juridische en politieke mogelijkheden om de Wagner Group en de Iraanse Revolutionaire Garde op een EU-terreurlijst te plaatsen en daarbij ook reflecteren op de mogelijkheid die één van zijn ambtsvoorgangers schetst in Trouw van 21 juni 2023.	TZ202306-246, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 juli 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2703
De minister komt in het verslag van de komende Raad Buitenlandse Zaken terug op de uitvoering van de motie-Dassen c.s. (35663, nr. 27) inzake noodvisa voor journalisten en andere onafhankelijke media	TZ202306-247, Tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken 26 juni 2023 d.d. 21 juni 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 juli 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2703
De minister zegt toe in een volgend verslag van de Raad Algemene Zaken nader in te gaan op het bredere toekomstperspectief voor Bosnië.	TZ202306-256, Commissiedebat Artikel 100-bijdrage aan EUFOR Althea	Aan voldaan per brief d.d. 4 juli 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2692
De minister zal de Kamer voorafgaand aan de plenaire afronding van het debat over de Artikel 100-bijdrage aan EUFOR Althea per brief een nader antwoord sturen op de vraag van de heer Kuzu over de vervlechting van de civiele en militaire aspecten van de missie, specifiek de taakafbakening tussen de Hoge Vertegenwoordiger en EUFOR-Althea.	TZ202306-257, Commissiedebat Artikel 100-bijdrage aan EUFOR Althea	Aan voldaan per brief d.d. d.d. 27 juni 2023, Kamerstuk 29 521 nr. 462
De minister zegt toe dat hij de Kamer in een verslag van een Raad Buitenlandse Zaken zal informeren over zijn inspanningen om met Oekraïne tot afspraken te komen over de mogelijke uitlevering van de Russische veroordeelden en het laten uitzitten van de straf door de Oekraïense veroordeelde in de MH17-zaak, mochten deze veroordeelden in Oekraïne opgepakt worden.	TZ202307-066, Commissiedebat MH17 d.d. 5 juli 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21501-02 nr.2776
De minister zegt toe de Kamer zo kort mogelijk na het reces, naar verwachting medio september, schriftelijk te informeren over het aantal strafrechtelijke zaken dat het OM heeft aangespannen voor het overtreden van sancties in de afgelopen 10 jaar.	TZ202307-072, Commissiedebat Modernisering van het Nederlandse sanctiestelsel d.d. 5 juli 2023	In behandeling
De minister zegt toe om de Kamer separaat aan de reactie op de internetconsultatie bij het wetsvoorstel Modernisering van het Nederlandse sanctiestelsel te informeren over de volgende onderwerpen: de rol van banken bij het tegengaan van sanctieomzeiling; informatie-uitwisseling en -vergaring door banken; informatie-uitwisseling tussen het bedrijfsleven en de overheid; de publicatieplicht bij bestuurlijke boetes. Deze brief wordt met de Kamer gedeeld na afronding van de consultatiefase.	TZ202307-073, Commissiedebat Modernisering van het Nederlandse sanctiestelsel d.d. 5 juli 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe om voor de begrotingsbehandeling met een voorstel te komen voor screening met betrekking tot erkend referenten.	TZ202307-122, Commissiedebat China d.d. 6 juli 2023	Aan voldaan per brief d.d. 29 januari 2024, Kamerstuk 30.573 nr. 209

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe om de Kamer voor de begrotingsbehandeling de uitwerking van de motie-Brekelmans over een geïntegreerde lijst statelijke dreigingen opstellen (Kamerstuk 36200-V-26) toe te sturen.	TZ202307-123, Commissiedebat China d.d. 6 juli 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe om in gesprek te gaan met de minister van OCW over het co-financieren met universiteiten van een leerstoel Modern China, en de uitkomst hiervan voor de begrotingsbehandeling terug te koppelen aan de Kamer.	TZ202307-125, Commissiedebat China d.d. 6 juli 2023	Aan voldaan per brief d.d. 24 oktober 2023, Kamerstuk 35 207 nr. 78
De minister van Buitenlandse Zaken zal in het verslag van de AVVN een terugkoppeling geven van de gesprekken die zij heeft gevoerd met andere landen over migratie, te ontvangen uiterlijk voor de eerstvolgende AVVN.	TZ202309-059, Commissiedebat AVVN d.d. 12 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 december 2023, Kamerstuk 26150 nr. 210
De minister van Buitenlandse Zaken zal voor het einde van het jaar een brief aan de Kamer doen toekomen over het bevriezen van tegoeden en de mogelijkheden om tegoeden te confisqueren.	TZ202309-060, Commissiedebat AVVN d.d. 12 september 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zal in het verslag van de AVVN de Kamer nader informeren over of Nederland is geconsulteerd over de brief met betrekking tot een mogelijke sanctieverlichting voor Rusland vanuit de VN.	TZ202309-061, Commissiedebat Raad Algemene Zaken van 19 september / Meerjarig Financieel Kader (MFK) d.d. 14 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 7 december 2023, Kamerstuk 26 150 nr. 210
De minister zal de Kamer via de geannoteerde agenda en verslagen van de Raad op de hoogte houden van ontwikkelingen rondom de tussentijdse herziening van het Meerjarig Financieel Kader. Bij nieuwe ontwikkelingen zal de minister de Kamer tussentijds per brief informeren.	TZ202309-054, Commissiedebat Raad Algemene Zaken van 19 september / Meerjarig Financieel Kader (MFK) d.d. 14 september 2023	In behandeling
De minister zal de Kamer in het verslag informeren wat er nodig is om een semiofficiële taal binnen de EU te laten toevoegen.	TZ202309-055, Commissiedebat Raad Algemene Zaken van 19 september / Meerjarig Financieel Kader (MFK) d.d. 14 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 26 september 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2713
De minister zal de Kamer in het verslag informeren over het voorstel van het Verenigd Koninkrijk om de Wagner-groep op de lijst van terroristische organisaties te plaatsen.	TZ202309-056, Commissiedebat Raad Algemene Zaken van 19 september / Meerjarig Financieel Kader (MFK) d.d. 14 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 26 september 2023, Kamerstuk 21501-02 nr. 2713
De minister zegt toe om een resultatenkader op te stellen bij de beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde (Kamerstuk 32735, nr. 370) en deze in het eerste kwartaal van 2024 aan de Kamer te sturen.	TZ202309-076, NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
De minister zegt toe om voor het einde van het jaar een voortgangsrapportage te sturen over de kabinetsaanpak strategische afhankelijkheden, met daarin een concrete route op BZ-onderwerpen.	TZ202309-077, NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 15 december 2023, Kamerstuk 30 821 nr. 204
De minister zegt toe de schadevergoedingsregeling voor nabestaanden van mensen op een dodenlijst ten tijde van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog bij publicatie aan de Kamer te sturen, bij voorkeur voor 6 december 2023, inclusief een stand van zaken van de motie-Sjoerdsma op dit onderwerp (Kamerstuk 26049, nr. 101).	TZ202309-078, NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 29 december 2023, Kamerstuk 26 049 nr. 120

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister zegt toe de Kamer bij voorkeur eind 2023 te informeren over de uitvoering van de motie-Dassen/Van der Lee over het vergemakkelijken van de afgifte van noodvisa voor journalisten (Kamerstuk 35663, nr. 27).	TZ202309-079, NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
De minister zegt toe om voor het einde van het jaar een brief te sturen over het Nederlandse standpunt inzake de genocide-zaak van Oekraïne tegen Rusland bij het Internationaal Gerechtshof en mogelijke consequenties voor de erkenning van andere genocides.	TZ202309-080, NO Mensenrechtenbeleid d.d. 25 september 2023	In behandeling
De minister zal de Kamer op de hoogte houden van de ontwikkelingen van de toegang tot delegates portal.	TZ202309-082, Commissiedebat Informele Raad Algemene Zaken van 27 en 28 september 2023 d.d. 26 september 2023	Aan voldaan per brief d.d. 21 december 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2795
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe de Kamer via de geannoteerde agenda te informeren over de laatste stand van zaken inzake de Tunesië-deal wanneer het onderwerp op de agenda van een Raad Buitenlandse Zaken staat.	TZ202310-029, Commissiedebat Afrikastrategie d.d. 5 oktober 2023	In behandeling
De minister zal de Kabinetsreactie op het rapport van de commissie Ruys voor het verkiezingsreces opstellen aan de Kamer. De minister zal in deze reactie onder andere terugkomen op de deadline van de speciale voorziening en de motie Belhaj (Kamerstuk 27925-788).	TZ202310-081, Commissiedebat Consulaire Zaken en stand van zaken evacuatie Afghanistan d.d. 11 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 17 oktober 2023, Kamerstuk 27 925 nr.955
De minister zal de Kamer voor het einde van het jaar informeren over de uitkomsten van de gesprekken met de organisaties over de uitvoering van het subsidiekader voor gedetineerden in het buitenland.	TZ202310-082, Commissiedebat Consulaire Zaken en stand van zaken evacuatie Afghanistan d.d. 11 oktober 2023	In behandeling
De minister zegt toe om voor het commissiedebat Iran op 25 oktober 2023 een brief aan de Kamer te sturen, waarin zij onder meer zal ingaan op het krachtenveld inzake een besluit om de Iraanse Revolutaire Garde op de EU-terreurlijst te plaatsen. Zij zal daarbij ook ingaan op de hielen die nog worden gezien in de juridische basis voor zo'n «listing».	TZ202310-110, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 11 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 24 oktober 2023, Kamerstuk 27 925 nr. 948
De minister zal voor de behandeling van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor het jaar 2024 nadere informatie sturen over wat er is gedaan met het additionele geld dat is vrijgemaakt in de begroting voor het jaar 2023 voor informatiecampagnes over migratie in Marokko, West-Afrika en de Sahel.	TZ202310-083, Commissiedebat Consulaire Zaken en stand van zaken evacuatie Afghanistan d.d. 11 oktober 2023	In behandeling
De minister zegt toe in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 informatie op te nemen over de gasleveranties uit Azerbeidzjan, in welke mate deze naar Nederland gaan en in welke mate naar andere EU-lidstaten.	TZ202310-111, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 11 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2776
De minister zegt toe in het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 terug te komen op de stand van zaken ten aanzien van sancties tegen Kosovo.	TZ202310-112, Commissiedebat Raad Buitenlandse Zaken van 23 oktober 2023 d.d. 11 oktober 2023	Aan voldaan per brief d.d. 30 oktober 2023, Kamerstuk 21 501-02 nr. 2776
De ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken zullen, mocht de grondinvasie in Gaza starten, een brief aan de Kamer sturen over de eventuele impact op de beoogde missie.	TZ202310-153, Commissiedebat Artikel 100 inzake de bredere	Aan voldaan per brief door Defensie d.d. 20 december 2023, Kamerstuk 2023Z20577

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats veiligheidsinzet in Irak d.d. 25 oktober 2023	Stand van zaken
De minister zegt toe om de Kamer uiterlijk in het eerste kwartaal van 2024 per brief te informeren over de stand van zaken van acties van het kabinet op het gebied van ongewenste buitenlandse inmenging, samen met de ministeries van J&V, BZK en SZW.	TZ202310-155, Commissiedebat Iran d.d. 25 oktober 2023	In behandeling
De minister zegt toe om in kaart te brengen of er mogelijkheden bestaan om de criteria aan te passen voor plaatsing van entiteiten op de EU-terrorismlijst, en de Kamer daarover per brief te informeren.	TZ202310-156, Commissiedebat Iran d.d. 25 oktober 2023	In behandeling
De minister zegt toe om het draagvlak in de EU voor plaatsing van de IRGC op de mensenrechtensanctielijst te verkennen en de Kamer daarover te informeren.	TZ202310-157, Commissiedebat Iran d.d. 25 oktober 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe de Kamer uiterlijk eind februari te informeren over de uitkomsten van het onderzoek naar de positie van ambassadebewakers en EUPOL-bewakers en tolken.	TZ202310-168, Commissiedebat Evacuatieoperatie Kaboel/rapport Commissie-Ruys d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
De ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie komen uiterlijk eind 2023 met een addendum op de brief van 15 mei 2023 inzake 'Uitvoering van de motie van het lid Belhaj c.s. over kaders voor de inzet van lokale medewerkers bij toekomstige militaire missies en op Nederlandse ambassades en consulaten (Kamerstuk 35925-X-29)' (Kamerstuk 36200-X-85).	TZ202310-170, Commissiedebat Evacuatieoperatie Kaboel/rapport Commissie-Ruys d.d. 26 oktober 2023	In behandeling
De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe dat zij de Kamer voor het einde van het jaar zal informeren over de mogelijkheden - juridisch en anderszins - om iets te doen tegen het geweld vanuit de illegale Joodse nederzettingen op de Westelijke Jordaanover.	TZ202311-038, Commissiedebat Situatie in Gaza d.d. 23 november 2023	In behandeling

Bijlage 3: Afgerond evaluatie en overig onderzoek

Tabel 40 Opbrengsten Strategische Evaluatieagenda (SEA)							
Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/aanbevelingen	Begrotingsartikel(en)	Rapport
Versterkte internationale rechtsorde	Internationale rechtsorde	Beleidsevaluatie Nederlands beleid voor Internationale rechtsorde	2022	afgerond	Resultaten- Evaluatie Nederlands Beleid voor Internationale rechtsorde	1.1	Evaluatie Nederlandse beleid voor internationale rechtsorde
Veiligheid en stabiliteit	Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	Beleidsevaluatie Nederlandse inzet Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB) Effectenonderzoek Atlantische commissie	2020	afgerond	Resultaten – Evaluatie Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid 2.1	Rapport - Evaluatie Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid	
	Bestrijding internationale criminaliteit en terrorisme	Evaluatie buitenlands beleid contra-terrorisme	2021	afgerond	Resultaten – Evaluatie contraterrorismebeleid	2.2	Rapport - Evaluatie buitenlands beleid contra-terrorisme
		Beleidsevaluatie cyberterrorisme	2021	afgerond	Resultaten – Evaluatie internationaal cybersecuritybeleid	2.2	Rapport - Evaluatie Internationaal Cybersecuritybeleid
	Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	Eindevaluatie Nederlandse bijdrage MINUSMA	2022	afgerond	Resultaten – De Nederlandse bijdrage aan de VN-missie MINUSMA in Mali (2014-2019)	2.4	Rapport – Evaluatie van de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA
		Resolute Support Missie Afghanistan	2023	afgerond	Resultaten - Nederlandse bijdrage aan de Resolute Support		Rapport – Evaluatie Nederlandse bijdrage aan de Resolute Support-missie in Afghanistan 2015-2021
		Inzet C-130 Hercules transportvliegtuig Mali	2023	afgerond	Resultaten - NL C-130 bijdrage aan MINUSMA		Rapport – Evaluatie van de Nederlandse C130-bijdrage aan MINUSMA (2021-2022)
Bevordering transitie in prioritaire gebieden	Beleidsevaluatie Nederlandse inzet op stabiliteit in fragiele context		2023	lopend; vertraging door aangaan extra opdracht consultants		2.5 en BHOS art 4.3	
	Effectenonderzoek NFRP politieke partijenprogramma		2021	afgerond		2.5	Evaluatie NFRP politieke partijen programma
	Evaluatie Shiraka overheds-samenwerking		2023	lopend, wordt in Q1 2023 aan Tweede Kamer aangeboden		2.5	Evaluatie van de STP- en G2G componenten van het Shiraka Programma (2016-2021), RVO
Effectieve Europese samenwerking	Beleidsevaluatie Benelux Unie		2020	afgerond		3.4	Evaluatie Benelux Unie
	Versterkte Nederlandse positie in de Unie	Evaluatie coördinatie Nederlands EU beleid	2021	afgerond	Resultaten – Evaluatie Nederlandse EU-coördinatie	3.1, 3.4	Rapport - Evaluatie Coördinatie Nederlands EU beleid

Toelichting

Dit overzicht geeft de voortgang van de Strategische Evaluatie Agenda (SEA) weer, zoals die is gepresenteerd in de tabel Planning Strategische Evaluatie Agenda en de Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda van de begroting van 2023. In dit jaarverslag is voor een opzet gekozen die aansluit bij de beleidsthema's die zijn opgenomen in de SEA bij de begroting van 2023.

Beleidsdoorlichtingen, periodieke rapportages en de grotere beleidsevaluaties voor Buitenlandse Zaken worden uitgevoerd door de Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie.

Tot 2019 zijn beleidsdoorlichtingen uitgevoerd per beleidsthema. In de periode 2019-2022 zijn beleidsdoorlichtingen uitgevoerd per begrotingsartikel. Vanaf 2023 worden periodieke rapportages uitgevoerd per beleidsthema conform de SEA.

Bijlage 4: Inhuur externen

Tabel 41 Ministerie van Buitenlandse Zaken Verslagjaar 2023 (bedragen x € 1.000)

Programma- en apparaatskosten	
1. Interim-management	635
2. Organisatie- en Formatieadvies	12
3. Beleidsadvies	557
4. Communicatieadvisering	211
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	1.414
5. Juridisch Advies	2
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	0
7. Accountancy, financiëن en administratieve organisatie	0
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	2
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	55.726
Ondersteuning bedrijfsvoering	55.726
Totaal uitgaven inhuur externen	57.142
Toelichting	
Uitgaven ambtelijk personeel ¹	530.067
Uitgaven externe inhuur ²	47.576
Totaal van de personele uitgaven	577.643
percentage inhuur	8,24%

¹ Uitgaven eigen personeel minus toelagen voor verblijf in het buitenland

² Inhuur lastens het apparaatsartikel. Totaal uitgaven inhuur externen betreft alle inhuur.

Tabel 42 Inhuur externen buiten raamovereenkomsten

	2023
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	0
Toelichting	

Bijlage 5: Focusonderwerp 2023, onderuitputting

De Tweede Kamer verzoekt het Kabinet om bij de verantwoording over het jaar 2023 aandacht te besteden aan resultaatbereik in relatie tot onderuitputting, als gevolg van bijvoorbeeld arbeidskrapte. In deze bijlage wordt de totale onderuitputting gepresenteerd. Daarbij worden de grootste en/of belangrijkste meevalende realisaties apart toegelicht. De overige meevalende realisaties worden in de post «overige meevalters» toegelicht.

Tabel 43 Grootste posten met onderuitputting in 2023 (in duizenden euro's)

Onderuitputting in 2023	In duizenden euro's	Als percentage van de vastgestelde ontwerpbegroting 2023
VN-Crisisbeheersingsoperaties	– 13.934	– 0,1%
Middelenafspraak	– 15.809	– 0,2%
Koerswinsten	– 7.610	– 0,1%
Hogere consulaire ontvangsten	– 11.595	– 0,1%
Lagere huisvestingskosten	– 4.000	0,0%
Loonkosten uitgezonden personeel	– 14.000	– 0,1%
Overige meevalters	– 27.329	– 0,3%
Totaal	– 94.277	– 0,9%

Lagere uitgaven VN-Crisisbeheersingsoperaties (artikel 2)

Zoals toegelicht in de tweede suppleaire begroting 2023 viel de contributie aan VN-vredesmissies lager uit dan voorzien. Nederland heeft in 2023 aan 11 VN-vredesmissies financieel bijgedragen. De hoogte van deze bijdragen wordt jaarlijks voor elke vredesmissie separaat vastgesteld door de VN waarin de recente ontwikkelingen rond elke vredesmissie zorgen voor variatie in de hoogte van de jaarlijkse bijdragen.

Middelenafspraak huisvesting (artikel 7)

In de tweede suppleaire begroting 2023 is al aangegeven dat er op het huisvestingsbudget EUR 10,1 miljoen wordt doorgeschoven naar de komende jaren via de middelenafspraak huisvesting. Vanwege vertragingen zal niet al het budget in 2023 worden uitgegeven. Vanwege verdere onderuitputting wordt er nog eens EUR 5,6 miljoen via de middelenafspraak doorgeschoven naar 2024.

Hogere koerswinsten (artikel 7)

De begroting van Buitenlandse Zaken werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de zgn. *corporate rate*). Deze koers wordt gelijktijdig met de presentatie van de begroting vastgesteld. Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar echter een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat er een saldo.

Hogere consulaire ontvangsten (artikel 4)

In 2023 zijn de consulaire ontvangsten hoger uitgevallen dan verwacht. Dit komt zowel door hogere paspoort als hogere visa ontvangsten. Doordat de paspoorten vanaf 2014 tien jaar geldig zijn, is er vanaf eind 2023 een stijging in de uitgegeven paspoorten op ambassades. Ook zijn de reisbewegingen eerder dan verwacht terug op het pre-Covid niveau. Dit zorgt voor hogere ontvangsten uit Visa.

Lagere uitgaven huisvesting (artikel 7)

De huisvestingskosten vallen iets lager uit dan voorzien tijdens het opstellen van de begroting. De belangrijkste reden is dat nog niet alle functies in het

kader van de intensiveringstmiddelen zijn ingevuld. Daardoor was er in 2023 minder huisvesting benodigd. Andere redenen zijn vertragingen op een aantal projecten en de te late facturatie voor de huisvesting in Nederland.

Lagere uitgaven personeel (artikel 7)

De personeelsuitgaven zijn lager dan verwacht. Dit kent meerdere redenen. Zo blijft het postennet met langdurige onderbezetting zitten mede door de krappe arbeidsmarkt. Verder leidt de externe werving tot onderuitputting gedurende het jaar vanwege de doorlooptijd tussen werving en aanstelling. De interne werving leidt dikwijls tot doorstroom en niet tot instroom.

Overige meevallers

Als gevolg van de prijsontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product is het HGIS non-ODA budget het afgelopen najaar gestegen. Dit is verwerkt in de suppleatoire begroting Prinsjesdag. Aan het einde van het jaar valt het bedrag op artikel 6 vrij binnen de HGIS en wordt het via de eindejaarsmarge van de HGIS opgevraagd in de volgende jaren. Dit wordt zichtbaar als onderuitputting op de BZ-begroting. Daarnaast is sprake van onderuitputting op diverse onderdelen binnen het artikel Apparaat.

Bijlage 6: Sancties en Misbruik en oneigenlijk gebruik

In deze bijlage wordt informatie gegeven over meldingen van misbruik en oneigenlijk gebruik (hierna: externe fraude) ten aanzien van activiteiten gefinancierd vanuit begrotingshoofdstuk V Buitenlandse Zaken (hierna: BZ-activiteiten).

Meer informatie ten aanzien van meldingen van externe fraude rond activiteiten gefinancierd vanuit begrotingshoofdstuk XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS), staat in bijlage 3 van het jaarverslag van begrotingshoofdstuk XVII.

Meldingen van malversatie 2023

In 2023 zijn 127 vermoedens van externe fraude gemeld bij het Expertisecentrum Malversaties (ECM) van het ministerie, waarvan 4 betrekking hebben op BZ-activiteiten en 123 betrekking op BHOS-activiteiten. In 2022 waren er 7 meldingen ten aanzien van BZ-activiteiten.

Tabel 44 Status meldingen van externe fraude BHOS- en BZ-activiteiten

Jaar	Gegrond verklaard	Ongegrond verklaard	In onderzoek	Totaal
2023	31	25	71	127
2022	56	41	24	121
2021	57	47	11	115
2020	41	25	8	74
2019	49	22	3	74
2018	38	28	2	68

Tabel 45 Omvang gegrond verklaarde externe fraude

Jaar	Financiële omvang gegrond verklaarde malversaties* BHOS en BZ	Official Development Assistance (ODA) budget BHOS en BZ	% omvang gegrond verklaarde malversaties t.o.v. ODA budget BHOS en BZ
2023	€ 0,38 mln	€ 5,22 mld**	0,01%
2022	€ 1,30 mln	€ 4,99 mld	0,03%
2021	€ 0,88 mln	€ 3,70 mld	0,02%
2020	€ 1,89 mln	€ 3,68 mld	0,05%
2019	€ 4,85 mln	€ 3,55 mld	0,14%
2018	€ 15,70 mln	€ 3,57 mld	0,44%
Gemiddelde over 2018-2021***			0,16%

* De financiële omvang is berekend op basis van het Nederlands aandeel van een gegrondede fraudemelding, waarbij dit aandeel is toegekend aan het jaar waarin de melding is geregistreerd door het ministerie. (Toekomstige) succesvolle terugvorderingen en verrekeningen zijn niet meegenomen in de berekening.

** ODA budget exclusief budget voor eerstejaars asielopvang.

*** Aangezien een significant aantal meldingen uit 2022 en 2023 nog in onderzoek zijn, zijn deze jaren niet meegenomen in de berekening van het gemiddelde.

Proces omtrent meldingen van externe fraude

Het ministerie voert een *zero-tolerance for inaction* beleid ten aanzien van (vermoedens van) malversatie. Dit houdt in dat het ministerie verwacht dat ieder gefundeerd vermoeden van malversatie wordt onderzocht, dat het ministerie hierover geïnformeerd wordt en passende maatregelen genomen worden.

Meldingen van (vermoedens van) malversatie worden door ECM geregistreerd en afhankelijk van de ernst en inhoud van de meldingen worden vervolgstappen bepaald. Vervolgstappen zijn bijvoorbeeld het instellen van een (accountants)onderzoek, een gesprek met de betrokken organisatie en/of melder, en het opschorten van lopende betalingen.

Wanneer, op basis van (forensisch- of accountants-) onderzoek een malversatie als gegrond wordt aangemerkt, worden stappen genomen om de financiële schade niet ten laste te laten komen van de begroting van het ministerie. Dit kan onder andere door het in gang zetten van een terugvorderingsprocedure of door het lager vaststellen van een subsidie.

Met ‘financiële omvang’ wordt hier bedoeld: het Nederlands (i.e. ten laste van het ministerie) aandeel van een gegronde verklaarde malversatie. Hierbij is dit aandeel toegekend aan het jaar waarin de malversatie door het ministerie is geregistreerd. (Toekomstige) succesvolle terugvorderingen en verrekeningen (dan wel door het ministerie, dan wel door de contractpartner) zijn niet meegenomen. Zodoende wordt niet gesproken van ‘financiële schade’. In de meeste gevallen slaagt het ministerie erin om de financiële schade niet lastens het budget van het ministerie te laten vallen.

Preventie van externe fraude

Een deel van de door het ministerie gefinancierde activiteiten vindt plaats in fragiele en volatiele regio’s en omstandigheden, waarbinnen het risico op malversatie per definitie groter is.

Daarom zet het ministerie zich permanent in op de toepassing en doorontwikkeling van risicomanagement om de kans op succesvolle en efficiënte projectimplementatie te vergroten en de kans op onregelmatigheden en afwijkingen te verkleinen. Het ministerie speelt hier voornamelijk op in door de inzet van risico-managers, het uitvoeren van een *organisational risk and integrity assessment* voor contracten boven € 1 miljoen, en het opstellen van een zogeheten risicoparagraaf voor alle nieuwe activiteiten.

Bij de risicoparagraaf worden malversatierisico’s op context-, programma- en organisatieniveau ingeschat, alsmede mitigerende maatregelen geformuleerd om de kans en impact van dergelijke risico’s te minimaliseren.

In het geval van een gegronde malversatie sluit het ministerie de betreffende organisatie dan wel uit van vervolffinanciering, dan wel wordt er toegezien op implementatie van geleerde lessen en verbeterde controle- en monitoringsmechanismen om de kans op herhaling te minimaliseren. Evengoed scherpt het ministerie haar eigen procedures en monitoring aan op basis van geleerde lessen.

De cijfers laten op dit moment zien dat tussen 2018 en 2021 99,84% van het totale ODA-budget niet onderhevig was aan malversaties (zie tabel 48).

Gegrond verklaarde fraudemeldingen BZ-activiteiten 2023

In 2023 zijn in totaal 4 malversaties geregistreerd die betrekking hebben op door het ministerie gefinancierde BZ-activiteiten. Geen van deze malversaties heeft een financiële impact hoger dan EUR 10.000 en wordt zodoende niet apart uiteengezet.

Van de 4 geregistreerde malversaties zijn 3 malversaties gegrond verklaard. Deze 3 malversaties hebben een gezamenlijke financiële impact van EUR 11.853.

In bijna alle gevallen slaagt het ministerie erin om de gefraudeerde bedragen te laten dekken door de betrokken partner of contractpartner en zodoende is er geen financiële schade geleden door het ministerie.

Bijlage 7: Lijst van afkortingen

Tabel 46 Bijlage 7: Lijst van afkortingen

ADR	Auditdienst Rijk
AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
AR	Algemene Rekenkamer
ARG	Argentinie
ASEAN	Association of South East Asian Nations
ATT	Arms Trade Treaty
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
Benelux	Belgie, Nederland en Luxemburg
BHOS	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
BMO	Breed Mensenrechten Overleg
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BRICS	Brazilië, Rusland, India, China (en Zuid-Afrika)
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BTWC	Biologisch en Wapenverdrag
BZ	Buitenlandse Zaken
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CDI	Coördinerend Directeuren Inkoop
CEB	Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa
CELAC	Community of Latin American and Caribbean States
CER	Cultural Emergency Response
CONUN	Groep Verenigde Naties
CPB	Centraal Plan Bureau
CTBT	Alomvattend Kernstopverdrag
D&I	Diversity & Inclusion
DAB	Draft Amending Budget
DCC	Departementaal Crisiscoördinatie Centrum
DEF	Defensie
DHF	Directie Huisvesting en Facilitaire Zaken
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
ECM	Expertisecentrum Malversaties
EDV	Externe Dienstverlenders
EGY	Egypte
EHRM	Europese Hof voor de Rechten van de Mens
EMASOH	European Maritime Awareness in the Strait of Hormuz
EOF	Europese Ontwikkelingsfonds
EPF	Europese Vredesfaciliteit
ETH	Ethiopië
EU	Europese Unie
EUCO	European Council
EUFOR	Strijdmacht van de Europese Unie
EUMAM	EU Military Assistance Mission
FBB	Feministisch Buitenlandbeleid
FOBO	Front Office Back Office
G2G	Government to Government
GBVS	Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
IAEA	Internationaal Atoomenergie Agentschap
ICAO	Internationale Burgerluchtvaartorganisatie
ICB	Internationaal Cultuurbeleid
ICC	Internationaal Strafhof
ICPA	International Centre for the Prosecution of the Crime of Aggression
IDP	Internally Displaced Person
IO	Internationale organisatie

IOB	Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie
IRA	Iran
IRGC	Islamitische Revolutionaire Gardekorps
ISIS	Islamistische Staat van Irak en Syrië
JCPAO	Gezamenlijk alomvattend actieplan
KDIS	Klankbordgroep Diversiteit, Inclusie en Sociaal veilige werkomgeving
KMAR	Koninklijke Marechaussee
KSA	Koningrijk Saoedi-Arabië
LCM	Life Cycle Management
MaRa	Management Raad
MATRA	Programma voor Maatschappelijke Transformatie
MFK	Meerjarig Financieel Kader
MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali
MoU	Memorandum van Overeenstemming
MVV	Machtigingen voorlopig verblijf
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NaY	Netherlands and you
NFRP	Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen
NGO	Non-Gouvernementele Organisatie
NL	Nederland
NMI	Navo Missie Irak
NPDI	Non-Proliferation and Disarmament Initiative
NWW	Nederland Wereldwijd
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODA	Official Development Assistance
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OIC	Organisatie voor Islamitische Samenwerking
OS	Ontwikkelingssamenwerking
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PFRU	Partnership Fund for a Resilient Ukraine
POBB	Programma ondersteuning buitenlands beleid
RBRK	Rijksbreed Responskader
REAIM	Responsible Artificial Intelligence in the Military Domain
RHB	Rijkshoofdboekhouding
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWT	Rechtspersoon met een wettelijke taak
SCOT	Snel Consulair Ondersteuningsteam
SDGs	Sustainable Development Goals
SEA	Strategische Evaluatie Agenda
SIDS	Small Islands and Developing States
SMI	Single Margin Instrument
SSO	Shared serviceorganisatie
SSR	Security Sector Reform
START	Steering Against Racism Together
SVB	Sociale Verzekeringsbank
TEM	Traditionele Eigen Middelen
UCAP	Ukraine Comprehensive Assistance Package
UNCTAD	Verenigde Naties conferentie inzake Handel en Ontwikkeling
USD	US Dollar
VAE	Verenigde Arabische Emiraten
VCI	Veiligheid, Crisiscoördinatie en Integriteit
VK	Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VNVR	Verenigde Naties Veiligheidsraad
VS	Verenigde Staten
WNT	Wet normering topinkomens

WOPT	Wet Openbaarmaking uit Publieke middelen gefinancierde Topinkomens
WTO	Wereld Handels Organisatie
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
